

VÅRD UTOM SKOLA
AV UNGDOMSVÅRDSSKOLEELEVER

AVGIVET AV

1961 ÅRS UTREDNING OM EFFEKTIVARE

ÅTCÄRDER FÖR VÅRD UTOM SKOLA AV

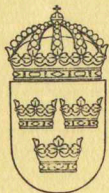
Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

Stockholm 1966

VÅRD UTOM SKOLA
AV UNGDOMSVÅRDSSKOLEELEVER

AVGIVET AV

1961 ÅRS UTREDNING OM EFFEKTIVARE

ÅTGÄRDER FÖR VÅRD UTOM SKOLA AV

UNGDOMSVÅRDSSKOLEELEVER

Stockholm 1966

STATENS

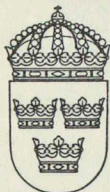
OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Kronologisk förteckning

1. Svensk ekonomi 1966—1970. Esselte. 294 s. Fi.
2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1. Esselte. 92 s. Fi.
3. Yrkesutbildningen. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 586 s. E.
4. Ny myntserie. Beckman. 87 s. Fi.
5. Internationellt fredsforskningsinstitut i Sverige. Norstedt & Söner. 61 s. U.
6. Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 157 s. S.
7. Utsökningsrätt IV. Esselte. 147 s. Ju.
8. Tillgångar på arbetskraft 1960—1980. Bilaga 2. Esselte. 67 s. Fi.
9. Omsorger om psykiskt utvecklingshämmande. Esselte. 187 s. S.
10. Handelns arbetskrafts- och investeringsbehov fram till 1970. Esselte. 82 s. Fi.
11. Tygförvaltningens centrala organisation. Svenska Reproduktions AB. 164 s. Fö.
12. Renbetesmarkerna. Svenska Reproduktions AB. 273 s. + 1 kartbilaga. Jo.
13. Utvecklingstendenser inom undervisning, hälso- och sjukvård samt socialvård 1966—1970. Bilaga 6. Esselte. 51 s. Fi.
14. Ny hyreslagstiftning. Norstedt & Söner. 473 s. Ju.
15. Undersökning angående hyressplittringen. AB Kopia. 205 s. Ju.
16. Ny folkbokföringsförordning m.m. Esselte. 241 s. Fi.
17. Arbetspromemorior i författningsfrågan. Esselte. 94 s. Ju.
18. Strategi i väst och öst. Esselte. 173 s. Fö.
19. Statliga betänkanden 1961—1965. Kihlström. 170 s. Fi.
20. Decentralisering av naturalisationsärenden m. m. Norstedt & Söner. 50 s. Ju.
21. Oljebranschen. Esselte. 71 s. Fi.
22. Lagstiftning mot radiostörningar. Esselte. 91 s. H.
23. Markfrågan I. Norstedt & Söner. 330 s. Ju.
24. Markfrågan II. Bilagor. Norstedt & Söner. 231 s. Ju.
25. Sällskapsresor. Hæggeström. 229 s. H.
26. Bostadsärenden m. m. Esselte. 247 s. Jo.
27. Skeppholmens framtida användning. Kihlström. 114 s. + 1 utviksblad. Fö.
28. Läkemedelsförmånen. Beckman. 228 s. S.
29. Atomansvarighet III. Norstedt & Söner. 391 s. Ju.
30. Den framtida jordbrukspolitiken. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 361 s. Jo.
31. Den framtida jordbrukspolitiken. B. Esselte. 411 s. Jo.
32. Kommunerna och ungdomen. Esselte. 214 s. S.
33. Friluftslivet i Sverige. Del III. Anläggningar för det rörliga friluftslivet m. m. Svenska Reproduktions AB. 248 s. K.
34. Luftfartsverkets ekonomi och organisation. Esselte. 134 s. K.
35. Militärsjukvården. Esselte. 196 s. Fö.
36. Vägfraktavtalet I. Norstedt & Söner. 197 s. Ju.
37. De statliga undervisningssjukhusens organisation. Esselte. 132 s. S.
38. Utsökningsrätt V. Esselte. 81 s. Ju.
39. Lagstiftning om elektriska anläggningar. Esselte. 153 s. H.
40. Arbetspsykologisk verksamhet. Hæggeström. 116 s. E.
41. Fordonskombinationer. Esselte. 259 s. K.
42. Konsumtionskrediter i Sverige. Esselte. 276 s. Fi.
43. Vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. Kihlström. 85 s. S.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966:43

Socialdepartementet

VÅRD UTOM SKOLA
AV UNGDOMSVÅRDSSKOLEELEVER

AVGIVET AV
1961 ÅRS UTREDNING OM EFFEKTIVARE
ÅTGÄRDER FÖR VÅRD UTOM SKOLA AV
UNGDOMSVÅRDSSKOLEELEVER

EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1966

VÅRD UTM SKOLA AV UNGDOMSVÅRDSKOLELEVER

AVGIVET AV
1961 ÅRS UTRÄDNING OM EFFEKTIVARE
ÅTGÄRDER FÖR VÅRD UTM SKOLA AV
UNGDOMSVÅRDSKOLELEVER

Innehåll

<i>Skrivelse till chefen för socialdepartementet</i>	5
I <i>Inledning</i>	7
Direktiverna för utredningen	7
Utredningsarbetets bedrivande	9
AVDELNING A	
II <i>Redovisning av tidigare avgivna delbetänkanden</i>	13
Vård utom ungdomsvårdsskola — organisation och principer	13
Ungdomsvårdsskoleelevers vård utom skola i kollektiva former	17
III <i>Utvecklingen av vården utom ungdomsvårdsskola budgetåren 1964/65 och 1965/66</i>	20
IV <i>Medicinsk-psykologisk behandling av utom skola vårdade elever</i>	25
Allmänna synpunkter	25
Behandlingsbehovet — Nuvarande resurser	28
Möjligheter att erhålla bistånd från organ för öppen psykiatrisk verksamhet	30
Den psykiska barna- och ungdomsvården	30
De psykiatriska klinikerna	35
Ungdomsvårdsskolornas egna möjligheter till ökade insatser	37
Utredningens överväganden och förslag	39
Beräknade kostnader	44
Sammanfattning	44
V <i>Övervakning av utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever</i>	46
Gällande bestämmelser	46
Principiella synpunkter	47
Aktuell situation	51
Utredningens överväganden och förslag	53
Rekrytering av övervakare	54
Ersättning till övervakarna	56
Utbildning och handledning m. m	58
Beräknade kostnader	60
Sammanfattning	61
AVDELNING B	
VI <i>Överväganden rörande vissa åtgärder för ökat stöd åt ungdom i den asociala riskzonen</i>	65
Bakgrunden	65
Aktuell situation	67
Utredningens ställningstagande	71
Bilagor	75

Innehåll

10	Skriftens tillägg till räknen för socialdepartementet
7	I Inledning
7	Direktiven för utredningen
9	Utredningsarbets betydelse
AVDELNING A	
13	II Behandling av lidande ungdomspsykiatriska tillstånd
15	7-år och ungdomsvårdskollektiv — organisation och principer
17	Ungdomsvårdskollektivets rätts och skol- i kollektiv förhållande
30	III Utredningen av tillstånd inom ungdomsvårdskollektiv 1964-65 och 1965-66
32	IV Medicinsk-psykiatrisk behandling av inom skola utredda tillstånd
32	Allmänna synpunkter
38	Behandlingsbehovet — Nuvärande resurser
39	Möjligheter att erbjuda bistånd från organ för öppen psykiatrisk verksamhet
40	Sammanfattning
40	Den psykiatriska barn- och ungdomsvården
45	De psykiatriska klinikerna
47	Ungdomsvårdskollektivens egen möjligheter till ökade insatser
49	Utredningens övervakning och forskning
54	Beräknade kostnader
54	Sammanfattning
56	V Övervakning av inom skola utredda ungdomsvårdskollektiv
56	Gällande bestämmelser
47	Principiella synpunkter
51	Aktuell situation
58	Utredningens övervakning och forskning
54	Rekrutering av övervakare
58	Ersättning till övervakarna
58	Utbildning och handledning m m
60	Beräknade kostnader
61	Sammanfattning
AVDELNING B	
63	VI Övervakningen rörande vissa tillstånd för åtal vid 16-års åldern i den
63	medelna rättsömen
65	Bakgrunden
67	Aktuell situation
71	Utredningens ställningstagande
75	Bilagor

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet

1961 års utredning om effektivare åtgärder för vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever får härmed vördsamt överlämna sitt slutbetänkande med utredningens ställningstaganden till och förslag angående medicinsk-psykologisk behandling av utom skola vårdade elever, upprustning av ungdomsvårdsskolevårdens övervakningsinstitut samt om lämpliga åtgärder för beredande av ökade möjligheter att bistå unga personer, som löper fara att utvecklas i asocial riktning. Att utreda sistnämnda spörsmål har genom Kungl. brev den 18 november 1963 uppdragits åt utredningen.

Utredningen har den 28 juni 1963 avgivit delbetänkandet "Vård utom ungdomsvårdsskola — organisation och principer" (Socialdepartementets stencil 1963: 4). Vidare har den 12 juni 1964 delbetänkandet "Ungdomsvårdsskoleelevers vård utom skola i kollektiva former" (Socialdepartementets stencil 1964: 4) överlämnats.

I arbetet med detta betänkande har deltagit samtliga utredningsmän, nämligen byråchefen i socialstyrelsen Göta Rosén, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, poliklinikläkaren Elisabet Sjövall och f. d. ungdomsvårdsskolerektorn Arvid Tågmark samt utredningens båda experter, överinspektören i medicinalstyrelsen, med. lic. Karl Grunewald och psykologen i socialstyrelsen, fil. lic. Kurt Gordan. Som sekreterare i utredningen har fungerat sekreteraren Olov Mattson t. o. m. den 30 juni 1964 och därefter jur. kand. Sten Holmberg. Biträdande sekreterare har under tiden 1 mars 1963—31 oktober 1965 varit numera byrådirektören Göte Nilsson och därefter socionomen Lisbeth Eklund.

I och med avgivandet av detta betänkande anser sig utredningen ha slutfört sitt uppdrag.

Stockholm i juni 1966

Göta Rosén

Elisabet Sjövall

Karl Grunewald

Arvid Tågmark

Kurt Gordan

|Sten Holmberg

Lisbeth Eklund

1981 års utredning om effektivare åtgärder för vård utom skola av ungdomsvårdskollektiver för härmed förordnat överlämna sitt slutbetänkande med utredningens ställningstaganden till och förslag angående medicinsk-psykologisk behandling av utom skola vårdade elever, uppställning av ungdomsvårdskollektivens övervakningsinstans samt om lampiga åtgärder för behandling av ökade möjligheter att bistå unga personer, som löper fara att utvecklas i social riktning. Åll utreda sistnämnda spörsmål har genom Kungälv den 18 november 1983 uppdagats åt utredningen.

Utredningen har den 28 juni 1983 avgivit delbetänkandet "Vård utom ungdomsvårdskola — organisation och principer". Socialdepartementets stempel 1983: 4. Vidare har den 12 juni 1984 delbetänkandet "Ungdomsvårdskollektivets vård utom skola i kollektiva former". Socialdepartementets stempel 1984: 4 överlämnats.

I arbetet med dessa betänkande har deltagit samtliga utredningsmän, nämligen byråchefen i socialstyrelsen Göta Rosen, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, psykiatrikeren Elisabet Sjövall och L. B. ungdomsvårdskollektivens L. B. Tjänstgörande samt utredningens båda experter, överinspektören i medicinalstyrelsen, med. lic. Karl Grunewald och psykiologen i socialstyrelsen, lic. lic. Kurt Gordon. Som sekreterare i utredningen har fungerat sekreteraren Olov Mattson l. o. m. den 30 juni 1984 och därefter jur. kand. Sten Holmberg. Bifördande sekreterare har under tiden 1 mars 1983—31 oktober 1985 varit numera byråchefen Göta Nilsson och därefter sociologen Lisbeth Eklund.

I och med avrundat av dessa betänkande anses sig utredningen ha slutat sitt uppdrag.

Stockholm i juni 1988

Göta Rosen

L. B. Tjänstgörande
Kurt Gordon

Elisabet Sjövall
Karl Grunewald

Sten Holmberg
Lisbeth Eklund

Inledning

Direktiven för utredningen

De direktiv, som gäller för utredningens arbete, utgöres av ett anförande till statsrådsprotokollet den 30 juni 1961 av dåvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson. Denne erinrade bl. a. om vissa bestämmelser i den från den 1 januari 1961 gällande barnavårdslagen samt om vilka personer och organ, som handhar arbetsuppgifter sammanhängande med vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. Härefter anförde statsrådet följande:

Frågan om anordningar för vård utom skola har behandlats i årets statsverksproposition. Socialstyrelsen yrkade för nästa budgetår — förutom en kraftig uppräkning av de för vård utom skola avsedda medlen — bl. a. att ett antal tjänster för arbetsuppgifter sammanhängande med ifrågakarande vårdform skulle inrättas vid olika skolor. I sitt yttrande häröver anförde statskontoret, att innan frågan om inrättandet av ett större antal tjänster på detta område upptoges till mera ingående prövning en undersökning och kartläggning borde ske av eftervårdsassistenternas och -konsulenternas arbetsuppgifter. Även statens organisationsnämnd ansåg det motiverat att utreda denna fråga. En sådan utredning borde enligt nämndens mening också omfatta skolornas befattning i övrigt med eftervårdsfrågor.

För egen del förordade jag en betydande uppräknin g av de för vård utom skola avsedda medlen. Jag ansåg mig dock kunna tillstyrka endast en del av de av socialstyrelsen begärda tjänsterna. Jag uttalade i samband härmed, att frågan om en fortsatt utökning av personalresurserna för ifrågakarande arbetsuppgifter borde ytterligare övervägas.

I detta sammanhang torde jag få erinra om att 1960 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 236) behandlat frågan om vidgad användning av familjevård vid omhändertagande av barn och ungdom för samhällsvård. I det utlåtande (nr 90), vartill riksdagsskrivelsen hänvisar, uttalade statsutskottet, att det vore önskvärt med ökad tillgång av hem som lämpade sig för familjevård. Sådan vård vore mången gång att föredraga framför vård vid ungdomsvårdsskola. Det syntes därför motiverat att närmare undersöka betingelserna för att familjevård i vidgad omfattning skall komma till användning vid de ungas omhändertagande. I enlighet med det sagda ansåg utskottet, att frågan om familjevården borde utredas närmare. Vid utredningen, som borde vara förutsättningslös, borde prövas olika möjligheter att nå en önskvärd utveckling av familjevården inom ramen för samhällets barna- och ungdomsvård.

Betydelsen av väl organiserad och i övrigt effektiv vård utom skola är uppenbar. Ehuru resurserna för sådan vård, som jag tidigare nämnt, ökats under senare år är denna vårdform ännu inte utbyggd och anordnad på ett tillfredsställande sätt. Jag finner det nödvändigt att frågan hur denna vårdform lämpligen skall

organiseras och bedrivs göres till föremål för utredning genom särskilda utredningsmän.

Vid en sådan utredning bör den allmänna riktningen vara att vården utom skola skall vara så anordnad att den blir en vårdform som kan minska behovet av anstaltsvård, så långt möjligt minska återtagningar av elever till skolorna och i övrigt tjäna som ett effektivt instrument för elevernas återanpassning till samhället. Vidare är det angeläget att mot bakgrunden av en kartläggning av vårdformens nuvarande tillämpning söka närmare klargöra de av statskontoret och statens organisationsnämnd berörda organisatoriska frågorna. Härefter bör ställning tas till i vilken utsträckning och på vad sätt en fortsatt utbyggnad av verksamheten på detta område bör ske.

En fullgod tillsyn och hjälp åt elev då denne vårdas utom skolan torde vara av väsentlig betydelse för ett gott resultat av vården. I princip råder inte någon skillnad på skolans ansvar för elev vare sig denne vårdas inom eller utom skola. Det är därför av vikt att elev även då han är utplacerad från skolan blir föremål för alla ändamålsenliga behandlingsåtgärder. Särskilt bör möjligheterna att för sådana elever tillgodose behovet av fortsatt medicinsk-psykologisk behandling uppmärksammas. Vidare bör barnavårdsnämndernas och arbetsmarknadsorganens medverkan i arbetet att återanpassa eleven beaktas. Dessutom bör frågorna om ett lämpligt anordnande av samarbete med kriminalvårdens eftervårdsorganisation undersökas.

Vidare bör frågor som sammanhänger med övervakarinstitutionen övervägas. Det intresse för insatser på detta område som kan finnas hos olika ideella sammanslutningar bör tillvaratas och lämpliga former för dess utnyttjande undersökas.

Det bör ankomma på utredningsmännen att utföra den av riksdagen begärda utredningen om vidgad användning av familjevård för det här ifrågavarande klientelet. Därvid bör beaktas att stöd och vägledning från samhällets sida lämnas de enskilda hem som tar på sig den svåra uppgiften att fostra de till dem överlämnade ungdomarna.

Under utredningsarbetet bör samråd ske med utredningen angående försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten.

De i det föregående berörda frågorna får inte betraktas som någon fullständig redovisning av de frågor som sammanhänger med en lämplig anordning av vården utom skola för ungdomsvårdsskoleelever. Utredningsmännen bör därför äga att ta upp till behandling även andra spørsmål som är av betydelse för tillgodoseendet av syftet med utredningen.

Genom Kungl. brev den 18 november 1963 har åt utredningen härutöver uppdragits att verkställa utredning och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i fråga om beredande av ökade möjligheter att bistå unga personer, som löper fara att utvecklas i asocial riktning. Detta tilläggsdirektiv sammanhänger med, att riksdagen — med överlämnande till Kungl. Maj:t av andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 58 i anledning av dels proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen, dels i ämnet väckta motioner — som sin mening tillkännagivit för Kungl. Maj:t vad utskottet anfört om behovet av utredning och åtgärder.

I andra lagutskottets utlåtande framfördes sammanfattningsvis, att stadgandet enligt 33 §§ barnavårdslagen inte kunde anses vara tillräckligt för

att man skulle kunna komma tillrätta med de allvarliga problem, som det här var fråga om. Utskottet uttalade vidare:

Redan i sin nuvarande form erbjuder barnavårdslagen olika möjligheter för myndigheterna att ingripa. För att dessa möjligheter skall kunna utnyttjas fordras emellertid att barnavårdens resurser utbygges i betydligt snabbare takt än vad som nu är fallet. Utskottet förutsätter att så kommer att ske. Den i socialstyrelsens förslag framförda tanken att ungdomar, som löper risk att asocialiseras, skall kunna på ett tidigt stadium avlägsnas från sin olämpliga miljö synes utskottet i och för sig riktig. Sådana åtgärder förutsätter emellertid att samhället kan erbjuda ett godtagbart alternativ i de fall vederbörandes hem är olämpligt. Detta är för närvarande ej möjligt men bör kunna åstadkommas inom barnavårdens ram. Utskottet vill framhålla vikten av att de förebyggande åtgärderna ej försummas. Det synes sålunda nödvändigt att förhindra att nya grupper av ungdomar drages in i de s. k. raggargängen eller andra olämpliga miljöer. Härvidlag finner utskottet angeläget att även de möjligheter utnyttjas som ungdomens egna organisationer, såsom olika slag av ideella föreningar, erbjuder. Det får anses vara en angelägen uppgift för samhället att på olika sätt stödja dessas verksamhet. Utskottet har tidigare framhållit att omhändertagande av missanpassad ungdom är en uppgift för de barnavårdande organen men att polisens hjälp i detta sammanhang är behövlig. Ett intimt samarbete mellan barnavårdsnämnder och polis är alltså nödvändigt. Det borde enligt utskottets mening vara möjligt att finna nya och effektivare former för detta samarbete. Det är givetvis angeläget att de åtgärder som vidtages av polisiära organ gives sådana former att man ej skapar en negativ attityd gentemot samhället från ungdomens sida och därigenom försvårar deras återanpassning.

Kungl. Maj:t uppdrog samtidigt åt polisberedningen att efter samråd med socialstyrelsen framlägga förslag rörande formerna för samarbete mellan barnavårdsnämnder och polis. Vidare föreskrevs, att 1962 års ungdomsutredning skulle taga i beaktande vad som anförts om stöd åt ungdomens egna organisationer.

Utredningsarbetets bedrivande

I promemoria den 17 september 1962 med förslag om ändringar i ungdomsvårdsskolestadgan m. m. har utredningen redovisat sina ställningstaganden till 1960 års barnavårdslagstiftning i vad den berör vård utom skola av ungdomsvårdsskolelever. Därjämte har utredningens uppfattning redovisats bl. a. om planeringen av den vård, fostran och utbildning, som ungdomsvårdsskolelev skall beredas samt om lydelsen av formulären för utredning enligt 31 § d) och elevjournal enligt 55 § andra stycket ungdomsvårdsskolestadgan.

Utredningen har den 28 juni 1963 avgivit delbetänkandet "Vård utom ungdomsvårdsskola — organisation och principer" (Socialdepartementets stencil 1963:4), vari bl. a. spörsmål sammanhängande med socialstyrelsens eftervårdskonsulentorganisation, ungdomsvårdsskolornas personalbehov för vård utom skola samt de riktlinjer som borde tillämpas för vårdformen

har behandlats. Samråd har därvid skett med socialvårdskonsulentutredningen och med utredningen angående försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten. Dessutom har principerna för familjevård för ungdomsvårdsskoleelever och förutsättningarna beträffande en vidgad användning av denna vårdform inom ramen för vård utom skola granskats.

Den 12 juni 1964 har delbetänkandet "Ungdomsvårdsskoleelevers vård utom skola i kollektiva former" (Socialdepartementets stencil 1964:4) överlämnats. I detta har huvudsakligen behandlats olika förslag beträffande kollektiva inrättningar samt övriga former för kollektiv vård. Härutöver har en del specialfrågor upptagits till behandling, nämligen garanti-bidragen till familjevårdsföräldrar med flera samt reglerna för kyrko- och mantalsskrivning av ungdomsvårdsskoleelever, som vårdas utom skola.

I föreliggande betänkande har utredningen, efter en redovisning av de tidigare avgivna delbetänkandena, redogjort för utvecklingen av vården utom ungdomsvårdsskola under budgetåren 1964/65—1965/66. Härefter har de kvarstående utredningsuppgifterna behandlats — möjligheterna för utom skola vårdade elever att erhålla fortsatt medicinsk-psykologisk behandling och förutsättningarna för en effektiviserad övervakningsinstitution.

Utredningen har i arbetet med dessa frågor företagit en studieresa till Danmark och Norge. Olika ungdomsvårdsskolor har också besökts. Vidare har skolornas rektorer i samråd med de rådgivande psykiatrerna lämnat skriftliga uppgifter med bedömning av elevernas behov av fortsatt medicinsk-psykologisk behandling under vården utom skola. Representanter för den psykiska barna- och ungdomsvården samt de psykiatriska klinikerna har sedan i anslutning härtill tillfrågats om sina möjligheter att bistå ungdomsvårdsskolorna i denna behandling. I frågorna rörande övervakning av ungdomsvårdsskoleelever har från samtliga rektorer och eftervårdskonsulenter inhämtats uppgifter om och synpunkter på denna övervakningsfunktion och utvecklingsbehov. Samråd har skett med statens ungdomsråd vid vissa överväganden beträffande rekrytering av frivilliga övervakare.

Betänkandets sista del ägnas tilläggsdirektivet angående lämpliga åtgärder för att bereda ökade möjligheter att bistå unga personer, som löper fara att utvecklas i asocial riktning. Därvid har barnavårdsnämnder och polismyndigheter i de större städerna (över 50 000 invånare den 1 januari 1964) tillfrågats om sina erfarenheter av 33 § barnavårdslagen. Då frågorna angående fritidsmiljö och samarbetsformer för barnavårdsnämnd-polis av Kungl. Maj:t uppdragits åt andra utredningar att behandla, har 1961 års utredning sett som sin huvuduppgift att utreda behovet av och förutsättningarna för olika samhällsåtgärder, syftande till att erbjuda lämpliga boendeformer åt ungdomar, vilka saknar stöd eller omvårdnad i den egna bostadsmiljön.

AVDELNING A

**Effektivare åtgärder för vård utom
skola av ungdomsvårdsskoleelever**

Effektivare städer för världens
skola av ungdomsarbetskollektivet

II

Redovisning av tidigare avgivna delbetänkanden

Vård utom ungdomsvårdsskola — organisation och principer

Efter en inledande redogörelse för direktiven och arbetets uppläggning, har utredningen i andra och tredje kapitlet lämnat en historik om och redovisning av de bestämmelser, som reglerar vård utom skola.

I 1924 års barnavårdslag bibehölls de ursprungliga bestämmelserna om villkorlig och slutlig utskrivning av skyddshemselev i sina huvuddrag oförändrade under den tid lagen gällde. Enligt barnavårdslagens förarbeten borde utskrivning ske på sådant sätt, att elevens övergång till det fria livet underlättades. I detta syfte tillkom år 1936 systemet med utackordering av skyddshemselever. Övervakning var obligatorisk och de utackorderade eleverna kunde när som helst återtagas till skyddshemmen. Under elevs vistelse utanför anstalten skulle hans skol- och yrkesutbildning tillgodoses. Under 1940-talet förändrades skyddshemssystemet ytterligare, nya vårdmetoder växte fram och benämningen skyddshem ersattes med beteckningen skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. Verksamheten förstatligades den 1 juli 1950. Efter hand hade allt större vikt kommit att läggas vid eftervården. Genom beslut av 1946 års riksdag inrättades hos socialstyrelsen, med fångvårdsstyrelsens skyddskonsulenter som förebild, tjänster som eftervårdskonsulenter. Under 1940- och 1950-talen fick skolorna tillhörande barna- och ungdomsvården i ökad omfattning ta sig an mera svårbehandlade underåriga. Detta berodde på en rad samverkande omständigheter. Utvecklingen av samhällets resurser i förebyggande syfte medförde, att de lindrigare fallen av missanpassning i allt mindre utsträckning krävde anstaltsvård. Genom avskaffandet av tvångsuppfostringsinstitutet år 1947 och genom tillkomsten av lagen om villkorlig dom, som trädde i kraft 1944, lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga, antagen samma år, och 1952 års lagstiftning rörande behandlingen av underåriga lagöverträdare, tillfördes skolorna ett delvis nytt och mera problematiskt klientel.

När nu gällande barnavårdslag trädde i kraft med ingången av år 1961, skedde härigenom inte någon genomgripande omgestaltning av barnavårds- lagstiftningen. Primäransvaret för underåriga alkohol- och narkotikamissbrukare överfördes dock till barnavårdsorganen. Beträffande ungdomsvårdsskolorna meddelades endast vissa grundläggande bestämmelser om organisationen, inskrivning av elever, olika vårdformer samt utskriv-

ning m. m. I övrigt regleras ungdomsvårdsskolornas verksamhet väsentligen i ungdomsvårdsskolestadgan den 9 december 1960. Därjämte är övervakningskungörelsen den 28 oktober 1960 tillämplig i fråga om vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever.

Det i 1960 års barnavårdsdrag införda begreppet vård utom skola innefattar i viss mån samma motiv, som tidigare gällde för utackordering och villkorlig utskrivning. Härvid är dock att beakta, dels att betydelsen av elevs utplacering i friare former förstärkts, dels att barnavårdsnämndernas subsidiära ansvar för de av dem omhändertagna och på ungdomsvårdsskola intagna eleverna understrukits och dels att vård utom skola inte kan äga rum i elevs föräldrahem. Lagstiftaren har syftat till en helhetssyn på ungdomsvårdsskolevården; de båda formerna vård inom och utom skola skall anses vara lika betydelsefulla. Vård utom skola skall anlitas så snart ske kan. Inga villkor eller närmare anvisningar har fastställts, ägnade att binda eller vägleda ungdomsvårdsskolan vid valet mellan vård inom eller utom skolan. För vård utom skola kan elev placeras i enskilt hem eller lämplig kollektiv inrättning. Placering skall planläggas i god tid och föregås av samråd med barnavårdsnämnd. Vidare bör samråd ske med arbetsförmedling samt övriga myndigheter, organisationer och enskilda, vilkas medverkan kan främja vården utom skolan. Vid placering i enskilt hem är elev, även om han är under 16 år, inte att anse som fosterbarn i barnavårdsdragens mening. För elev, som vårdas utom skola, skall lämplig övervakare utses och övervakningen står under skolans tillsyn.

Utredningen har i fjärde och femte kapiteln redogjort för eftervårdskonsulentorganisationens tillkomst, konsulenternas arbetsuppgifter samt för övrig personal för vården utom skola. Därvid har utredningen särskilt uppehållit sig vid de skäl, som anförts för inrättandet under senare år av assistentbefattningar vid olika ungdomsvårdsskolor.

Konsulentorganisationen, som från början omfattade endast två distrikt med en konsulent i vardera, har sedermera utbyggts och består nu av fem distrikt. I det första, Stockholms stad med angränsande områden, tjänstgör två konsulenter. I vart och ett av de övriga distrikten är en konsulent stationerad. Sedan det visat sig, att de personella resurserna för eftervården var otillräckliga, hemställde socialstyrelsen i sina petita för budgetåret 1956/57, att två särskilda tjänster som eftervårdsassistent skulle inrättas vid Lövsta och Hammargårdens skolor. Hemställan bifölls av 1956 års riksdag. Ytterligare två sådana tjänster beviljades av 1958 års riksdag efter förslag av kommittén för ungdomsvårdsskolorna. Enligt Kungl. brev den 3 oktober 1958 förlades dessa till Vemyra skolhem och Ryagårdens yrkeskola. År 1960 inrättades vid Hammargårdens och Sundbo skolor två assistenttjänster för i huvudsak eftervårdande uppgifter. I socialstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1961/62 yrkades den personalförstärkning till ungdomsvårdsskolorna, som omnämnes i inledningen till de för utred-

ningen gällande direktiven. Styrelsen föreslog, att sammanlagt nitton assistenttjänster, främst avsedda för eftervårdande uppgifter, skulle inrättas vid olika skolor. Departementschefen framhöll i anledning härav det angelägna i, att resurserna för olika former av vård utom skola förstärktes, men då frågan om utökningen av personalresurserna på detta område borde ytterligare övervägas, ansåg han sig kunna tillstyrka endast sex assistenttjänster. I anslagsäskandena för budgetåren 1962/63 respektive 1963/64 upprepade socialstyrelsen sin hemställan om förstärkning av assistentpersonalen för vården utom skola. Ytterligare fem av ifrågavarande tjänster tillfördes skolorganisationen.

I sjätte t. o. m. åttonde kapitlet har utredningen lämnat en redogörelse för organ, vilkas arbetsuppgifter är av liknande art som eftervårdskonsulenternas och diskuterat frågan om en samordning av den sociala konsulentverksamheten.

Överväganden om vilka åtgärder, som skulle behövas för att möjliggöra effektivisering av vård utom skola, har behandlats i nionde kapitlet.

För att kunna fullfölja intentionerna för en kvalificerad behandling i vård inom och utom skola, skulle en omsorgsfull planering erfordras av de åtgärder, som bör ifrågakomma genom vederbörande skolas försorg. Utredningen anknöt här till sitt i tidigare avgivna promemoria närmare presenterade förslag om denna planering. Behandlingsplanerna borde sedan ligga till grund för de åtgärder, som fortlöpande kräves för att tillgodose elevernas behov av individuellt anpassad behandling. Tillgången på platser för elevernas vård inom skola bedömdes vara av stor betydelse för varje skolas arbete med vården utom skola. Möjligheter till snabba återintagningar för kortare eller längre perioder måste garanteras. Skolorna rekommenderades att såvitt möjligt placera eleverna för vård utom skola i sådan geografisk närhet, att skolans personal lättare skulle kunna överblicka verksamheten samt nå de enskilda eleverna för olika terapeutiska och kurativa åtgärder. Vidare skulle då snabbare ingripanden av personalen kunna ske, för att förhindra elevs återfall. Beträffande vårdtidens längd borde beaktas, att denna måste varieras med hänsyn till att det är ett synnerligen heterogent klientel med skiftande vårdbehov, som hänvisas till skolorna. Några normer kunde därför inte uppställas angående tiden vare sig för elevs vård vid ungdomsvårdsskola totalt sett eller för vård inom eller utom skola. Vederbörande skolas styrelse och rektor borde i samråd med skolans rådgivande psykiater avgöra också dessa frågor. I anslutning till utredningens ställningstagande i fråga om den lämpligaste fördelningen av arbetet med vården utom skola diskuterades, hur en skola genom egen verksamhet skulle kunna effektivisera vårdformen.

I tionde kapitlet har utredningen diskuterat betingelserna för en vidgad användning av familjevård för ungdomsvårdsskoleelever. Utredningen erinrade om, att familjevård inte synes lämplig för alla elever, ej ens efter längre

tids vård inom skola. Utredningen redovisade de fördelar från behandlings-synpunkt, som institutionen respektive familjen erbjuder. Med utgångspunkt härifrån tillbakavisades de betänkligheter, som anförts mot åtgärder, vilka syftar till en utökning av familjevårdsverksamheten inom socialvården. Svårigheter, orsakade bl. a. av olika förändringar i samhällsbilden, måste mötas med motåtgärder och föranleda ökade insatser från skolornas sida. Större resurser skulle härvid komma att krävas, då arbetet med att uppleta och till verksamheten knyta intresserade och lämpliga hem kommer att bli mer tidskrävande än tidigare. För skolorna blir det också väsentligare att genom olika positiva åtgärder söka behålla de familjer, med vilka samarbete etablerats. Inte minst viktigt är, att anlitade hem skall ha möjlighet att erbjuda sin medverkan i förvissning om, att vederbörande skola verkligen kan gripa in, när elevens behandling så kräver. Utredningen framhöll, att kvalificerad ledning från skolornas sida är en förutsättning för bedrivandet av en god familjevård.

Utredningen har i elfte kapitlet givit förslag angående personalförstärkningar till ungdomsvårdsskolorna enligt följande:

Skolororganisationen borde vid tjugoen skolor tillföras förste assistenter i lönegrad A 19. Tjänsterna som eftervårdsassistent i lönegrad A 17 vid de fyra övriga ungdomsvårdsskolorna — nämligen Lövsta, Hammargården, Ryagården och Vemyra — borde omändras till förste assistenttjänster i lönegrad A 19. Vid envar av Lövsta och Ryagårdens skolor borde dessutom inrättas en ny tjänst som assistent i lönegrad A 17. Samtliga föreslagna befattningar avsåg verksamheten för vård utom skola. Innehavarna av dessa befattningar — av utredningen rubricerade som förste assistent för vård utom skola respektive assistent för vård utom skola — bör noga förbereda erforderliga åtgärder för elevs vård utom skola i enlighet med upprättad behandlingsplan, varvid ett fortlöpande samarbete bör eftersträvas med den barnavårdsnämnd, som har befattning med eleven. Utredningen uttalade, att samtliga ungdomsvårdsskolor vore i behov av en förste assistent *enbart* för elevernas vård utom skola och att vid Lövsta och Ryagårdens ungdomsvårdsskolor därutöver erfordrades en assistent som biträde åt denne förste assistent. Starka skäl kunde enligt utredningen anföras för en längre gående personalförstärkning än den föreslagna. I avvaktan på erfarenheter av de föreslagna assistenternas arbete ville utredningen dock ej föreslå inrättandet av fler tjänster än vad som kunde krävas för att erhålla en godtagbar organisation för en verksamhet av den storleksordning som förelåg. Utredningen har därefter beräknat den årliga kostnadsökning, som de föreslagna befattningarna skulle medföra samt de merkostnader, som skulle föranledas av den föreslagna intensifieringen av elevernas icke institutionella vård. För detta ändamål föreslogs ökade anslag för telefonsamtal; resor; anskaffande, underhåll och drift av tjänstebilar och bussar samt de

mindre personbilar, vilka utredningen ansåg böra tilldelas ett tiotal skolor med omfattande verksamhet för vård utom skola.

Ungdomsvårdsskoleelevers vård utom skola i kollektiva former

Utredningen har i andra och tredje kapitlet behandlat uppkomsten och utvecklingen av de olika vårdmiljöer, som användes för ungdomsvårdsskoleelevers vård utom skola i kollektiva former samt redovisat erfarenheterna av desamma. De kollektiva inrättningar som närmare presenterats är: Inackorderingshemmen för pojkar, drivna av IOGT i samråd med socialstyrelsen; Hospitsen i Göteborg, ett för kvinnliga och ett för manliga ungdomsvårdsskoleelever; Utskrivningsavdelningarna för flickor i Landskrona (Ryagården) och Borås (Härsjögården), Arbetsmarknadsstyrelsens beredskapsarbeten för manliga ungdomsvårdsskoleelever; Skid- och Friluftsträningens läger ("Operation Vildmark") och rösningsexpeditioner.

Efter att ha konstaterat, att gällande former för vård utom skola i kollektiva inrättningar, med otillräckliga resurser framför allt i personellt avseende, visat nedslående vårdresultat, har utredningen i fjärde kapitlet redovisat sina förslag beträffande denna vårdform och skälen för dessa.

Utredningen bedömde den vård, som meddelades ungdomsvårdsskoleeleverna i kollektiv under mera fria former, vara så likartad till målsättning och utformning, att institutionerna borde hänföras till en och samma kategori och erhålla samma beteckning, nämligen *ungdomshem*. Utskrivningsavdelningarna för Ryagården och Härsjögården samt de båda hospitsen i Göteborg föreslogs därför bli statliga ungdomshem för vård utom skola. Med hänsyn till nödvändigheten av att utöka skolornas placeringsmöjligheter för elevernas vård utom skola föreslogs, att det för budgetåret 1965/66 inrättades ytterligare åtta statliga ungdomshem, vilka jämte de till ungdomshem omvandlade utskrivningsavdelningarna borde vart och ett anknytas till någon ungdomsvårdsskola och företrädesvis bli denna skolas ungdomshem. De båda till ungdomshem omvandlade hospitsen borde såsom speciella ungdomshem stå till förfogande för samtliga skolor. Av IOGT drivna inackorderingshem föreslogs bli kallade icke statliga ungdomshem. För dessa borde liksom tidigare utgå statliga bidrag i form av dels garanti-bidrag, motsvarande de fasta kostnaderna för respektive hem, dels beläggningsbidrag såsom driftbidrag för varje dag en plats utnyttjades. Emellertid borde beläggningsbidragens storlek kunna ändras av Kungl. Maj:t även under löpande avtalsperiod.

De föreslagna ungdomshemmen ansågs kunna utgöra ett kvalificerat alternativ för de elever, vilka av olika skäl ej kunnat erhålla familjevård, ofta därför att de varit alltför omogna och psykiskt störda för att utan en övergångsperiod på ungdomshem anpassa sig till familjemiljöer eller bo på egen hand i inackorderingsrum. Vårdresultaten vid ungdomshemmen be-

dömdes främst bli beroende av de personalresurser, såväl kvantitativt som kvalitativt, som tilldelades hemmen. En personaluppsättning om en förste tillsynsman, en biträdande husmor och två vårdare skulle enligt utredningens uppfattning krävas som ett minimum för varje ungdomshem. Vad utredningen anförde om personalbehov m. m. avsåg i förslagshänseende de statliga ungdomshemmen, men borde i princip gälla också de icke statliga.

Enligt utredningens förslag om ungdomshem anknutna till vissa skolor skulle för budgetåret 1965/66 tillhopa tio ungdomshem finnas tillgängliga för vården utom skola med plats för sammanlagt åttio elever. Detta skulle innebära en ökning med sextiosex vårdplatser, då omvandlingen av de två utskrivningsavdelningarna till ungdomshem skulle medföra, att en viss del av vården inom skola skulle överföras till området för vård utom skola.

Arbetsmarknadsstyrelsens beredskapsarbeten för ungdomsvårdsskoleelever föreslogs bli utbyggda till att omfatta fem arbetsplatser under budgetåret 1965/66 med plats för sammanlagt omkring femtio elever. Av väsentlig betydelse för verksamheten med vården utom skola i denna form vore dels att det ändamålsenligt ordnades för elevernas fritid och dels att personella resurser erhöles för nödvändiga kurativa åtgärder för eleverna efter det att de avslutat vistelsen vid respektive beredskapsarbete.

Den medverkan i elevernas vård, som lämnas av Skid- och Friluftsförbundet, ansågs vara ett värdefullt komplement till den behandling, som skolorna kan erbjuda. Enligt utredningens bedömning var det dock här fråga om en vårdform, som i vissa avseenden närmast var jämförlig med vården inom skola, varför socialstyrelsen och Skid- och Friluftsförbundet borde planera den fortsatta verksamheten med tanke härpå. Utredningen ansåg, att lägervistelser o. d. ej borde komma alltför sent under elevernas institutionella vård och att tiden för lägervistelser borde begränsas. Liknande verksamhet borde också anordnas för kvinnliga ungdomsvårdsskoleelever.

I femte kapitlet har utredningen behandlat några speciella frågor. Sålunda har överväganden och förslag framlagts beträffande allmänna utgifter för de elever, som vårdas utom skola samt rörande dessa elevers kyrko- och mantalsskrivning.

För de flesta skolor förelåg behov av att kunna utbetala garantibidrag för elevers vård utom skola. Anskaffandet av lämpliga lärlings- och arbetsanställningar samt goda enskilda hem, lämpliga att ta emot elever för familjevård, skulle avsevärt underlättas, om skolan kunde sluta avtal med arbetsgivare och familjevårdsföräldrar om kontinuerliga placeringar av elever. Utredningen föreslog, att anslagsposten "Vård utom skola" uttryckligen förklarades vara avsedd även för vissa allmänna utgifter, sammanhängande med ersättning, då avtalad placering inte utnyttjades. Socialstyrelsen borde, i egenskap av centralmyndighet, meddela de anvisningar och föreskrifter, som kunde visa sig nödvändiga. Denna form av garantibidrag borde maximeras i avseende på såväl belopp som tid. Förslagsvis

skulle fyra kronor per dag till arbetsgivare och högst rumshyran samt andra därmed jämförbara fasta kostnader till familjevårdsföräldrar kunna utgå under högst trettio dagar i följd. Som villkor för tecknande av avtal skulle gälla, att skolan skulle ha skaffat sig ingående kännedom om den vårdmiljö, som kunde erbjudas samt ha funnit det vara värdefullt att där kunna göra kontinuerliga placeringar.

Avslutningsvis har utredningen i sjätte kapitlet presenterat kostnadsberäkningar för de framlagda förslagen.

III

Utvecklingen av vården utom ungdomsvårdsskola budgetåren 1964/65 — 1965/66

I enlighet med 1961 års utrednings förslag om väsentligt utökade personalresurser på assistentplanet för vården utom ungdomsvårdsskola, begärde socialstyrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1964/65, att 21 förste assistenttjänster i lönegrad Ae 19 och 2 assistenttjänster i lönegrad Ae 17 skulle tillföras verksamheten. De 4 tjänsterna som eftervårdsassistent i lönegrad A 17 föreslogs uppflyttade till lönegrad Ae 19.

Departementschefen erinrade i statsverkspropositionen 1964 om, att skolorna under de senaste åren tillförts ett antal assistenttjänster för främst arbetsuppgifter med vård utom skola. Av dessa var fyra helt sysselsatta med sådana arbetsuppgifter. En kraftig personalförstärkning borde dock komma till stånd för denna vårdsektor. Departementschefen tillstyrkte, att 12 förste assistenttjänster i lönegrad Ae 19 för de ifrågavarande arbetsuppgifterna inrättades vid skolorna. Kungl. Maj:t skulle, efter förslag av socialstyrelsen, bestämma vid vilka skolor dessa assistenter skulle tjänstgöra. Erforderliga instruktioner skulle utfärdas av socialstyrelsen. Riksdagen beslutade i enlighet med departementschefens förslag. Kungl. Maj:t föreskrev, att dessa tjänster skulle tilldelas Fagareds, Forsane, Gräskärns, Johannisbergs, Stigby, Sundbo, Hornö, Håkanstorps, Härsjögårdens och Morängens yrkesskolor samt Östra Spåns och Eknäs skolhem.

För budgetåret 1965/66 återkom socialstyrelsen i sina petita med begäran om 9 tjänster som förste assistent i lönegrad Ae 19 för vården utom skola vid respektive Bärby, Långanäs, Margretelunds, Råby, Bistagårdens och Brättegårdens yrkesskolor samt Gudmundsgårdens, Folåsa och Broby skolhem. Vidare begärdes åter 2 tjänster som assistent för vård utom skola i lönegrad Ae 17 vid Lövsta och Ryagårdens skolor, där förstärkning erfordrades.

Departementschefen tillstyrkte ej inrättandet av dessa tjänster. Han uttalade, att ytterligare personalförstärkningar för detta ändamål borde anstå till dess erfarenheter vunnits rörande verkningarna av de redan befintliga assistenternas arbete. Riksdagen beslutade i enlighet med departementschefens förslag.

För en effektivisering av vården utom skola hade utredningen också föreslagit ökade materiella resurser i form av bl. a. anskaffande av 10 mindre bilar till skolor med omfattande verksamhet för vård utom skola

samt ökade anslag för underhåll och drift av tjänstebilar och bussar, för reseersättningar och för telefonkostnader.

Socialstyrelsen begärde för budgetåret 1964/65, under hänvisning till utredningens förslag, ökning av anslagsposterna för dessa ändamål enligt följande:

Anslagspost	Av socialstyrelsen föreslagen anslagsökning kronor	Av riksdagen beslutad anslagsökning kronor
Tjänstebilar och bussar		
anskaffning	75 000	15 000
underhåll och drift	50 000	25 000
Reseersättningar:	163 000	150 000
Övriga expenser (inkluderande telefonkostnader m.m.)	75 000	60 000
	363 000	250 000

I anslagsposten för reseersättningar skulle ingå vissa personalutbildningskostnader, för vilka socialstyrelsen begärt ytterligare 40 000 kronor.

Motsvarande äskanden och erhållna anslagsökningar för budgetåret 1965/66 belöpte sig till:

Anslagspost	Av socialstyrelsen föreslagen anslagsökning kronor	Av riksdagen beslutad anslagsökning kronor
Tjänstebilar och bussar		
anskaffning	80 000	0
underhåll och drift	40 000	10 000
Reseersättningar:	95 000	50 000
Övriga expenser (inkluderande telefonkostnader m.m.)	135 000	145 000 ¹
	350 000	205 000

¹ Av denna summa avsågs 95 000 kronor åtgå till anskaffning av tekniska anordningar för att underlätta bevakningen och minska risken för överfall på personal vid skolornas slutna avdelningar.

Utredningens förslag angående inackorderingshemmens, hospitsens och utskrivningsavdelningarnas omvandling till ungdomshem och utbyggnaden av desamma tog socialstyrelsen inte ställning till i sina anslagsäskanden för budgetåret 1965/66, där medelsbehovet för anslagsposten Vård utom skola beräknades till 3 205 000 kronor. Förslaget behandlades i statsverkspropositionen 1965, där departementschefen bl. a. uttalade följande:

Jag vill erinra om att det varit förenat med stora svårigheter att skaffa lokaler till de nuvarande utskrivningsavdelningarna. Några konkreta förslag till lokaler för den föreslagna utvidgningen av verksamheten har inte redovisats av utredningen. Möjligheterna att hyra sådana lokaler torde vara begränsade. Det synes därför lämpligen böra ankomma på Kungl. Maj:t att med anlitande av medel från

förevarande anslag bestämma om anordnande av sådana avdelningar där socialstyrelsen visat, att förutsättningar härför föreligger. Vid valet av lämplig förläggningsort bör möjligheterna att erhålla kontinuerlig sysselsättning på platsen för ett visst antal elever främst vara avgörande. På förläggningssorten bör därför helst finnas någon större industri med intresse för att ta emot ungdomsvårdsskoleelever som arbetskraft eller för utbildning. Av undersökningar, som jag under hand låtit verkställa, har framgått att sådana förutsättningar synes föreligga bl. a. i Huskvarna, Södertälje och Västerås. Jag förutsätter, att socialstyrelsen i samarbete med arbetsmarknadsmyndigheterna utnyttjar möjligheterna till sådana placeringar av elever.

Förslaget att benämna utskrivningsavdelningarna ungdomshem anser jag mig inte böra biträda. Sådan avdelning bör dock, såsom utredningen förutsatt, få utnyttjas även för placering av elever från andra skolor än den från vilken avdelningen administreras. Reglerna för överflyttning av elever mellan olika skolor bör i dessa fall förenklas. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser härom.

Verksamheten vid hospits och inackorderingshem bör fortsätta under nuvarande benämningar. Inackorderingshemmens personalresurser bör förstärkas. Antalet hem bör om möjligt ökas. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att liksom hittills meddela bestämmelser om bidragsvillkoren. Bidrag bör även kunna utgå till kommun som anordnar sådana hem.

Departementschefen uttalade vidare, att han inte kunde biträda utredningens rekommendation, att verksamheten med skogshuggarlägren i Skid- och Friluftsförbundet regi skulle hänföras till vård inom skola. Möjligheterna att utsträcka lägerverksamheten till att omfatta även kvinnliga elever borde dock undersökas.

Utredningens förslag om garantibidrag till familjevårdsföräldrar förordades av departementschefen. Garantibidrag till arbetsgivare föreslogs endast få utgå, om arbetsplacering inte kunde komma till stånd inom ramen för arbetsmarknadsmyndigheternas resurser och efter samråd med vederbörande arbetsmarknadsorgan.

Departementschefen hemställde, att anslaget till Ungdomsvårdsskolorna: Vård utom skola, skulle höjas till 3 miljoner kronor, innebärande en ökning med 1 miljon kronor. Detta förslag bifölls av riksdagen.

Kungl. Maj:t beslöt den 15 juli 1965, att en utskrivningsavdelning finge anordnas i Borlänge, anknuten till Sundbo yrkesskola. Utredningen hade angivit en personaluppsättning vid de föreslagna "ungdomshemmen" om en förste tillsynsman, en biträdande husmor och två vårdare som minimum. Socialstyrelsen hade i enlighet härmed begärt dessa tjänster för ovan nämnda utskrivningsavdelning. Kungl. Maj:t medgav dock endast en personaluppsättning om tre befattningshavare; ena tjänsten som vårdare bifölls ej. Kostnaderna för såväl personal, hyror som inventarier skulle bestridas från anslaget för vård utom skola.

Inom lägerverksamheten i Skid- och Friluftsförbundet regi anordnades år 1965 försöksvis ett läger för kvinnliga elever. Nya sådana läger beräknas komma att anordnas.

I fråga om arbetsmarknadsstyrelsens beredskapsarbeten för ungdomsvårdsskoleelever har ingen utökning av verksamheten skett.

Som framgår av ovanstående har under de senaste åren en upprustning skett av vården utom ungdomsvårdsskola. De resurser, som tillförts verksamheten, har dock ej varit tillräckliga för en önskvärd utveckling av vårdsektorn. Utredningens förslag om utbyggnad av en assistentorganisation för enbart vård utom skola har ännu ej fullföljts i sin helhet. Sålunda saknar fortfarande 9 skolor sådan assistent. För Lövsta och Ryagården, vilka emottar de mest problematiska eleverna, hade föreslagits vardera ytterligare en assistenttjänst som nödvändig förstärkning för att en ändamålsenlig vård utom skola skulle kunna ges. Dessa tjänster har inte heller inrättats.

Någon utökning av antalet inackorderingshem/utskrivningsavdelningar har inte skett. Visseligen har Sundbo yrkesskola erhållit en utskrivningsavdelning i Borlänge, men i gengäld har IOGT:s inackorderingshem därstädes nedlagts. Tidigare disponerades där 5 elevplatser; i samband med omläggningen tillfördes verksamheten ytterligare 3 platser. Vid de 4 kvarvarande IOGT-hemmen får från och med den 1 juli 1965 ytterligare 1 plats per hem disponeras för ungdomsvårdsskoleelever. Trots departementschefens uttalande, att inackorderingshemmens personalresurser borde förstärkas, beviljades inte fulltalig personalstyrka för Borlängeavdelningen. Den där tjänstgörande personalen (3 personer) kan inte täcka tjänstgöringsschemat. Övertidsarbete måste tillgripas för 9,5 timmar/vecka enbart för fullgörandet av tillsynsuppgiften.

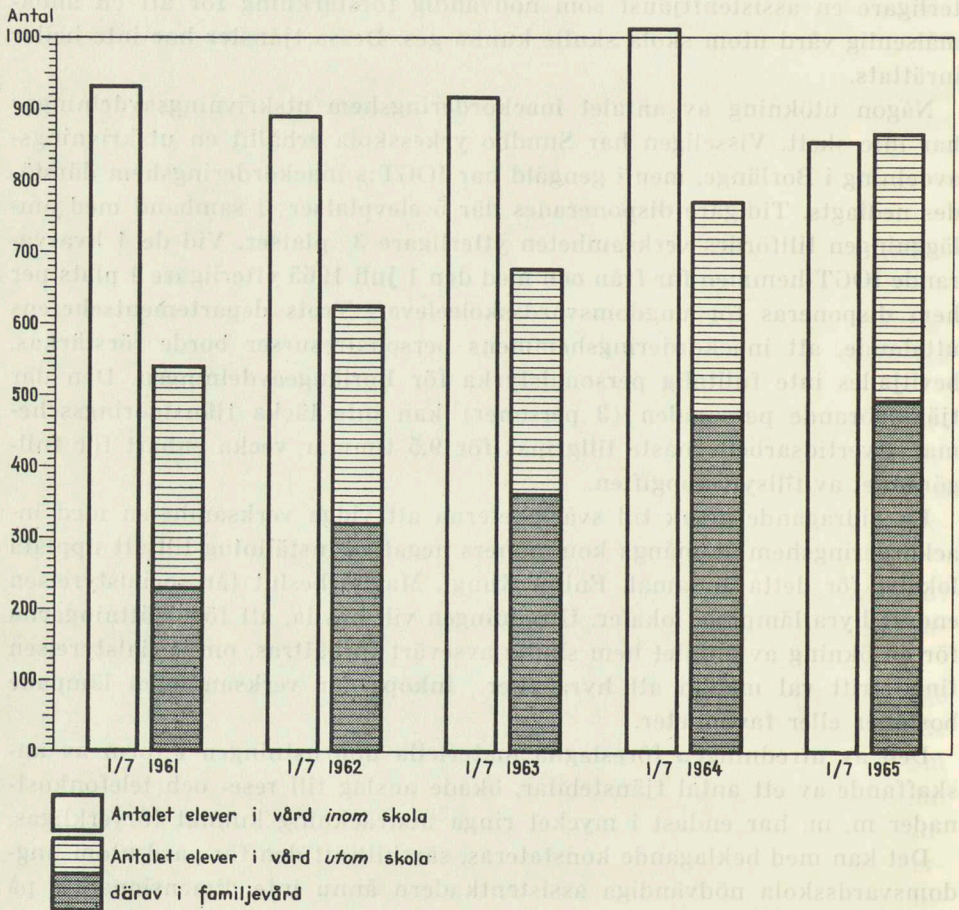
En bidragande orsak till svårigheterna att vidga verksamheten med inackorderingshem är många kommuners negativa inställning till att upplåta lokaler för detta ändamål. Enligt Kungl. Maj:ts beslut får socialstyrelsen endast hyra lämpliga lokaler. Utredningen vill hävda, att förutsättningarna för en ökning av antalet hem skulle avsevärt förbättras, om socialstyrelsen finge fritt val mellan att hyra eller inköpa för verksamheten lämpade bostäder eller fastigheter.

Den av utredningen föreslagna materiella upprustningen i form av anskaffande av ett antal tjänstebilar, ökade anslag till rese- och telefonkostnader m. m. har endast i mycket ringa utsträckning kunnat förverkligas.

Det kan med beklagande konstateras, särskilt att den för vård utom ungdomsvårdsskola nödvändiga assistentkadern ännu inte dimensionerats på ett sätt, som svarar mot de krav denna vårdsektor ställer på skolorna. Här bör bl. a. påpekas, att antalet elever i vård utom skola under de senaste åren kontinuerligt ökat:

Tidpunkt	Antalet elever				
	totalt	i vård	inom skola	i vård	utom skola
1/7 1961	1 472	932	63,3 %	540	36,7 %
1/7 1962	1 514	890	58,8 %	624	41,2 %
1/7 1963	1 596	918	57,6 %	678	42,4 %
1/7 1964	1 781	1 011	56,8 %	770	43,2 %
1/7 1965	1 721	853	49,6 %	868	50,4 %

Nedan redovisas ovanstående sifferuppgifter i form av stapeldiagram, varav även relationen elever placerade i familjevård/elever i övrig vård utom skola framgår.

Det är utredningens bestämda uppfattning, att vård utom skola ofta kan ge avsevärt bättre rehabiliteringsresultat än förlängd vård i anstalt. En nödvändig förutsättning härför är dock, att erforderliga personalresurser ställes till verksamhetens förfogande.

IV

Medicinsk-psykologisk behandling av utom skola vårdade elever

I utredningens direktiv har uttalats vikten av, att elev, även då han är utplacerad från skolan, kan bli föremål för ändamålsenliga behandlingsåtgärder. Särskilt borde härvid möjligheterna att tillgodose behovet av fortsatt medicinsk-psykologisk behandling undersökas.

Utredningen har inför denna fråga i första hand sökt klarlägga ungdomsvårdsskolornas möjligheter, att från befintliga psykiatriska organ för öppen verksamhet, den psykiska barna- och ungdomsvården (PBU) och de psykiatriska klinikerna, erhålla bistånd i sitt arbete med utom skola vårdade elever. Vidare har möjligheterna till och värdet av en upprustning av skolornas egna resurser för medicinsk-psykologisk elevbehandling övervägts. Slutligen har utredningen sökt finna, huruvida sådana behandlingsresurser kan etableras utanför nämnda organ.

Allmänna synpunkter

I syfte att inledningsvis söka ge en presentation av ungdomsvårdsskolelevernas psykiska status vill utredningen citera, vad kommittén för behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna i sitt betänkande (SOU 1964:24) med stöd av olika undersökningar sammanfattningsvis anför härom. Detta avsnitt (kap. III, sid. 36 f.) har följande lydelse:

I begåvningshänseende ligger ungdomsvårdsskolornas elevmaterial något under vad som är normalt för annan ungdom i motsvarande åldrar — åtminstone i den mån testprestationer kan anses som tillförlitliga mått på den fungerande intelligensen. Den genomsnittliga intelligenskvoten för ungdomsvårdsskoleleverna synes ligga 6—10 enheter under normalvärdet. Såväl de intellektuella funktionerna som intressesfären kännetecknas ofta av indifferent, tröga processer inom ett trångt upplevelsefält. De individuella variationerna är dock tämligen stora och ett litet antal elever kan betecknas som välbegåvade och intellektuellt rörliga.

På det känslomässiga planet framträder särskilt den bristande mognaden. Endast en ringa del av eleverna betecknas som för åldern ordinarie emotionellt och psykiskt mogna, trots att den biologiska utvecklingen i allmänhet synes vara normal. Flakhet, ytlighet, nyansfattigdom, jagcentrering och brist på värme karakteriserar vanligen emotionerna. Inlevelsekapaciteten i andra människors upplevelser och beteenden är ofta nedsatt liksom även självkänedom och introspektiv förmåga. Självkänslan är vanligen vacklande och pendlar mellan uttalade mindrevärdeskänslor och överdrivna hävdelseattityder. Ett ofta förekommande reaktionsmönster utmärkes av ringa uthållighet och stort behov av omväxling, låg

retningströskel och benägenhet för okontrollerade impulshandlingar utan tanke på konsekvenserna. En annan relativt vanlig personlighetstyp representeras av den emotionellt tröge och stele, som saknar förmåga till kontinuerligt känsloutflöde och i stället laddar upp sig till dramatiska affektexplosioner. En tredje kategori utgöres av de undånglidande, affektsvaga och känslomässigt gravt hämmade, där passiviteten och oberördheten skapar svårbemästrade behandlingsproblem trots att den yttre anstaltsanpassningen ofta är oklanderlig.

Kontaktförmågan förefaller hos många vara väsentligt nedsatt. Särskilt gäller detta förmågan till långvariga och djupa positiva känslobildningar till andra människor trots att den ytliga kontaktattityden stundom kan vara god. Relationerna till vuxna präglas dock merendels av en reserverad, misstänksam eller aggressiv hållning, och i umgänget med jämnåriga synes den kollektiva gruppssamvaron vara av större betydelse än individuella person-relationer.

Åtskilliga av de beteendedrag, som här angetts som vanligt förekommande bland ungdomsvårdsskolornas elever, utgör symtom på personlighetsstörningar som kan inrymmas i bestämda psykiatriska diagnoskategorier. Det finns dock knappast anledning att här klassificera klientelet i enlighet med den psykiatriska terminologin.

I nuvarande sammanhang må det räcka med att framhålla att frekvensen av psykiska störningar hos eleverna är mycket hög och att ungdomsvårdsskolorna har att behandla ett i psykiatriskt avseende mycket heterogent klientel omfattande såväl tidiga, djupgående personlighetsskador som helt akuta insufficiensstillstånd exempelvis i samband med pubertetskriser. Dessa störningar sträcker sig i gravhet från lätta neurotiska tillstånd till pågående prepsykotiska processer och gränsfall till manifest mentalsjukdom. Det bör emellertid också påpekas att psykiska störningar av sådan art och omfattning att de avviker från vad som kan anses normalt för ungdom i åren kring puberteten ingalunda förekommer hos alla elever vid ungdomsvårdsskolorna. I många fall synes det psykiska hälsotillståndet vara tämligen gott och de konstitutionella defekterna ringa och utan större betydelse för uppkomsten av det avvikande beteendet och de asociala attityderna.

Givetvis kräver de relativt många psykiskt skadade eleverna en särskilt intensiv behandling i vilken kontinuerlig medverkan från medicinsk-psykologisk expertis framstår som oundgängligen nödvändig. I sammanhanget bör också uppmärksammas det tilltagande *alkohol- och narkotikamissbru- ket*, som ställer skolorna inför krav på särskilda behandlingsresurser.

År 1963 lät socialstyrelsen utföra en undersökning (företagen av Nils Magnusson) rörande missbruk av alkohol och andra rusgivande medel bland ungdomsvårdsskolelever. Undersökningen omfattade var tredje av de vid yrkesskolorna den 15 juli 1963 inskrivna eleverna, sammanlagt 450, varav 285 var pojkar och 165 flickor. Som *alkoholmissbrukare* betraktades härvid de elever, som gjort sig skyldiga till fylleriförseelse samt härutöver de, som i barnavårdsutredningen uppgivits vara missbrukare. Dit räknades också sådana elever, hos vilka det framkommit ett samband mellan alkohol och brott och/eller beträffande vilka det fanns anteckning om berusning i samband med avvikande från skolan, permission och/eller vård utom skola. Som *grava alkoholmissbrukare* betraktades elever, som gripits för fylleri sex gånger eller mera och/eller hade minst ett sådant symtom på

alkoholskada som lättväckt alkoholbegär, återställarbehov, minnesluckor eller delirium.

Av nämnda undersökning framgår, att över 50 % av ungdomsvårdsskoleklientelet kunde anses som missbrukare av alkohol. Som grava alkoholmissbrukare betecknades närmare 20 % av alla pojkar och 12 % av alla flickor. Som alkoholmissbrukare, dock ej grava sådana, kunde drygt 37 % av det totala antalet pojkar och 44 % av hela antalet flickor betraktas. Dessutom registrerades en mindre grupp av sniffare och narkotikamissbrukare som inte samtidigt var grava alkoholmissbrukare men vilkas missbruk av narkotika m. m. var så allvarligt, att också de var i behov av särskild behandling. I undersökningen granskades bl. a. även förekomst av berusning, missbruk av narkotika, sniffning samt avvikningsfrekvens i samband med vård utom skola. Bland de grava missbrukarna hade 46 pojkar och 15 flickor placerats för vård utom skola; 12 pojkar och 1 flicka på inackorderingshem, 6 pojkar på arbetsläger samt 28 pojkar och 14 flickor i annan form, t. ex. enskilda hem. Av kategorien övriga missbrukare hade 82 pojkar och 50 flickor åtnjutit vård utom skola; 29 pojkar och 2 flickor på inackorderingshem, 9 pojkar på arbetsläger och 44 pojkar och 48 flickor i enskilda hem m. m. Det visade sig beträffande de pojkar, som var grava missbrukare av alkohol, att av de 12, som placerats i inackorderingshem, hade 9 misskött sig, alla utom en genom att berusa sig. Av de 6, som placerats på arbetsläger, hade 5 misskött sig och av de 28, som vårdats i annan form utom skola, hade 20 misskött sig genom att antingen enbart berusa sig eller berusa sig och avvika. Bland flickorna hade 14 av de grava missbrukarna misskött sig liksom 73 av samtliga de 132 "övriga missbrukare", som vårdats utom skola.

Undersökningen från år 1963 visar, att alkoholmissbruket bland ungdomsvårdsskoleleverna är ett allvarligt problem såväl i vård inom som utom skola. Beträffande elevernas *missbruk av narkotika*, synes detta först under senare år ha antagit sådana former och sådan intensitet, att det blivit uppmärksammat som ett mera självständigt fenomen. Från en inom socialstyrelsen pågående undersökning av sådant missbruk kan följande siffror redovisas:

Antalet läkemedelsmissbrukare av totala antalet inskrivna elever den 1 juni 1965:

	Vård inom skola			Vård utom skola			Sammanlagt antal elever	Därav missbrukare	
	Antal elever	Därav missbrukare		Antal elever	Därav missbrukare				
Flickor	258	53	20,5 %	330	43	13,0 %	588	96	16,3 %
Pojkar	639	22	3,4 %	521	25	4,8 %	1 160	47	4,1 %
Summa	897	75	8,4 %	851	68	8,0 %	1 748	143	8,2 %

Ungdomsvårdsskolornas elever kan inte betraktas som "färdigbehandlade" i och med att de placeras i vård utom skola, även om skolorna genom den institutionella behandlingen i form av miljöterapi, aktiv pedagogisk påverkan samt olika slag av psykoterapi m. m. kommit mer eller mindre långt på väg mot en resocialisering. Vården utom skola är också endast ett led i behandlingen, vilket avlöser det institutionella inledningsstadiet vid den tidpunkt, som av skolans ledning, ur vård- och behandlingssynpunkt, bedöms som lämplig. Naturligtvis kan då ofta dels kvarstå ett behov av fortsatt medicinsk-psykologiskt stöd, dels mycket lätt uppkomma situationer, där hjälp av dylikt slag krävs. För t. ex. elever med grava alkohol- eller narkotikaproblem är erfarenhetsmässigt steget ut från skolan ofta mycket svårt att klara. Förutom att de kan vara svårplacerade i arbetsliv och i familjevård, kräver de en noggrann tillsyn innefattande resurser ifråga om medicinsk-psykologisk stödbehandling. Om sådana hjälpåtgärder kan sättas in snabbt, skulle sannolikt många återtagningar till skolorna kunna undvikas och över huvud taget den fortsatta utvecklingen mot en bättre samhällsanpassning underlättas. Det framstår följaktligen som ett synnerligen välmotiverat krav, att de samhällsinstitutioner, som har ansvaret för vården av missanpassade barn och ungdomar, har adekvata och differentierade behandlingsresurser såväl inom som utom anstaltens ram till sitt förfogande. Utan att så är fallet, torde lagstiftarens intentioner angående vården svårligen kunna fullföljas.

Behandlingsbehovet — Nuvarande resurser

För att få ytterligare uppfattning om ungdomsvårdsskoleelevernas behov av fortsatt medicinsk-psykologisk behandling under vården utom skola, har utredningen företagit en enkätundersökning omfattande samtliga skolor (Bil. 1). Av de erhållna uppgifterna kan konstateras, att flertalet elever synes ha ett uttalat behov av sådan behandling, vilken bedöms som behövlig dels i form av åtgärder avsedda för eleven personligen, dels i form av åtgärder avsedda att stödja de personer hos vilka eleven vistas.

Av enkätsvaren från skolorna framgår i övrigt bl. a. följande: Under tiden 1/9 1963—31/8 1964 placerades från samtliga ungdomsvårdsskolor sammanlagt 1 105 elever i vård utom skola. Av dessa hade 318, dvs. 28,8 % före intagningen på skolan varit föremål för behandling vid den psykiska barna- och ungdomsvården¹. Endast för 14 elever — 1,3 % — hade under tiden för vård utom skola en tidigare PBU-kontakt återupptagits. Som orsaker härtill anges från ett flertal skolor bl. a. de långa väntetiderna vid PBU-organen. Därtill kommer att vården utom skola ofta inte sker inom det upptagningsområde för PBU, där den tidigare kontakten funnits. Enligt

¹ Flera skolor har dock uppgivit, att det varit svårt att av tillgängliga handlingar avgöra hur många elever, som före intagningen erhållit behandling vid PBU.

skolornas bedömning skulle en behandling vid PBU, eller för de äldre eleverna vid psykiatrisk klinik för vuxna, ha varit av betydelse för den fortsatta anpassningen för 619 av de 1 105 eleverna (56 %). Det är sålunda ett betydande behandlingsbehov, som här redovisas.

Som ett komplement till ovan refererade enkät har utredningens experter sökt företaga en stickprovsundersökning gällande elever, som under tiden 1 januari—30 juni 1964 placerats i vård utom skola. Bland annat på grund av vissa svårigheter att erhålla erforderligt material, kom undersökningen att omfatta endast 54 elever från 3 skolor. Vid bedömningen har försök gjorts att uppskatta dessa elevers behov av medicinsk-psykologisk behandling under vården utom skola och deras lämplighet för behandling i poliklinisk form. Bedömningen har skett på grundval av skolornas journaler. Ett behandlingsbehov bedömdes föreligga hos 67 % av de undersökta eleverna och 65 % ansågs vara lämpliga för behandling. Trots begränsningen i detta material erhöles stöd för vad som framkommit i skolornas ovan redovisade bedömningar. Ett avsevärt behov av medicinsk-psykologisk behandling föreligger således även efter vården inom skolan. Minst hälften av eleverna i vård utom skola torde vara i behov av fortsatt behandling.

Vård- och behandlingsresurserna på det medicinsk-psykologiska området i vården utom skola är i dagens läge mycket begränsade. Denna del av vården är för närvarande helt avhängig av de olika skolornas tillgång till rådgivande psykiatrer respektive psykologer.

Vid endast två skolor, Lövsta och Ryagården, finns fasta läkartjänster inrättade, varav dock endast tjänsten vid Ryagården hittills kunnat besättas. Övriga ungdomsvårdsskolor har för närvarande vardera en arvodesanställd rådgivande psykiater med uppgift att biträda rektor i vård- och behandlingsarbetet. Tio skolor, Bärby, Eknäs, Fagared, Forsane, Hammargården, Hornö, Johannisberg, Lövsta, Morängen och Sundbo har dessutom en timanställd biträdande rådgivande psykiater. Tjänsterna som biträdande rådgivande psykiater har tillkommit sedan det visat sig, att behovet av psykiaterinsatser vid vissa skolor varit större än som kunnat tillgodoses av en deltidsanställd läkare. Av sammanställningen i bilaga 2 framgår det timantal, som skolorna för budgetåret 1965/66 kan få disponera för psykiatrisk konsultation och behandling.

Vid de fyra skolorna Bärby, Långanäs, Lövsta och Ryagården finns heltidsanställda psykologer, övriga skolor nödgas anlita psykologisk expertis mot timarvode. Av dessa senare skolor saknar för närvarande fyra sådan expertis. Beräknad psykologmedverkan i antal arbetstimmar budgetåret 1965/66 framgår av bilaga 3.

Det bör i sammanhanget observeras, att rådgivande psykiatern vid några skolor även har uppgifter, som egentligen skulle åligga särskild skolläkare och som således för dessa skolor innebär en ytterligare begränsning av den tid, som kan anslås för psykiatrisk behandling. Sådana skolläkaruppgifter

är omhänderhavandet av elevernas kroppssjukvård och allmänna hälsovård, tillsynen av skolans hygieniska anordningar m. m.

Det kan konstateras, att den tid, som ovannämnda specialister kan ställa till skolornas förfogande, helt åtgår för behandlingsbehovet inom skolan. Härtill kommer, att sådana faktorer som placeringsavstånd m. m. också i regel lägger hinder i vägen för ytterligare insatser omfattande även de utom skola vårdade eleverna.

Möjligheter att erhålla bistånd från organ för öppen psykiatrisk verksamhet

Den psykiska barna- och ungdomsvården

Det samhällsorgan för öppen psykiatrisk verksamhet, som i första hand skulle kunna tänkas bistå ungdomsvårdsskolorna i behandlingsarbetet med utom skola vårdade elever, är den numera i de flesta landsting organiserade psykiska barna- och ungdomsvården.

Det synes här vara befogat att lämna en kort översikt över den psykiska barna- och ungdomsvårdens verksamhet, innan den företagna enkätundersökningen redovisas. Verksamheten är av medicinsk, psykologisk och social karaktär. Huvudkomponenterna har varierat i dominans både under olika utvecklingsskeden och i olika delar av landet. Detta har i sin tur haft betydelse för urvalet av patienter, som ansetts lämpliga för behandling.

När ungdomsvårdskommittén 1944 framlade sitt betänkande angående psykisk barna- och ungdomsvård (SOU 1944:30), lades huvudvikten vid bekämpandet av social missanpassning. Syftet var att möjliggöra en på förebyggande åtgärder grundad mentalhygienisk verksamhet. Kommittén rekommenderade inrättandet av särskilda centraler och filialer för psykisk barna- och ungdomsvård, avsedda att fungera som rådgivningsbyråer i uppfostringsfrågor samt behandlingsorgan för missanpassade, psykiskt felutvecklade eller intellektuellt efterblivna barn och ungdomar.

I mentalsjukvårdsdelegationens betänkande I rörande organisationen av den psykiska barna- och ungdomsvården (SOU 1957:40) framfördes principiella synpunkter, som innebar en klar förskjutning av målsättningen i arbetet från profylax hän mot klinisk behandling. Delegationen underströk sålunda, att erfarenheten givit vid handen, att den psykiska barna- och ungdomsvården till sin innersta natur var en sjukvårdande verksamhet, varför en utbyggnad i första hand måste ta sikte på de medicinsk-psykiatriska aspekterna.

Verksamheten vid den psykiska barna- och ungdomsvården regleras av Kungl. kungörelse den 4 november 1960, SFS nr 619, om statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård samt av normalinstruktion och anvisningar utfärdade av medicinalstyrelsen den 23 februari 1962: MF 16—18 1962.

Beträffande statsbidragets begränsning säges i medicinalstyrelsens nämnda anvisningar följande:

Statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård utgår till kostnaderna för undersökning och behandling av psykiska rubbningar hos barn och ungdom under 21 år samt för rådgivning i uppfostringsfrågor, allt i den mån verksamheten sker inom ramen för av medicinalstyrelsen godkänd plan. Sådant bidrag utgår alltså icke till kostnader för undersökningar, utredningar eller resor, som normalt ankomma på befattningshavare med huvudsaklig uppgift att ombesörja kroppssjukvård, såsom t. ex. på läkare eller sjuksköterska vid barnavårdscentral, skolläkare eller skolsköterska, ej heller för uppgifter, som normalt falla inom statligt eller kommunalt anställd skolpsykologs verksamhetsområde.

Statsunderstödd verksamhet av detta slag förekommer för närvarande inom 23 landstingsområden eller städer utanför landsting och planeras i ytterligare tre landsting. Patienter från landsting, som ännu inte byggt ut sin verksamhet på det barnpsykiatriska området, kan hänvisas till sina region sjukhus samt till universitetsklinikerna.

I överensstämmelse med de intentioner, som framfördes av mentalsjukvårdsdelegationen, har tyngdpunkten i PBU-verksamheten förskjutits till de barn- och ungdomspsykiatriska lasarettsklinikerna, som alltså fungerar som basorganisation. Verksamheten skall efter hand kompletteras med behandlingshem, vilket dock hittills endast kunnat ske i ringa utsträckning. Öppen mottagning, som är knuten till barn- och ungdomspsykiatrisk klinik kallas *central för psykisk barna- och ungdomsvård*. S. k. *fristående central*, ej knuten till klinik, kan anordnas för begränsade delar av landstingsområde. Med *filial* förstås verksamhet upprättad på ort, där psykisk barna- och ungdomsvård i fastare former inte kan etableras.

Ett fullständigt barnpsykiatriskt team anses böra bestå av barnpsykiatriskt skolad läkare, psykolog eller biträdande psykolog med terapeutiska uppgifter, psykolog eller biträdande sådan med diagnostiska uppgifter, barnpsykiatrisk kurator samt eventuellt pedagogassistent.

Det finns 21 barn- och ungdomspsykiatriska kliniker inrättade. Vid 20 av dessa finns centraler för öppen mottagning. Antalet fristående centraler är 20, varav 9 drivs av Stockholms stad, 1 av Ericastiftelsen i Stockholm, 5 av Göteborgs stad, 3 av Stockholms läns landsting samt 1 vardera av landstingen i Hallands och Älvsborgs län. Härutöver finns ett mindre antal filialmottagningar anordnade.

Initiativet till patientanmälan tas i flertalet fall av anhöriga till patienten, men också av barnavårdsnämnd och skola samt av barnhem, sjukhus etc. Att patienten själv anmäler ett hjälpbehov är mindre vanligt, men förekommer dock. Tidsbeställda mottagningar är regelmässigt anordnade. För de akut hjälpbehövande fallen ordnas förtur. Väntetiderna tycks för närvarande över lag, som framgår nedan, vara avsevärda. Detta är givetvis dels beroende på det stora hjälpbehov, som på detta område framträder, dels också på den arbetsmetodik, som tillämpas inom den psykiska barna- och ungdomsvården, med ingående undersökningar av patienten och hans familjesituation. För att kunna förstå patientens reaktioner måste både

hans nuvarande och tidigare relationer inom familjegruppen och andra primära grupper i viss utsträckning klarläggas. Behandlingen av patientens omgivning blir också ofta lika viktig, som behandlingen av patienten själv.

För att söka kartlägga den psykiska barna- och ungdomsvårdens möjligheter att medverka i medicinsk-psykologisk behandling av utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever, har utredningen företagit en enkätundersökning riktad till samtliga centraler och fristående centraler för psykisk barna- och ungdomsvård (Bil. 4). Svar har inkommit från samtliga. Den första frågeställningen rör PBU:s möjligheter att på den öppna mottagningen ta emot ungdomsvårdsskoleelever, som vårdas utom skola.

De PBU-centraler, som eventuellt anser sig kunna ta emot dessa elever för behandling, tillfrågades därefter, om denna behandling i princip skulle kunna ske inom ramen för ordinarie verksamhet eller om den borde ske på privat mottagningstid.

Ytterligare frågades, huruvida hos PBU anställda befattningshavare på något sätt kontraktvis skulle kunna ställa viss tid per vecka till förfogande för mottagning av ungdomsvårdsskoleelever.

Slutligen efterfrågades de aktuella väntetiderna för dels patienter, som PBU inte tidigare haft kontakt med och inte heller ansågs vara s. k. förtursfall, dels patienter, som tidigare besökt PBU, men som inte ansågs vara "trängande förtursfall".

Resultatet av den företagna enkäten har utfallit på följande sätt:

I fråga om PBU-centralernas möjligheter att som patienter ta emot ungdomsvårdsskoleelever, som vårdas utom skola, ställer sig flertalet i princip positiva. Härvid göres dock samtidigt så gott som genomgående det tillägget, att det för närvarande i praktiken torde vara mycket svårt att i någon större utsträckning och kontinuerligt kunna åtaga sig en behandling av dessa elever.

Huvudparten av de tillfrågade anser, att en eventuell behandling principiellt börde beredas inom ramen för det ordinarie arbetet. I de flesta av de avgivna svaren tar man avstånd från tanken att kontraktvis kunna ställa viss tid till förfogande för utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever. Ungefär 1/4 av svaren är dock positiva till möjligheten av ett sådant arrangemang.

Beträffande väntetiderna framgår, att dessa varierar ganska mycket mellan de olika PBU-centralerna. För nyanmälda patienter, som inte bedöms vara förtursfall, är väntetiderna betydligt längre än för återanmälda av liknande angelägenhetsgrad. För nya patienter varierar tiderna från 2—4 veckor till upp mot ett år och däröver. Medeltalet ligger på drygt sex månader. För återanmälda varierar väntetiden mellan någon dag och några månader, med ett medeltal på ca 1,5 månader.

Några av de kontaktade PBU-organen har mera utförligt avgivit synpunkter på de ifrågasatta möjligheterna till behandlingsinsatser, vilka här i kort-

het refereras.

Överläkaren vid Uppsala läns landstings central för psykisk barn- och ungdomsvård, professor Anna-Lisa Annell uttalar, att det vore olyckligt att sammanblanda ungdomsvårdsskolornas och den psykiska barn- och ungdomsvårdens verksamheter, bl. a. med hänsyn till de olika behandlingslinjer — sociala och pedagogiska respektive medicinsk-psykiatriska — som man inom dessa olika områden följer. Professor Annell anför vidare, att en väsentlig invändning mot PBU-organens medverkan i ungdomsvårdsskolevården är följande. Man har vid PBU ett stort antal socialt missanpassade ungdomar för behandling på medicinskt-psykiatriska indikationer. Under år 1964 var sålunda vid PBU i Uppsala huvudanledningen till undersökning på kliniken asociala handlingar eller fylleri i 204 nya fall. Sammanlagt skrevs i dessa fall endast 12 intyg för intagning på ungdomsvårdsskola. De övriga fallen kunde skötas genom kliniken. De fall, där asocialitet dominerar bilden så att vård på ungdomsvårdsskola föreslagits, utgörs således, enligt professor Annell, ett urval som ej visat sig vara lämpat för vård inom den psykiska barn- och ungdomsvården. Ett fortsatt arbete med dessa elever skulle även innebära en ytterligare belastning av PBU-mottagningens resurser till nackdel för övriga patienter. Professor Annell framhåller dock, i likhet med flertalet av de övriga tillfrågade, att ungdomsvårdsskolelever, i den mån de är vårdbehövande, givetvis intages på kliniken.

Överläkare Bengt Rundberg, Centralen för den psykiska barn- och ungdomsvården i Örebro län, ställer sig principiellt positiv till ett samarbete beträffande den medicinsk-psykologiska behandlingen av utom skola vårdade elever, vilka är placerade inom klinikens upptagningsområde. Dr Rundberg uttalar vidare härom: "Även om det sålunda rent generellt kan sägas, att en sådan insats från klinikens sida skulle vara ändamålsenlig och helt naturlig, så måste det ur praktisk synpunkt framhållas att kliniken redan nu är överbelastad med patienter och att vi därför sannolikt har svårt att räkna till för ytterligare uppgifter. Jag anser emellertid, att dessa elever, som tidigare är utredda, knappast är betjänta av att sättas på väntelista med en väntetid på mellan 6 och 8 månader, som s. k. nya fall. Om eleverna skall ha nytta av hjälp och stöd från klinikens sida, så bör de kunna tagas emot ganska snabbt, åtminstone för kortare besök. I viss utsträckning torde detta gå att genomföra med några dagars varsel som s. k. jourfall, vilket innebär att ungdomsvårdsskolan i fråga i så fall får vidkännas en kostnad för konsultationen motsvarande lasarettsläkartaxan. Endast i enstaka fall torde kliniken ha de praktiska resurserna att under längre tid, exempelvis ett halvår eller ett år, kontinuerligt stödja och hjälpa dessa elever med t. ex. ett besök i veckan. Jag tror emellertid för min del, att mycket kan vara vunnet om eleverna i fråga har möjlighet till enstaka besök med råd, uppmuntran, ev. medicin och ev. hjälp på det sociala planet vid de enstaka tillfällena, då de själva upplever att vården utom skola hotar att

misslyckas. Många gånger torde en relativt liten arbetsinsats från klinikens sida tillfälligt hjälpa eleven över den svåra perioden.

För den händelse ett sådant samarbete kan komma till stånd, måste det emellertid ankomma på kliniken att bedöma angelägenhetsgraden i varje särskilt fall. Sannolikt skulle det vara lämpligt att någon av klinikens kuratorer fungerade som "kontaktman" mellan respektive skola, eftervårdskonsulent och patient, så att ständigt samma tjänsteman finge ta emot ev. anmälningar av detta slag."

Överläkare Erik Reinius, Centralen för den psykiska barna- och ungdomsvården i Stockholms län, är i princip också positiv till PBU-insatser för utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever men framhåller, att de resurser man för närvarande har är såväl kvantitativt som i viss mån kvalitativt otillräckliga för behandlingsinsatser beträffande asocial ungdom. För viss lindrigare asocialitet kan PBU genom undersökning och behandling av hela familjesituationen och den närmare miljön ibland nå goda resultat. När det gäller gravare fall, där hemmiljön ofta är antingen svårpåverkbar eller också mer eller mindre omöjlig att nå kontakt med, är, enligt dr Reinius, ännu så länge PBU:s möjligheter till en gynnsam påverkan betydligt mindre. Dr Reinius poängterar angelägenheten av en utökning av ungdomsvårdsskoleorganisationens egna resurser och i samband härmed faran av att i nuvarande läge fästa för stora förhoppningar vid att PBU skulle kunna överta någon större del av ansvaret för vården utom skola av ungdomsvårdsskoleelever.

Överläkarna Hans Curman och Bengt Herulf har, i egenskap av representanter för de *fristående centralerna för psykisk barna- och ungdomsvård i Stockholms stad*, avgivit ett gemensamt svar på den utsända enkäten. Inledningsvis anföres, att vården utom skola av ungdomsvårdsskoleelever är en synnerligen angelägen samhällsuppgift, där man inom PBU i Stockholm givetvis vill göra sitt bästa för att medverka. Man framhåller dock härfter: "Vår generella erfarenhet är emellertid att detta klientel i stor utsträckning ej ägnar sig för regelmässig behandling enligt gängse metodik inom den öppna psykiska barna- och ungdomsvården. Detta gäller särskilt tidigt karaktärsstörda, agerande ungdomar, som oftast saknar egen motivation och förmåga att genomföra en kontinuerlig behandling med i förväg fastställda tider vid en fristående rådgivningscentral." Vidare framhålles, att ett eventuellt närmare samarbete mellan PBU och ungdomsvårdsskoleorganisationen över huvud taget är ett svårlöst problem med nuvarande administrativa uppläggning. Erfarenhetsmässigt måste en effektiv eftervård byggas ut direkt från vårdinstitutionen; stora svårigheter möter så snart man måste koppla in en helt ny instans i eftervårdsarbetet. Slutligen anföres av Curman och Herulf: "Möjligen bör en försöksverksamhet på något håll planeras för att utröna hur en ungdomspsykiatrisk öppen rådgivningsverksamhet bör läggas upp för att bäst motsvara de krav på rörlighet och

plasticitet ifråga om resurser som en eftervårdsuppgift för ungdomsvårds-skoleelever säkerligen kräver. Det synes sannolikt att en ständigt tillgänglig öppen institution med fritidsresurser, platsmöjligheter på ungdomshem och tillgång till en mycket rörlig personal med möjlighet till arbete på fältet och ständig beredskap för uttryckningar på staden vore en mer adekvat upp-läggning för en sådan speciell uppgift än de befintliga rådgivningsbyråerna.”

Sammanfattningsvis framgår, att flertalet PBU-centraler i princip ställer sig positiva till behandlingsinsatser för utom skola vårdade ungdomsvårds-skoleelever. Denna positiva inställning innebär dock inte, att det realistiskt kan räknas med sådana insatser i någon högre grad och i organiserade former, i varje fall inte i dagens läge. De resurser PBU för närvarande för-fogar över, synes nämligen vara så dimensionerade i förhållande till det hjälpbehov som framträder, att väntetider av betydande längd förekommer på samtliga håll.

Då PBU-centralerna med få undantag också uppger, att ungdomsvårds-skoleelever inte kan sättas i förtur, framstår det som fullt klart, att be-handlingsresurser för ifrågavarande vårdsektor huvudsakligen måste sökas på annat håll. Det har dessutom från flera av PBU-centralerna i enkätsva-ren anförts, att ungdomar med asocialitet som det dominerande symtomet erfarenhetsmässigt ofta inte är lämpade för behandling enligt gängse meto-dik inom den psykiska barna- och ungdomsvården.

Utredningen finner dessa synpunkter vara värda uppmärksamhet. Fler-talet av ungdomsvårdsskolornas elever synes karakteriserade av andra be-handlingsbehov än de, som vanligen förefinnes hos de ungdomar, som kommer till behandling vid PBU. Detta beror till stor del på deras ålder i kombination med att många av dem är jagsvaga, utagerande och har dåliga kontrollmekanismer. Asocialitet av olika slag har varit orsaken till ett om-händertagande för samhällsvård med slutlig placering på ungdomsvårds-skola som följd. Innan en behandling med hopp om framgång kan genom-föras, måste dessa elever motiveras för densamma. Ungdomsvårdsskolan bör visserligen under vårdtiden inom skolan i detta avseende ha hunnit nå vissa resultat, men med tanke på skolornas mycket begränsade resurser i fråga om medicinsk-psykologisk behandling, torde även en fortsatt sådan under vården utom skola för flertalet elever huvudsakligen få bli av stöd-jande och kontrollerande slag.

De psykiatriska klinikerna

Utredningen har ansett, att möjligheterna till samarbete i fastare former med de vuxenpsykiatriska klinikerna också borde undersökas, bl. a. mot den bakgrunden, att för närvarande ca 45 % av de för vård utom skola placerade eleverna är över 18 år.

Samma frågor, som riktades till PBU-organen, har av utredningen också ställts till de psykiatriska klinikerna; 5 av dessa har inte inkommit med

svar. Psykiatriska kliniker finns dels i form av universitetskliniker i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå samt dels som speciellt etablerade kliniker vid 19 sjukhus och lasarett.

Det visar sig, att den till de psykiatriska klinikerna riktade enkäten ger samma resultat som för PBU:s del. Även flertalet av de psykiatriska klinikerna kan i princip sägas vara positivt inställda till behandlingsinsatser för ungdomsvårdsskoleelever, som vårdas utom skola, men deras faktiska möjligheter härtill synes för närvarande vara mycket begränsade. Väntetiden för nya patienter varierar från 1 till 9 månader med ett medeltal på 2,6 månader. För återanmälda varierar väntetiden från 2—4 veckor till drygt 2 månader och medeltalet ligger här på 1,3 månader.

Också några av de tillfrågade psykiatriska klinikerna har avgivit mera utförligt motiverade svar, vilka här i sina huvuddrag redovisas.

Professor Torsten S:son Frey, psykiatriska kliniken vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, framhåller, att ungdomsvårdsskoleelever från länet givetvis kan emottagas på samma villkor som andra patienter, men att klinikens bristande resurser gör att ineffektivitet i behandlingen inte kan undvikas. Professor Frey påpekar, att "Redan nu föreligger orimliga väntetider, både för mottagning i öppen vård och för inläggning och varje tanke på att psykiatriska kliniken med sin nuvarande stab skulle kunna åtaga sig ytterligare arbetsuppgifter är verklighetsfrämmande".

Professor Erik Essen-Möller, psykiatriska kliniken I vid lasarettet i Lund, uttalar bl. a.: "Det synes mig riktigt, att kliniken borde medverka i den här ifrågasvarande vården. Det skulle då för klinikens del företrädesvis gälla de mognare (i stort sett äldre) eleverna, medan de yngre och omognare bättre torde handläggas av psykiater, tillhörande psykiska barna- och ungdomsvården. Emellertid är läkarstaben vid kliniken sedan länge oroväckande underdimensionerad för att på tillfredsställande sätt kunna tillgodose den öppna vården, vars klientel ökar år från år utan motsvarande tillskott i fråga om klinikens resurser. Väntetiden för ett ordinärt första-gångsbesök i den allmänna öppna mottagningen är som följd härav som regel över 2 månader, för återbesök och på specialmottagningen för alkoholmissbrukare något mindre. Härav framgår, att det knappast kan bli fråga om någon effektiv medverkan från klinikens sida i ungdomsvården. Tyvärr kan ej heller garanteras, att det blir samma läkare, som får hand om patienten vid olika besök. Troligen vore det därför i nuvarande läge bättre, om avtal kunde träffas med en eller flera intresserade psykiatriker, helst sådana som redan är verksamma vid ungdomsvårdsskolorna och måhända redan haft kontakt med det tilltänkta klientelet."

Överläkare F. Stjernberg, psykiatriska kliniken vid Södersjukhuset i Stockholm, säger: "Problemet har diskuterats vid flera konferenser mellan läkarna vid kliniken. Det synes knappast möjligt att ge kategoriska svar i den form, som bilagornas uppställning framtvingar. Skulle svaren vara bin-

dande, måste man nog framhålla, att med hänsyn till de nuvarande resurserna vid psykiatriska kliniken, Södersjukhuset, torde det knappast vara möjligt att taga emot några ungdomsvårdsskoleelever i mera bestämd eller fixerad ordning. Enstaka ungdomsvårdsskoleelever mottages för närvarande på kliniken, men väntetiden är lång, ca 3 månader, och resurserna för öppen vård är mycket små. Vid psykiatriska polikliniken, som är självständig i förhållande till kliniken, torde väntetiden uppgå till 3 à 4 månader. De läkare vid kliniken som bedriver öppen vård, ha varken tillgång till psykologs eller kurators hjälp och kurators- och psykologsektionerna, som är anslutna till kliniken, äro redan nu klart underbemannade för uppgifterna vid kliniken. Man kommer till den uppfattningen, att kliniken liksom förut kan tänkas ta emot enstaka ungdomsvårdsskolepatienter för observation, till exempel på vår dagavdelning. Vi bruka i så fall kalla patienten till ett s. k. intagningsamtal före intagningen för att själva pröva patientens lämplighet för denna vårdform. Detta förutsätter dock att de ha bostadsmöjligheter i Stockholm. Däremot kan en mera organiserad mottagning av ungdomsvårdsskoleelever som patienter inom ramen för klinikens normala resurser icke anses möjlig, såvida inte dessa resurser förstärkes, framför allt i fråga om möjligheterna till kurators-, psykolog- samt skrivhjälp.”

Sammanfattningsvis kan konstateras, att inte heller de psykiatriska klinikerna kan i mera fasta och organiserade former tillgodose ungdomsvårdsskoleorganisationens behov av medicinsk-psykologiska behandlingsresurser för utom skola vårdade elever.

Utredningen vill i sammanhanget också framhålla, att problem skulle kunna uppstå på grund av skilda huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolevården och den psykiska barna- och ungdomsvården respektive den öppna vuxenpsykiatriska vården. Varje ungdomsvårdsskola har det primära ansvaret för sina elever och måste följaktligen fatta de för behandlingen nödvändiga besluten i olika avseenden. För en nödvändig kontinuitet i den behandling, som påbörjats inom ungdomsvårdsskolan, måste ett intimt samarbete äga rum mellan skolan och den enhet utanför skolan, som fortsätter denna behandling. Nuvarande administrativa utformning av ifrågavarande vårdsektorer torde inte gynna en erforderlig samverkan härvidlag.

Ungdomsvårdsskolornas egna möjligheter till ökade insatser

Naturligt vore att ungdomsvårdsskolans egen psykiater och psykolog kunde medverka också i vården utom skola och följa eleverna efter utplaceringen för att vid behov ge erforderlig behandling. Utredningen har sökt granska dessa möjligheter. Av den gjorda redovisningen beträffande nuvarande förhållanden framgår, att skolornas resurser inte ens täcker behandlingsbehovet i vården inom skola. Endast med en väsentlig upprustning är behandlingsinsatser i vården utom skola möjliga.

Frågan är dock, om ökade resurser i dessa avseenden kan täcka skolornas hela behov beträffande vården utom skola. För att belysa en viktig faktor, som här har betydelse, har utredningen sammanställt data rörande placeringsavstånden för i vård utom skola befintliga elever den 1 juli 1965 och den 1 januari 1966.

Dessa avstånd från elevernas respektive skolor förekommer sålunda i följande placeringsfrekvens:

	1/7 1965	1/1 1966
0— 2 mil:	10,2 %	13,7 %
3—10 mil:	26,4 %	25,5 %
11—25 mil:	19,5 %	20,4 %
Över 25 mil:	43,9 %	40,4 %

Av eleverna är alltså närmare 40 % placerade inom ett avstånd från skolan av 10 mil, medan majoriteten, drygt 60 %, är placerade på längre avstånd, anmärkningsvärt många över 25 mil från skolan.

De olika skolornas geografiska lägen i förhållande till arbetsmöjligheter, andra lokala förhållanden m. m. synes orsaka, att placeringsavstånden av mer eller mindre tvingande skäl i regel blir mycket stora. Givet är, att dessa långa avstånd avsevärt minskar eller omöjliggör en fortsatt behandling i fråga om flertalet elever från vederbörande skolas egen personal. Insatser av detta slag torde huvudsakligen kunna göras inom en närsektor kring skolan. De kan ofta vara fördelaktigt och ibland nödvändigt att ha eleven placerad nära den egna skolan och stödja honom väsentligen genom skolans egen personal. Detta är fallet med bl. a. de gravt psykiskt störda och vissa av alkohol- och läkemedelsmissbrukarna. I synnerhet dessa borde bli föremål för en successiv utslusning från skolorna.

Även om man inom ungdomsvårdsskoleorganisationen strävar efter att minska placeringsavstånden, torde dessa dessvärre även i fortsättningen komma att bli avsevärda för en stor del av de utplacerade eleverna. Under dessa förhållanden lär inte ens en kraftig upprustning av skolornas egna resurser kunna tillgodose mer än en del av behandlingsbehovet i vården utom den egna skolan.

Slutligen kan övervägas, i vad mån de olika skolornas medicinsk-psykologiska specialister skulle kunna överta och fortsätta behandlingen av utom skola vårdade elever från andra skolor — detta givetvis då under förutsättning, att utökade personella resurser på detta område kan skapas. Framför allt på grund av skolornas geografiska lägen torde detta ej vara en realistisk lösning.

Det framstår således som fullt klart, att hjälp behövs från utanför skolorna befintliga organ. Denna hjälp kan dock inte, som visats, i tillräcklig omfattning erhållas från den psykiska barna- och ungdomsvårdens organ eller från de psykiatriska klinikerna.

Utredningens överväganden och förslag

Som framgår av statsrådets uttalande i direktiven för utredningen skall vård utom skola anordnas så, att den innebär ett minskat behov av anstaltsvård och av återtagningar till skolorna. Vidare skall vårdformen tjäna som ett effektivt instrument för elevernas återanpassning till samhället.

Den öppna vårdens rehabiliteringsmöjligheter är allmänt erkända inom olika vårdområden. För ungdomsvårdsskolornas del har elevantalet i vård utom skola nu uppnått samma storleksordning som det i vård inom. Skolornas bristande resurser i fråga om fortsatt elevebehandling begränsar dock värdet av den friare behandlingsformen. För att syftet skall kunna uppnås fordras, att vårdsektorn förfogar över ett rikt differentierat register med möjligheter till individuellt anpassade åtgärder för eleverna. Vård utom skola får inte enbart innebära miljöterapi. Förutom olika sociala hjälpåtgärder är även en fortsatt medicinsk-psykologisk behandling av största vikt. Som utredningen redovisat, föreligger ett betydande behandlingsbehov även efter vård inom skola.

Det framstår för utredningen som nödvändigt, att en regional organisation skapas för den medicinsk-psykologiska behandlingen av utom skola vårdade elever. En naturlig lösning skulle vara, att ifrågavarande organisation anknutes till det i socialvårdskonsulentutredningen (SOU 1963:30) föreslagna länskonsulentorganet.¹

I socialvårdskonsulentutredningens betänkande föreslås, att det i varje län inrättas ett särskilt organ, kallat socialkonsulentkontor, avsett att huvudsakligen överta de uppgifter beträffande rådgivning och tillsyn m. m., som för närvarande ankommer på socialvårdskonsulenter, barnvårdskonsulenter, nykterhetsvårdskonsulenter och -assistenter, eftervårdskonsulenter samt barnvårdsombud. Däremot föreslås, att skyddskonsulenterna i varje fall inte för närvarande bör tillföras det samlade konsulentorganet.

Utredningen har tidigare i sitt första delbetänkande (Socialdepartementets stencil 1963:4) uttalat sig för ett genomförande av förslaget om länsorgan för den samlade socialvården. Utredningen anförde härvid som sin åsikt, att sådana konsulentorgan borde underställas socialstyrelsen. En central huvudman för samtliga dessa regionala enheter skulle underlätta deras samarbete såväl inbördes som med andra myndigheter av olika slag. Socialstyrelseutredningen (SOU 1965:49) uttalar i denna fråga:

För att konsulentkontoren skall kunna effektivt utnyttjas som regionala organ för SS är det i hög grad önskvärt, att de ställs under SS:s huvudmannaskap. Detta bör ej hindra, att de samtidigt utövar tillsynsverksamhet för länsstyrelsernas räkning och genom regelbunden rapportering håller vederbörande länsstyrelse underrättad om det föreligger behov av ingripande från dess sida.

¹ Socialvårdskonsulentutredningens förslag har ännu inte föranlett något ställningstagande från statsmakternas sida.

Skulle socialstyrelsen och medicinalstyrelsen i framtiden komma att sammanslås till ett verk, torde än starkare skäl föreligga för att huvudmannaskapet för socialvårdens regionala organisation bör anförtros detta gemensamma verk.

Även i socialstyrelseutredningens och MCA-utredningens förslag till ett för socialvård och medicinalväsande gemensamt verk förutsättes en regional verksamhet enligt ovan, omfattande även länsläkarorganisationen.

Det synes utredningen som om regionala socialkonsulentorgan av den typ och med de anknytningar, som i ovannämnda betänkande om hälso- och socialvårdens centrala organisation föreslås, vore mycket lämpade även som regionala organ för medicinsk-psykologiska behandlingsinsatser i vården utom skola av ungdomsvårdsskoleelever.

Till socialkonsulentkontoren skulle psykiater och psykolog knytas på heltid och/eller på konsultbasis, allt efter lokala behov och resurser. Vederbörande socialkonsulent, psykiater, psykolog samt övervakare skulle således, i samarbete med respektive förste assistent för vård utom skola, bilda det team, som i första hand hade att tillgodose behandlingsbehovet för de inom länet placerade eleverna. Genom ett sådant samarbete skulle snabba hjälpåtgärder kunna insättas, varigenom åtskilliga återtagningar till skolorna säkerligen skulle kunna undvikas.

Om behandlingsmöjligheter enligt ovan skulle anknytas till den framtida socialkonsulentorganisationen, måste givetvis dimensioneringen av de olika länskontorens resurser härvidlag bli ganska skiftande. I syfte att ge en bild av den länsvisa fördelningen av för vård utom skola placerade ungdomsvårdsskoleelever har en sammanställning gjorts beträffande antalet elever placerade för vård utom skola den 1 juli 1965 och den 1 januari 1966. Dessa elever fördelades i faktiska tal på de olika länen enligt vidstående tabell.

Det bör framhållas att antalet placeringar varierar under olika årstider.

Utredningen anser alltså de ovan nämnda socialkonsulentkontoren vara lämpade som basorgan vid uppbyggandet av en regional behandlingsverksamhet av föreslagen art. Det framstår dock som ovisst, när socialkonsulentkontor kommer att inrättas. Utredningen vill med kraft hävda, att en regional behandlingsenhet för ungdomsvårdsskoleelever snarast bör prövas. En försöksverksamhet bör enligt utredningens mening anordnas i några härför lämpliga räjonger. Värdefulla erfarenheter kan härvid vinnas för den framtida organisationen av arbetet på detta område.

I samband med att regionala behandlingsenheter för ungdomsvårdsskoleelever prövas, bör enligt utredningens mening också möjligheterna tillvaratagas att i görligaste mån samla och samordna de olika sociala konsulenternas verksamheter i försöksområdena. Härigenom kan *dels* basen för elevbehandlingen i vård utom ungdomsvårdsskola breddas, *dels* visst underlag för ett framtida närmare samgående inom socialkonsulentsektorn

Region:	Antal elever 1/7 1965	Antal elever 1/1 1966
Stockholms stad	111	91
Stockholms län	77	56
Uppsala län	39	41
Södermanlands län	39	36
Östergötlands län	33	47
Jönköpings län	20	32
Kronobergs län	25	18
Kalmar län	30	35
Gotlands län	7	2
Blekinge län	13	8
Kristianstads län	37	44
Malmöhus län	56	58
Hallands län	12	10
Göteborgs och Bohus län	99	87
Älvsborgs län	53	44
Skaraborgs län	23	30
Värmlands län	18	22
Örebro län	14	20
Västmanlands län	38	30
Kopparbergs län	22	23
Gävleborgs län	12	9
Västernorrlands län	34	39
Jämtlands län	18	8
Västerbottens län	15	11
Norrbottnens län	4	10
Till sjöss	18	13
Placerad i annat nordiskt land	1	2
	868	826

erhållas. Etablerandet av ett helt integrerat socialkonsulentorgan på det regionala planet enligt socialvårdskonsulentutredningens förslag torde för närvarande inte vara nödvändigt för genomförandet av den av utredningen föreslagna försöksverksamheten. För en mera fullständig samordning av den sociala konsulentverksamheten krävs bl. a., att en rad problem av organisatorisk-administrativ natur löses. Hit hör t. ex. skilda eller dubbla huvudmannaskap, geografiskt mycket varierande verksamhetsområden och frågan om den lokala ledningen av konsulentorganet. Flera frågor av principiell betydelse för utformningen av de regionala konsulentorganen har även nära samband med pågående utredningar, främst socialpolitiska kommittén, länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen. Utredningen anser, att en samordning mellan de olika socialkonsulentorganen tills vidare kan prövas i den formen, att konsulenter för olika sociala vårdområden får gemensamma lokaler och gemensam biträdespersonal. Redan ett sådant arrangemang bör innebära fördelar för arbetet i stort.

Utredningen anser, att försöksverksamheten bör omfatta dels ett län, som kan anses ha ett genomsnittsupplägg beträffande antalet utplacerade elever och dels en av de större städerna, där problemen framstår i mera komprimerade former. I båda dessa områden bör finnas någon institution

för kollektiva placeringar av ungdomsvårdsskoleelever. Slutligen bör råjongerna även vara lämpliga ur organisatoriska och administrativa synpunkter. Utredningen vill, efter gjorda överväganden från dessa synpunkter, föreslå Östergötlands län respektive Göteborgs stad såsom lämpliga försöksområden.

Östergötlands län ingår för närvarande i 2:a eftervårdskonsulentdistriktet med Norrköping som eftervårdskonsulentens stationeringsort. Vid årsskiftet 1965/66 var i länet 47 ungdomsvårdsskoleelever placerade för vård utom skola. I Linköping finns ett inackorderingshem, IOGT:s pojkhem. Goda förutsättningar förefaller finnas för att kunna intensifiera samarbetet mellan olika konsulentorgan. Socialvårdskonsulenten, barnavårdskonsulenten och barnavårdsombudet är placerade i Linköping, där de har sina tjänstelokaler i samma byggnad. Utredningen anser det lämpligt, att eftervårdskonsulenten i 2:a distriktet och eventuellt även länsnykterhetskonsulenten med assistenter under en försöksperiod omplaceras från Norrköping till Linköping, där lokaler bör kunna anskaffas även för dessas verksamhet. Genom ett arrangemang av detta slag skulle samtliga experter inom den sociala konsulentsektorn vara samlade med möjligheter till vidgad samverkan.

Göteborgs stad ingår i 4:e eftervårdskonsulentdistriktet och är stationeringsort för konsulenten. I staden (Stor-Göteborg) fanns vid årsskiftet 1965/66 ca 75 ungdomsvårdsskoleelever placerade för vård utom skola. Två hospits med sammanlagt 13 elevplatser, ett vardera för pojkar och flickor, är belägna i Göteborg. Socialvårdskonsulenten, barnavårdskonsulenten och länsnykterhetskonsulenten i länet är stationerade i staden. Även i Göteborg bör dessa tjänstemän om möjligt erhålla gemensamma lokaler.

Utredningen vill här framlägga principerna för den regionala försöksverksamheten. Utredningen föreslår, att densamma får en personaluppsättning per försöksområde om en arvodesanställd psykiater (helst barnpsykiater), en heltidsanställd psykolog (biträdande psykolog) samt ett kansli-bitråde anställt på heltid. Dessa befattningshavare bör vara anställda av socialstyrelsen.

I det föreslagna teamarbetet med utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever skall principen vara, att respektive skola har huvudansvaret för eleverna och har att tillse, att de behandlingsåtgärder, som kan befinnas nödvändiga, kommer till stånd, låta växla mellan olika sådana samt låta avbryta dem i samband med elevs omplacering, återtagning till skolan etc. Det bör i första hand åvila övervakaren att under sin tillsyn av eleven aktualisera en medverkan från den regionala behandlingsstationen. Givetvis kan även familjevårdsföräldrar och elever själva söka hjälp i besvärliga situationer. Regionala behandlingsinsatser kan också tänkas påfordras från vederbörande skola omedelbart vid elevs utplacering i vård utom skolan. Inte så få psykiskt labila elever skulle säkerligen snabbare än vad som för

närvarande är möjligt kunna placeras i vård utom skola, om resurser funnes för medicinsk-psykologisk behandling. Detsamma torde gälla för alkohol- och narkotikamissbrukare.

Framför allt genom medverkan av en psykolog skulle, vid sidan av den direkta elevbehandlingen, kunna prövas lämpliga former av handledning av övervakare och personal på inackorderingshem o. dyl. Arbetsuppgifterna för psykologen kan bedömas vara av så kvalificerad art, att tjänsten borde uppehållas av en behörig psykolog (fil. lic.), men med hänsyn till den rådande bristen på sådana, anser utredningen det vara realistiskt att för uppgiften i fråga föreslå en biträdande psykolog (fil. kand.) De psykologiska specialisternas arbetsuppgifter kan bedömas bli av huvudsakligen ambulanskaraktär. En viktig sida av detta arbete blir i vissa fall att stödja vistelsemiljön, framför allt när den utgöres av enskilda hem. Det bör i många fall kunna bli fråga om fortsatt behandling vid akuta krislägen, varigenom elever, familjevårdsföräldrar m. fl. skall kunna hjälpas över de aktuella problemen.

Beträffande läkarens medverkan bedömer utredningen denna kunna bli av storleksordningen en à två halva dagar i veckan för de försöksområden som föreslås. Läkarens uppgifter måste med hänsyn till den begränsade arbetstiden, som föreslås för honom, bli av mera stationär art än psykologens. Patientunderlaget i försöksområdena samt den markanta bristen på psykiatrer har legat till grund för utredningens beräkning av tiden för läkarmedverkan. Den tid, som sålunda står till förfogande, torde huvudsakligen komma att åtgå till den individuella elevbehandlingen. Härutöver bör givetvis tillvaratagas de möjligheter, som kan finnas för läkaren att lämna bistånd i det ovan nämnda handledningsarbetet.

Försöksområdenas behandlingsteam har dimensionerats efter ungdomsvårdsskolornas förutsedda behov. Det kan dock övervägas om inte resurserna i detta avseende borde utökas efter hand för att kunna räcka till också för ett framtida samlat konsulentorgans behov av medicinsk-psykologisk konsultation.

Beträffande principerna för *arvoderingen* av psykiatrer, kan dessa lämpligen utformas i stort sett i likhet med nuvarande system för anlitan av psykiatrer i vården inom skola. För rådgivande psykiatrer gäller, i enlighet med av Kungl. Maj:t den 17 augusti 1960 och den 4 juni 1964 meddelade bestämmelser, att gottgörelse utgår med dels ett fast årsarvode, dels särskild ersättning för meddelad behandling, dels slutligen resekostnadsersättning.

Den för en försöksperiod föreslagna verksamheten måste givetvis få disponera härför lämpliga *lokaler*. Sålunda bör, förutom ett väntrum samt ett expeditionsrum, finnas minst två för läkare och psykolog avsedda undersöknings- och behandlingsrum. Om möjligt bör dessa lokaler förläggas i anslutning till de sociala konsulenternas kontor.

Beräknade kostnader

Företagna beräkningar rörande kostnader för en regional försöksverksamhet för utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever ger följande resultat.

För en arvodesanställd psykiater beräknas dels ett fast basarvode, förslagsvis uppgående till 6 000 kronor per år, dels ett timarvode, som för närvarande kan beräknas till 60 kronor. Med en tjänstgöringstid av uppskattningsvis 4 timmar i veckan under ett år, uppgår kostnaden för timarvodet till sammanlagt 12 480 kronor. Per år belöper sig sålunda den sammanlagda arvodessumman för en psykiater, med tjänstgöring enligt ovan, till 18 480 kronor.

Lönekostnaden för en heltidsanställd psykolog (bitr. psykolog) i lönegrad 21 och i ortsgrupp 3 blir för närvarande 2 392 kronor per månad och på ett år sålunda 28 704 kronor. För motsvarande psykologtjänst i ortsgrupp 4 blir årssumman 29 676 kronor. Årskostnaden för ett heltidsanställt kanslibitråde i lönegrad 7 blir i ortsgrupporna 3 och 4 13 248 respektive 14 076 kronor. Sammanlagt uppgår avlöningskostnaderna per år för befattningshavarna i *ett* försöksområde till drygt 60 000 kronor.

Utredningen anser, att kostnaderna för de föreslagna befattningshavarnas medverkan bör gå in under anslagsposten Socialstyrelsen: Avlöningar; Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Kostnaderna för diverse undersökningsmateriel för läkare och psykolog kan uppskattningsvis beräknas till 10 000 kronor per försöksområde.

Utredningen har inte ansett sig kunna beräkna kostnaderna för lokalhyror och inventarier, utan vill här endast erinra om vad som ovan redovisats beträffande det lokalutrymme, som enligt utredningens mening torde komma att erfordras för arbetets planenliga bedrivande.

Sammanfattning

Enligt utredningens direktiv borde bl. a. utredas möjligheterna att anordna en fortsatt medicinsk-psykologisk behandling av ungdomsvårdsskoleelever, som vårdas utom skola.

I detta syfte har uppgifter inhämtats från den psykiska barna- och ungdomsvårdens centraler och de psykiatriska klinikerna angående ungdomsvårdsskolornas möjligheter att från dessa organ erhålla bistånd i behandlingsarbetet. Utredningen har kunnat konstatera, att ingen av dessa institutioner för närvarande i större utsträckning och i organiserade former kan medverka i vården av ungdomsvårdsskoleelever. De förefintliga resurserna, framför allt i personellt hänseende, svarar inte mot det hjälpbehov som framträder, varför väntetider av betydande längd allmänt förekommer.

Utredningen har härefter granskat ungdomsvårdsskolornas egna möjligheter att ge en fortsatt medicinsk-psykologisk behandling till elever, som utplacerats för vård utom skola. Det framgår klart, att skolorna själva,

inte ens med en kraftig upprustning av behandlingsresurserna, kan tillgodose mer än en del av behandlingsbehovet. Detta beror framför allt på, att flertalet av eleverna av olika skäl placeras på stora avstånd från respektive skolor.

Utredningen anser, att någon form av regional organisation för medicinsk-psykologisk behandling av utom skola vårdade elever bör skapas. Ifrågavarande behandlingseenheter skulle kunna organisatoriskt anknytas till de i socialvårdskonsulentutredningen (SOU 1963: 30) föreslagna läns-konsulentorganen. Emedan det framstår som ovisst när socialkonsulentkontor kan komma att inrättas, anser utredningen det vara nödvändigt att snarast anordna en försöksverksamhet för medicinsk-psykologisk behandling i några härför lämpade områden. Som sådana försöksråjonger föreslås Östergötlands län och Göteborgs stad.

I samband med försöksverksamheten bör också, enligt utredningens mening, möjligheterna tillvaratagas att samla och i viss utsträckning samordna de olika sociala konsulenternas verksamheter. Etablerandet av helt integrerade socialkonsulentorgan enligt socialvårdskonsulentutredningens förslag torde dock för närvarande inte vara nödvändigt eller ens möjligt. Utredningen anser, att en samordning tills vidare bör prövas i den formen, att konsulenter för olika sociala vårdområden får gemensamma lokaler och gemensam biträdespersonal.

Utredningen föreslår, att ifrågavarande försöksverksamhet får en personaluppsättning per råjong om en arvodesanställd psykiater, en heltidsanställd biträdande psykolog samt ett heltidsanställt kanslibitråde. Det förutsättes, att verksamheten står under socialstyrelsens tillsyn. Vidare förutsättes att för verksamheten lämpliga lokaler anskaffas.

Personalkostnaderna per år för de två föreslagna behandlingseenheterna kan för närvarande beräknas uppgå till ca 130 000 kronor. Härtill kommer kostnader för undersökningsmateriel för läkare och psykolog, en summa, som sammanlagt kan uppskattas till ca 20 000 kronor. Utredningen har inte ansett sig kunna beräkna kostnaderna för lokalhyror och inventarier.

Övervakning av utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever

En effektivisering av övervakningsinstitutet inom ungdomsvårdsskolevården har bedömts såsom önskvärd i samband med den översyn av vården utom skola, som uppdragits åt utredningen att verkställa. Personlig tillsyn av och hjälp åt eleverna, också när de placerats för vård utom skola, är av fundamental betydelse för att den behandling, i vilken vården utom skolan är avsedd att utgöra en viktig del, skall kunna fullföljas under hela vårdtiden. Övergången från vistelse i ungdomsvårdsskola, med dess relativt noggrant reglerade livsrytm, till en livsföring i större frihet i samband med vård utom skola, erbjuder ofta svårigheter och risker för eleverna. Särskilt i början av vistelsen utom skolan är dessa i hög grad i behov av tillsyn och stöd.

Gällande bestämmelser

Ungdomsvårdsskoleelever, som vårdas utom skola, skall regelmässigt ställas under övervakning. I 52 § Kungl. Maj:ts stadga för ungdomsvårdsskolorna den 9 december 1960 sägs:

För elev, som vårdas utom skolan, åligger det skolans styrelse att utse lämplig person till övervakare.

Övervakningen står under tillsyn av skolans styrelse. I övrigt skola för övervakningen i tillämpliga delar gälla bestämmelserna i barnavårdslagen och kungörelsen om övervakning enligt barnavårdslagen.

Övervakningskungörelsen är medtagen som bilaga 5 till detta betänkande.

Ungdomsvårdsskolorna bör i god tid planera för elevernas placering i vård utom skola. I sådan planering ingår som regel, att skolans befattningshavare diskuterar övervakningsfrågan med eleven och härvid ger denne tillfälle att själv framlägga förslag om lämplig övervakare eller komma med synpunkter på av skolan påtänkt sådan. När övervakaren utsetts och skall förordnas, sker detta via ett särskilt formulär, i vilket lämnas uppgifter om när eleven skall utplaceras, var detta skall ske och vem arbetsgivaren blir. I formuläret lämnas också vissa upplysningar rörande den övervakade och dessutom överlämnas ett särtryck av övervakningskungörelsen.

För närvarande finns på 16 av de 25 ungdomsvårdsskolorna särskilda

assistenter för vård utom skola, vilka enbart skall ägna sig åt denna vårdsektor. Assistent för vård utom skola skall således under skolans rektor planlägga och leda skolans verksamhet för elevvården utom skola och därvid samarbeta med myndigheter, organisationer och enskilda.

I sin uppgift att utse övervakare för eleverna och omhänderha tillsynen av övervakningen kan skolorna påräkna biträde av eftervårdskonsulenterna. Dessa är för närvarande sex till antalet, regionalt fördelade på fem distrikt och svarar var och en inom sitt område för med vården utom skola sammanhängande frågor. Eftervårdskonsulenternas medverkan kan ske i mycket varierande former. I vissa fall får konsulenten själv åtaga sig uppdraget som övervakare. Detta bör dock ske endast undantagsvis. Utredningen har i sitt första delbetänkande "Vård utom ungdomsvårdsskola — organisation och principer" lämnat en utförlig redogörelse för eftervårdskonsulentorganisationens arbetsuppgifter m. m. De kritiska synpunkter, som utredningen då framlade, utmynnade i en tillstyrkan av socialkonsulentutredningens förslag om inrättandet av ett speciellt socialkonsulentorgan. Utredningen har ej funnit skäl att ändra uppfattning i denna fråga.

Principiella synpunkter

Det kan vara av värde att först söka granska vad barnavårdsnämnd respektive ungdomsvårdsskola syftar till vid etablerandet av en övervakning samt om de har personella resurser till förfogande, som kan svara mot målsättningen. Vare sig övervakningen sker i förebyggande eller eftervårdande syfte, torde man ofta hysa förhoppningen att med hjälp av denna kunna påverka den övervakades attityder och beteenden, hans anpassning till samhället. Tyngdpunkten i övervakningens innebörd har numera förskjutits från kontroll mot individuellt stöd i olika former för förebyggande av återfall.

Många av barna- och ungdomsvårdens klienter har tidigt blivit störda i sin normala personlighetsutveckling. De har gått miste om trygghet i uppväxtmiljön och de har känt sig stå utanför föräldrarnas och därmed ofta även andra vuxnas gemenskap. De har därför svårt att erkänna samhällets lagar som sina egna. När bud och förordningar inte godtas inifrån, framstår de ofta enbart som något negativt. I denna situation ser dessa ungdomar gärna alla auktoriteter som personer, vilka ålägger dem ett tvång, personer som kräver utan att ge någonting i gengäld.

Otryggheten i den egna uppväxtsituationen föder lätt misstänksamhet och aggressivitet. Tvivlet på att man någonsin blivit omtyckt och uppskattad för sin egen skull resulterar lätt i överkänslighet, sårbarhet och brist på samhörighetskänsla med andra människor. Om många, kanske de flesta av "problemungdomarna" kännetecknas av en sådan utveckling,

torde det vara tämligen meningslöst, att samhället mer eller mindre direkt närmar sig dem med förmaningar och krav. Känner de sig inte något så när säkra på omtanke och tillgivenhet, respekt för sin personlighet och på samhällsrepresentantens tilltro till deras möjligheter att lyckas anpassa sig i den sociala gemenskapen, finns föga anledning att vänta annat än negativa reaktioner, aggressivitet, trots och ökad misstänksamhet.

I den mån ungdomarna är tidigt skadade, otrygga och misstänksamma, är deras väg mot anpassning till samhället och dess krav lång och mödosam. De vågar inte tro på ärligheten i den av socialarbetaren deklarerade hjälpviljan, de upplever kritik och bakslag som bekräftelser på vad de misstänkte, nämligen att ingen tycker om dem och tror på dem. Erfarenhetsmässigt måste vägen till samhällsgemenskap gå över kontakten med en socialt välanpassad person.

Återanpassning och påverkan av störda och asociala ungdomar måste alltså ske medelst en ofta långvarig kontakt med en eller ett fåtal människor, som vederbörande lär sig att lita på. Detta innebär då, att syftet med övervakning bäst kan uppnås genom den inverkan en personlig relation till en socialt välanpassad individ kan få på den övervakade. Målsättningen med en sådan ideal relation går dock ej alltid att uppnå beroende på ungdomarnas särart. Övervakningen kan ändå fylla värdefulla funktioner i fråga om möjligheterna till påverkan av den unge, bl. a. torde riskerna för att han söker sig till asociala miljöer kunna motverkas.

Övervakning av utom skola vårdade elever följer huvudsakligen samma principer som den rent förebyggande övervakningen. Den får inte begränsas till kontrollfunktionen, utan bör därtill innefatta en medveten strävan av övervakaren att bygga upp en god emotionell kontakt med den övervakade.

Vid tidpunkten för etablerandet av denna form av övervakning har ungdomsvårdsskolan redan under en längre eller kortare tid på olika sätt sökt ge den unge en vård och behandling, som skall möjliggöra för honom att så friktionsfritt som möjligt kunna klara den sociala anpassningen i samhället. Placeringen för vård utom skola innebär normalt inte, att behandlingen är att anse som avslutad. Tvärtom vidtar då i flertalet fall ett mycket viktigt avsnitt av densamma, under vilket det är av stor betydelse, att skolan ges möjligheter att fortlöpande och med vaksamhet följa elevens utveckling och om så behövs, smidigt ingripa med stödjande eller korrigerande åtgärder.

Övervakaren måste söka hjälpa till att fullfölja skolans behandling av eleven. Detta kan till en början ske genom en rad praktiska åtgärder i samband med placeringen utom skolan. När övervakaren efter hand lyckats få till stånd goda relationer till sin klient, kan den på skolan påbörjade resocialiserande behandlingen fortsättas i denna friare form. Givet är dock, att en sådan utveckling ställer stora krav på övervakaren. Till

dessa krav och möjligheterna att fylla dem finns anledning att längre fram återkomma.

Urvalet av övervakare är av väsentlig betydelse. Utredningen skall här nämna några av de förutsättningar, som kräves, för att övervakningens målsättning i största möjliga utsträckning skall kunna förverkligas.

I dessa sammanhang diskuteras inte sällan övervakarens lämpliga ålder, kön, sociala status, anknytning till olika organisationer och samfund etc. Det görs ofta försök att frammana bilden av den idealiske övervakaren, hans personlighetsdrag, läggning m. m. Det torde dock vara mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att uppställa några sådana allmängiltiga regler. All erfarenhet visar, att det är övervakarens personliga förutsättningar i kombination med särarten, problemen m. m. hos den övervakade, som är det väsentliga. Detta kan ibland innebära, att anledning finns att söka en övervakare med mycket speciella egenskaper och färdigheter. Mycken omsorg bör ägnas åt att finna den lämpligaste övervakaren för varje enskild elev. Säkerligen misslyckas många övervakningar redan i sitt inledande skede på grund av ett rutinmässigt och mer eller mindre slumpartat urvalsförfarande.

För att övervakaren skall kunna göra en effektiv arbetsinsats, bör det antal övervakningsuppdrag han åtager sig vara begränsat. Här är det delvis en fråga om den tid, som en övervakare har till sitt förfogande och är villig att satsa, men det är i ännu högre grad en fråga om hur många ungdomar övervakaren rimligen kan arbeta med på ett önskvärt sätt. Viljan och möjligheten att engagera sig i elevens problem och utveckling torde vara en grundläggande förutsättning för positiva resultat i övervakningsarbetet. Särskilt de goda övervakarna kan lätt pressas att åtaga sig allt för många fall. Detta kan i praktiken innebära, att de därmed berövas möjligheterna att fungera på ett tillfredsställande sätt.

Det händer ofta, att en övervakare har endast ett par, tre övervakningsfall från barnavårdsnämnd eller ungdomsvårdsskola, men att han därtill, dessa ovetande, har några fall från nykterhetsnämnden och kanske ett par från kriminalvården. Detta är enligt utredningens mening ett missförhållande, som det är angeläget att komma tillrätta med. Tjänstemannaövervakare engagerade i mängder av övervakningsfall är inte heller något eftersträvansvärt. Utredningen återkommer senare till frågan, om det är möjligt att genomföra en maximering av antalet uppdrag.

Det råder brist på lämpliga övervakare. Med de stora svårigheter, som föreligger att erhålla fackutbildad personal, torde den praktiska konsekvensen bli, att samhället även i överskådlig framtid i allt högre grad blir beroende av lekmanövervakarens medverkan och att fackmannens arbetskraft får sättas in på specialuppdrag i sammanhanget.

En välutbildad och erfaren socialarbetare kan förmodas ha lättare än en lekmanövervakare att få grepp om en elev och hans problem. Det finns

dock risk för, att socialarbetarens handlande blir präglad av tidsbrist och att eleven känner detta och uppfattar det som tecken på avsaknad av engagemang från övervakarens sida. Lektörsövervakaren kan, med det intresse och den fritid han satsar, ge sådana möjligheter till stöd och påverkan av klienten, som en personligt engagerad kontakt kan innebära. Hans brist på yrkeskunskaper kan dock leda till att i all välmening psykologiskt olämpliga metoder kommer till användning och möjligheter att utnyttja samhällets sociala resurser blir förbisedda.

En orsak till bristen på lämpliga övervakare är, att bistånd hittills inte på rätt sätt lämnats dem, som erbjudit sin hjälp i övervakningsarbetet. Övervakarnas uppdragsgivare saknar ofta möjlighet att ge det stöd och den hjälp, som övervakarna skulle behöva i sin ofta mycket svåra och grannliga uppgift. Här bör uppmärksammas, att speciellt övervakare för utom skola vårdade ungdomsvårdsskoleelever ofta ställs inför stora krav på psykologiskt riktigt handlande och på kännedom om olika hjälpmöjligheter från samhällets sociala organ. Det uppstår mycket lätt situationer, då övervakarens kunskaper i sådana hänseenden sätts på prov och då han kanske tvingas att göra snabba ställningstaganden.

Ungdomsvårdsskolan respektive barnvårdsnämnden har starka skäl för att upprätthålla en god kommunikation med sina övervakare. Dessa skall fortlöpande hålla sina uppdragsgivare underrättade om de övervakades förhållanden. Övervakningsrapporterna är dock inte alltid det enda idealiska kommunikationsmedlet. Även om det bör eftersträvas, att övervakarens förmåga att i skrift ge uttryck åt sina iakttagelser förbättras, bör det understrykas, att förmågan härvidlag inte tillhör någon av de viktigare egenskaperna hos en god övervakare. Den frivillige medhjälparens uppgift bör inte försvåras genom en alltför stor bundenhet till formella krav. Muntliga samtal är ofta minst lika goda kommunikationsmedel som skriftliga rapporter.

Uppdragsgivaren har legitima krav på information. Detta har också övervakarna och det är här viktigt, att skolan respektive nämnden verkligen samråder med övervakaren beträffande planerade åtgärder i hans ärenden, underrättar honom om inkomna anmälningar och åtgärder från andra institutioner etc.

Lojaliteten mellan övervakare och uppdragsgivare är av stor vikt. För att förvärva klienternas tillgivenhet och förtroende kan det förekomma, att övervakare förenar sig med dem i deras kritik mot samhället. Ett sådant tillvägagångssätt är givetvis felaktigt och kan vara direkt skadligt för klientens utveckling. När en klient framför en till synes rimlig kritik mot t. ex. en ungdomsvårdsskola, bör övervakaren, innan han ger uttryck åt sina åsikter, själv vända sig till skolan och ta reda på, hur det kan förhålla sig. Skolans personal, som vet mer om elevens bakgrund, kan då informera övervakaren om dennes eventuella psykiska särdrag samt om

skälen för en viss åtgärd. Genom att försöka utreda om det finns någon grund för kritiken, visar övervakaren, att han hyser förtroende för eleven och respekterar honom.

Kravet på lojalitet gäller givetvis även uppdragsgivaren. Övervakaren måste kunna utföra sitt arbete i förvissning om, att hans uppdragsgivare litar på honom och hjälper honom i besvärliga lägen.

Lekmannaövervakarna behöver utbildning för sitt arbete och de behöver därtill en fortlöpande handledning, det senare inte det minst viktiga. På de flesta håll anordnas numera s. k. övervakarkurser, som kan ge en värdefull introduktion och stimulans. Dessa är mycket varierande till sin utformning och anordnas ofta gemensamt av olika sociala organ. Övervakarkurser, hur välutformade de än är, kan dock aldrig anses helt täcka vad vederbörande socialorgan kan och bör göra för att stödja och hjälpa sina frivilliga medarbetare. Dessa bör också, som nämnts, ha möjlighet till någon form av handledning. Varje övervakare bör i princip ha en bestämd, socialt utbildad och erfaren person att tillgå, med vilken han kontinuerligt kan få diskutera sina fall och som kan hjälpa honom att finna adekvata lösningar i besvärliga situationer. Det bör t. ex. i större kommuner finnas heltidsanställd personal enbart för denna arbetsuppgift, medan den hos mindre kommuner kan ingå som en del i en socialtjänstemans arbete. Denna handledning kan ges individuellt och/eller i mindre grupper.

Övervakningsinstitutet är i dagens bristsamhälle en av de få praktiska möjligheter, som står till buds för att ge klienter från bl. a. barn- och ungdomsvård ett personligt stöd under en relativt lång tidsrymd.

Aktuell situation

I syfte att klarlägga hur övervakningsfrågan ordnas vid ungdomsvårdsskoleelevernas placering för vård utom skola har utredningen genomgått och sammanställt skolornas månadsselevarrporter för år 1964. Vidare har från samtliga skolor och eftervårdskonsulenter enkätvis inhämtats ytterligare uppgifter rörande övervakningsfrågan. Utredningens sekreterare har också besökt olika skolor och därvid haft konferenser om bl. a. denna fråga med respektive skolas ledning.

Beträffande resultaten av företagna undersökningar, varav vissa redovisas i bilagorna 6 och 7, kan följande sägas.

När elever placeras för vård utom skola inom förhållandevis kort avstånd från skolan, är det relativt vanligt, att skolans egen personal handhar övervakningen. Under år 1964 skedde detta i sammanlagt 23 % av alla fall. Vid placeringar mer än tio mil från skolan är det däremot endast undantagsvis förekommande, att skolans personal sköter övervakningsuppgifterna (3 %).

Socialstyrelsens eftervårdskonsulenter får personligen hand om en del

övervakningar. År 1964 överlämnades 9 % av övervakningsuppdragen till eftervårdskonsulent. I många sådana fall är det meningen, att konsulenten skall tjänstgöra som övervakare endast till dess annan övervakare kan utses, men ofta blir utvecklingen den, att konsulenten får fortsätta sitt uppdrag under betydligt längre tid än som från början var planerat. Konsulenten är också den, som skolan anförtrot övervakningen i de ärenden, som bedöms såsom mera komplicerade.

I 35 % av alla övervakningsfall under år 1964 tillsattes socialarbetare av olika slag — socialassistenter verksamma inom barna- och ungdomsvård och nykterhetsvård, föreståndare vid inackorderingshem, lägerföreståndare m. fl. — som övervakare. Poliser fungerade som övervakare i 3 % av fallen.

Personer hänförliga till gruppen lekmanövervakare anlätades i 27 % av övervakningsfallen. I denna grupp ingår då två kategorier, som det kan vara av intresse att uppmärksamma, nämligen dels arbetsgivare och dels personer i de familjer där eleverna inackorderats. Arbetsgivare anlitas tydligen endast undantagsvis som övervakare, nämligen i 2 % av alla förordnanden. Person i den familj där eleven inackorderas är däremot vanligare som övervakare; för 7 % av de utplacerade eleverna förordnades sådan person till övervakare.

Ovannämnda siffror belyser hur de övervakade eleverna fördelades på olika övervakarkategorier. Däremot erhålles inte härav någon uppfattning om de olika övervakargruppernas relativa frekvens, eftersom samme övervakare ibland har mer än en elev att övervaka. I syfte att erhålla kännedom om antalet övervakare, verksamma inom ungdomsvårdsskolesektorn, har utredningen därför i en enkätskrivelse till samtliga ungdomsvårdsskolor efterfrågat *dels* hur många personer, som vid en viss tidpunkt av respektive skola var förordnade som övervakare, *dels* vilka kategorier av övervakare dessa tillhörde *samt* hur många av dessa övervakare, som av skolan i princip bedömdes vara i behov av grundläggande utbildning för övervakningsuppgiften.

Den 31 december 1964 var av de olika skolorna sammanlagt 587 personer förordnade som övervakare för en eller flera elever. Av dessa kan ungefär hälften räknas till kategorien lekmanövervakare, av vilka flertalet i princip bedömdes vara i behov av någon utbildning. För endast 1 elev vardera var 502 personer övervakare, 62 stycken hade 2—3 elever att övervaka och 23 slutligen hade fler än 3 elever sig anförtrodda vid den aktuella tidpunkten. I vad mån dessa övervakare samtidigt hade övervakningsuppdrag från flera ungdomsvårdsskolor framgår inte av den företagna undersökningen.

Från skolorna uppges, att det för närvarande i regel inte är några större problem att finna övervakare till utom skola vårdade elever. Däremot har man oftast inte så stor krets att välja ur, att mera differentierade val kan göras. Förhållandena är dock varierande. I de största städerna kan det

vara svårt att engagera övervakare, medan detta är betydligt lättare i mindre orter och på landsbygden.

Rekryteringen sker oftast via förslag av den barnavårdsnämnd, inom vars verksamhetsområde eleven skall placeras. Eftervårdskonsulenterna biträder också skolorna vid anskaffandet av övervakare. Vid de skolor, som har förste assistent för vård utom skola, faller ifrågavarande uppgift huvudsakligen på denne, då avståndet till placeringsorten inte är för stort.

Förslag om övervakare kommer inte så sällan från den för utplacering aktuella eleven eller dennes anhöriga. Sådana förslag prövas då givetvis av skolan och vederbörande barnavårdsnämnds åsikt inhämtas.

Vid placering av elever på inackorderingshem, arbetsmarknadsstyrelsens arbetsplatser etc. blir föreståndare m. fl. i regel förordnade till övervakare.

Skolorna tvingas ofta ta en föreslagen övervakare, som "inte förefaller olämplig". Tesen "rätt övervakare för rätt elev" kan för närvarande i praktiken tillämpas endast i mycket begränsad utsträckning.

Kontaktfrekvensen mellan skola och övervakare är mycket varierande. I det förordnande, som övervakaren erhåller, står angivet, att rapport angående övervakningen emotses inom en månad och därefter varje kvartal eller då något av särskild vikt inträffat. På många håll tycks denna kvartalsrapportering vara den i stort sett enda kontakten mellan skola och övervakare. Vissa skolor däremot uppger, att de har regelbunden telefonkontakt med sina övervakare varje vecka. Från ett flertal håll framhålls det, att kontakten oftast är livligare i början av övervakningstiden för att sedan mattas av, då övervakningen pågått en tid.

Enligt skolornas uppfattning tycks övervakningsrapporterna i flertalet fall fungera ganska bra som kommunikationsmedel mellan skola och övervakare, även om undantag givetvis finns.

Vad gäller lekmanövervakarnas behov av utbildning och handledning anser flertalet skolor, liksom eftervårdskonsulenterna, att ett klart behov därav föreligger. Här avses då elementära kunskaper om främst ungdomsvårdsskolornas mål och medel samt om olika sociala organs rollfördelning, de i sammanhanget viktigaste sociallagarna, ungdomsocialitetens problematik o. dyl. Övervakarna borde också få någon form av kvalificerad handledning. Flertalet skolor och konsulenter anser, att det för de speciellt komplicerade övervakningsuppdragen finns behov av socialarbetare, anställda enbart för dessa uppgifter.

Utredningens överväganden och förslag

Som utredningen tidigare uttalat, är en effektivt fungerande övervakning av utom skola vårdade elever av stor betydelse för behandlingsresultatet i dess helhet. Övervakarens insatser bör följaktligen betraktas som en vä-

sentlig del av skolans behandlingsarbete. Övervakarens betydelse synes i sammanhanget bli än mer markerad sedan det visat sig, att ungdomsvårdsskolorna endast undantagsvis torde kunna påräkna stöd av den psykiska barna- och ungdomsvården och de psykiatriska klinikerna i den medicinsko-psykologiska behandlingen av utom skola vårdade elever. Den upprustning av skolornas egna resurser, som vid sidan av i föregående kapitel föreslagna åtgärder framstår som absolut nödvändig, måste inkludera övervakningssektorn, med vilken skolornas personal intimt bör samverka för ett gynnsamt behandlingsresultat.

Efter företagen bedömning av övervakningsinstitutets nuvarande läge vill utredningen anföra följande.

Rekrytering av övervakare

De tre stora grupper som handhar övervakningsuppgiften inom ungdomsvårdsskolevården är, som framgår ovan, socialarbetare av olika slag (utanför skolan), lekmanövervakare samt skolornas egen personal.

Dessa grupper bör givetvis som hittills, allt efter lämplighet i det särskilda fallet, anlitas för övervakningsuppdrag. Utredningen vill dock som sin åsikt framföra, att personal vid ungdomsvårdsskola bör förordnas som övervakare endast i de fall, där elev placeras i skolans omedelbara närhet samt förutsättningar i övrigt finns för en god övervakningskontakt. I andra fall bör person utanför skolan komma ifråga för övervakningsuppdraget. Vidare anser utredningen det i regel vara olämpligt att till övervakare förordna elevs arbetsgivare respektive person i den familj, där elev skall inackorderas. Naturligtvis kan det förekomma, att sådana åtgärder kan anses motiverade, men som regel bör, enligt utredningens uppfattning, eleven som övervakare få en mer neutral person. Det ekonomiska beroendeförhållande, som i ovannämnda fall finns mellan övervakare och elev, torde inte vara förenligt med övervakningens grundprinciper.

Av ungdomsvårdsskolornas svar på den utsända enkäten framgår, att i dagens läge några större urvalsmöjligheter bland för uppgiften intresserade personer efter elevernas särart inte finns. En strävan efter ett förbättrat rekryteringsunderlag är alltså motiverad.

I utredningens direktiv framhålls: "Det intresse för insatser på detta område som kan finnas hos olika ideella sammanslutningar bör tillvaratas och lämpliga former för dess utnyttjande undersökas." Utredningen har tagit kontakt med statens ungdomsråd, som har till uppgift främst att samordna och stimulera de frivilliga organisationernas arbete bland barn och ungdom och för ungdomsfostran, främja samverkan mellan nämnda organisationer och berörda myndigheter samt med hem och skola. Rådet skall även ta initiativ till upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor samt vara samordnande och rådgivande organ för sådan upplysningsverksamhet, som enligt Kungl. Maj:ts beslut skall handhas av rådet.

Ungdomsrådet tillsatte i november 1960 en arbetsgrupp för behandling av frågan om ungdomsorganisationerna och den missanpassade ungdomen. Gruppen hade att i görligaste mån kartlägga vad som från organisationernas sida gjorts för att bistå den missanpassade ungdomen samt denna verksamhets omfattning och metodik. Gruppen insamlade uppgifter från olika organisationer, som verkar bland ungdom samt från samtliga ungdomsvårdsskolor, socialstyrelsens skolbyrå, eftervårdskonsulenterna, skyddskonsulenterna, vissa fångvårdsanstalter samt vissa barnavårds- och nykterhetsnämnder. Gruppen redovisade hösten 1962 det insamlade materialet samt sina överväganden och förslag ("Ungdomsorganisationerna och den missanpassade ungdomen"). Av redogörelsen framgår bl. a., att i stort sett samtliga de riksomfattande ungdomsorganisationerna anser, att det ingår i ungdomsverksamheten att arbeta för och bland missanpassad ungdom. Det framhålles också, att detta arbete skall ske i mycket nära samråd med de ungdomsvårdande myndigheterna.

Nämnda redogörelse har varit föremål för remissbehandling hos organisationer och myndigheter. Inkomna remissvar och arbetsgruppens redogörelse är för närvarande, enligt vad som inhämtats, föremål för bearbetning av en inom rådet särskilt tillsatt arbetsgrupp. Denna bearbetning har lett till, att ungdomsrådet i sitt anslagsäskande för budgetåret 1965/66 rörande anslaget "Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor", femte huvudtiteln, beträffande åtgärder för missanpassad ungdom, framhållit som angeläget, att rådet tillförsäkras ekonomiska möjligheter att inom upplysningsanslagets ram vidta vissa konkreta åtgärder på ifrågavarande område. I fråga om övervakningsarbete har rådet, med hänvisning till ungdomsorganisationernas uttalade intresse för insatser på området, påtalat bl. a. behovet av instruktivt material för utbildning av övervakare. Socialministern har i såväl 1965 som 1966 års statsverkspropositioner under anslagsposten "Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor" förordat att medel bör stå till förfogande bl. a. för insatser rörande den missanpassade ungdomen.

Beträffande allmänna åtgärder, som kan vara särskilt ägnade att bidra till en förbättrad tillgång på lämpliga övervakare, förordar utredningen, att någon form av propagandakampanj för övervakningsuppgiften, riktad främst till medlemmar i idella och andra organisationer, anordnas. Det bör nämnas, att åtgärder i sådant syfte vidtogs 1952 av socialstyrelsen i samverkan med dåvarande fångvårdsstyrelsen. En konferens hölls då med ett stort antal ungdomsorganisationer angående övervakningsfrågor. Ett kontaktorgan på 12 personer bildades, representerande i stort sett samtliga ungdomsorganisationer i landet och genom detta kontaktorgans försorg trycktes en folder om övervakningsarbetet i 15 000 exemplar, som tillställdes bl. a. ungdomsorganisationernas lokalavdelningar. På så sätt erhöles, enligt tillgängliga uppgifter, något tusental namn på personer intresserade av att fungera som frivilliga övervakare inom barna- och ungdomsvård,

nykterhets- och kriminalvård. Det är utredningens uppfattning, att en verksamhet av i huvudsak samma karaktär som ovan redovisats borde genomföras också nu. Inordnad i ungdomsrådets åtgärder i övrigt för missanpassad ungdom torde en sådan kampanj för rekrytering av övervakare kunna påräkna gensvar från organisationernas sida.

Med hänvisning till de överläggningar, som redan förekommit mellan statens ungdomsråd, socialstyrelsen och utredningen rörande ungdomsrådets insatser för den missanpassade ungdomen, synes fortsatt kontakt och samverkan mellan socialstyrelsen och ungdomsrådet i denna fråga motiverad. Socialstyrelsen bör härutöver även samverka med t. ex. fackliga organisationer i syfte att bredda rekryteringsunderlaget för lämpliga övervakare.

I fråga om valet av övervakare vill utredningen, i enlighet med de inledningsvis framförda allmänna synpunkterna, poängtera vikten av, att övervakaren i görligaste mån utses med beaktande av elevens särart och intresseinriktning. Om så ej sker, torde de primära förutsättningarna för en god kontakt mellan parterna från början äventyras.

Ersättning till övervakarna

Övervakningsarvodet utgör för närvarande 25 kronor per månad, en summa, som i dagens läge måste betraktas som alldeles för låg. Ett övervakningsarvode bör rimligen täcka åtminstone de utgifter, som kan vara förenade med uppdraget. Utredningen anser av nämnda skäl, att en höjning av arvodet till 50 kronor per månad bör komma till stånd.

Inom utredningen har diskuterats, huruvida arvodesbeloppet skulle kunna differentieras efter övervakningsuppdragets väntade svårighetsgrad. Ett sådant system tillämpas bl. a. inom dansk och norsk barn- och ungdomsvård. Särskilt väl kvalificerade personer kan då förordnas för svåra övervakningsuppdrag och därvid arvoderas med högre belopp än som vanligen utgår. Otvivelaktigt har nämnda system klara fördelar jämfört med det nuvarande, där samma belopp utbetalas utan individuella hänsyn. Den avgörande motiveringen för det högre arvodet bör dock i första hand vara det aktuella fallets svårighetsgrad, inte övervakarens speciella kvalifikationer, i annat fall torde bedömningarna lätt bli vanskliga ur rättvisesynpunkt.

Utredningen vill sålunda föreslå ett särskilt högre arvode, som skall kunna utbetalas för övervakningsuppdrag, vilka bedöms som speciellt svåra och arbetskrävande. Utredningen anser härvid 100 kronor vara att betrakta som ett skäligt belopp.

Om det högre eller lägre arvodet skall utgå, bör få bli en bedömningsfråga från fall till fall för respektive skolas ledning, vilken ju i detta läge väl känner de elever, som skall utplaceras för vård utom skola. De fall, där skolans styrelse och rektor anser högre arvode motiverat, bör enligt utred-

ningens mening underställas socialstyrelsen för prövning. På så sätt skulle skapandet av en enhetlig praxis underlättas och större garantier för rättvisare urval erhållas.

En differentiering efter tidsmässiga grunder har också diskuterats. Arvodet skulle t. ex. under de första 3 månaderna kunna utgå med ett högre belopp än under den därefter följande tiden på grund av att de första månaderna ofta anses mest arbetskrävande för övervakaren. Utredningen finner dock skälen för en sådan arvodesdifferentiering inte vara tillräckligt starka. Svårigheter kan uppstå när som helst under övervakningstiden och de största svårigheterna kan mycket väl förekomma i ett senare skede av denna. En arvodesdifferentiering bör alltså, enligt utredningens förmenande, baseras enbart på en helhetsbedömning av varje övervakningsfalls svårighetsgrad.

Utredningen vill vidare föreslå, att gällande bestämmelser ändras därhän, att övervakare kan förordnas redan någon tid innan elev utplaceras i vård utom skola. Härigenom skulle etablerandet av kontakten mellan övervakaren och eleven i många fall kunna ske gradvis och under lämplig medverkan av skolans personal. Enligt utredningens mening torde genom den föreslagna åtgärden förutsättningar skapas för en smidigare användning av övervakningen i behandlingsarbetet. Etablerandet av kontakten mellan övervakare och elev skulle bättre kunna förberedas och underbyggas.

Utredningen föreslår, att ett nytt stycke av följande lydelse inskjutes mellan nuvarande första och andra styckena i 52 § Kungl. Maj:ts stadga för ungdomsvårdsskolorna den 9 december 1960:

Övervakare må av styrelsen förordnas redan innan elev placeras för vård utom skola, dock högst en månad före sådan placering.

Frågan om beskattningen av övervakningsarvodena har under de senaste åren vid ett flertal tillfällen tagits upp i riksdagen genom motioner m. m. Det har i ett såsom vägledande betraktat uttalande av bevillningsutskottet (utskottets betänkande nr 43/1961) dels fastslagits, att arvoden av denna typ av principiella skäl är skattepliktiga och dels, att övervakarens utgifter under uppdragets fullgörande givetvis är att betrakta som avdragsgilla kostnader, vilka vid beskattningen får avräknas från det erhållna arvodet. Varierande praxis vid taxering av övervakararvodena har dock även därefter rått och finansministern har vid ett par tillfällen haft anledning att uttala sig i frågan, varvid han åberopat nämnda uttalande av bevillningsutskottet samt hänvisat till riksskattenämndens anvisningar för taxeringsmyndigheterna i denna sak. Tanken på en annan rubricering av ersättning till övervakare och tillsynsmän än "arvoden" har också tagits upp i riksdagen, efter det att finansministern 1963 förklarat, att om det inte vore fråga om övervakningsarvoden utan om "ersättning", avsedd att åtgå till övervakarens omkostnader, skattefrihet skulle föreligga. I en motion

(II:515) vid 1964 års riksdag anhölls sålunda, att "riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av bestämmelserna om övervakningsarvodena att dessa rubriceras som ersättning för kostnader i samband med övervakningsuppdraget". Statsutskottet förklarade i sitt utlåtande över motionen bl. a. att det är av vikt, att ersättningen till övervakarna är sådan, att inte rekryteringen försvåras och framhöll, att inte endast ersättningens storlek torde inverka i detta hänseende utan också utformningen av densamma. Utskottet uttalade vidare: "Utskottet förutsätter, att dessa frågor ägnas särskild uppmärksamhet i samband med att Kungl. Maj:t fastställer grunderna för de ifrågavarande ersättningarna. Därvid torde även de av motionärerna anförda synpunkterna få komma under övervägande".

Frågans vidare behandling får nu avvaktas. Utredningen finner ingen anledning att söka införa ytterligare argument utan vill här endast betona betydelsen av, att sådana regler i görligaste mån åstadkommes om övervakningsarvodens beskattning, att i varje fall inte rekryteringen hämmas av frivilliga medarbetare i det många gånger svåra och tidskrävande arbete, som övervakning innebär.

Utbildning och handledning m.m.

Utbildning och handledning av lekmanövervakare anser utredningen vara av väsentlig betydelse. Relativt stora fordringar måste ställas på övervakare av missanpassade ungdomar. Ungdomsvårdsskoleklienteletets svårighetsgrad gör, att övervakaren behöver grundläggande kunskaper om normalutvecklingen i barna- och ungdomsåren, olika former av missanpassning, samhällets vård- och behandlingsresurser, övervakningsmetodik m. m. Utredningen anser, att en *intensifierad kursverksamhet* av såväl grundläggande som fortbildande slag bör komma till stånd. Liksom hittills bör utbildningsverksamheten på detta område givetvis vara en uppgift för i första hand kommuner, studieförbund m. fl. Dessa kurser är främst avsedda att tillgodose nämndernas behov av övervakare i den förebyggande barna- och ungdomsvården, nykterhetsvården m. m. Verksamheten kan dock säkert få än mer utbyggda former och det synes angeläget, att t. ex. via kommunförbunden enhetliga kursplaner utarbetas, lämplig studielitteratur sammanställs samt tekniska hjälpmedel såsom exempelvis film på lämpligt sätt utnyttjas i utbildningen.

Enligt utredningens mening bör härutöver regional kursverksamhet bedrivas av socialstyrelsen i samarbete med ungdomsvårdsskolorna. Härigenom kunde en för ungdomsvårdsskolornas behov anpassad och mera kvalificerad utbildning erbjudas.

Utredningen föreslår följande principplan för kurserna och avser härvid sådana, där endast ett begränsat antal timmar per dag under en viss period kan disponeras av kursdeltagarnas fritid. Antalet kurstimmar i form av

föreläsningar och/eller seminarieövningar bör vara minst 36, fördelade på 12 sammankomster, vilka av praktiska och ekonomiska skäl måste förläggas till kvällstid. Under dessa timmar skulle för en övervakare av ungdomsvårdsskoleelever grundläggande ämnesområden översiktligt behandlas enligt följande:

Speciella lag- och stadgebestämmelser av betydelse för övervakarens arbete (övervakningskungörelsen m. m.) samt valda delar av socialrätten.

Unga lagöverträdarens straffrättsliga ställning.

Normalutvecklingen i barna- och ungdomsåren.

Beteendestörningar i barna- och ungdomsåren.

Alkohol- och narkotikamissbruk hos ungdom och dess behandling.

Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna.

Ungdomsvårdsskolornas behandlingsmetoder.

Övervakningens metodik.

Övervakarens kurativa roll (innefattande bl. a. problem i samband med arbetsmarknadsfrågor, bostadsfrågor och fritid).

Detta kunskapsinnehåll kan i stort sett anses motsvara övervakarnas behov av grundläggande utbildning för arbetsuppgiften. Utredningen vill betona vikten av, att tillräckliga ekonomiska resurser ställs till utbildningsverksamhetens förfogande.

Utredningen anser också, att *kontinuerlig handledning i organiserade former* måste anordnas för lekmanövervakarna. Denna uppgift torde för närvarande i första hand tillkomma skolornas förste assistenter för vård utom skola och eftervårdskonsulenterna. I de i föregående kapitel föreslagna försöksområdena för medicinsk-psykologisk behandling förutsättes, att även psykologerna medverkar i sådan handledning.

En närmare kontakt mellan övervakare och skola bör eftersträvas. Övervakarna bör få möjligheter att besöka ungdomsvårdsskolor och bekanta sig med deras arbetsmetodik och medel bör av socialstyrelsen kunna ställas till förfogande för sådant ändamål.

Utredningen vill förorda, att bildandet av *övervakarföreningar* av berörda myndigheter uppmuntras och stödes. Sådana föreningar kan fungera som stödorgan för övervakarna och som ett effektivt kontaktforum mellan dessa och skolorna, där problem av olika slag kan dryftas och fortbildning bedrivs.

Det är önskvärt, att *antalet uppdrag* per övervakare *maximeras*. Enligt utredningens mening bör genomsnittsovervakaren inte ha mer än högst 2—3 uppdrag, oavsett om de härrör från ungdomsvård, nykterhetsvård eller kriminalvård. Detta bör vara regel för alla övervakarkategorier. Någon form av kontrollerad maximering av antalet uppdrag vore säkerligen av värde, men torde vara svår att genomföra på ett effektivt sätt. Utredningen vill därför rekommendera, att uppdragsgivaren, innan en övervakare förordnas, direkt från denne inhämtar uppgift om hur många uppdrag han har aktuella. Genom detta enkla förfaringssätt borde de flesta fall av "massövervakningar" kunna undvikas.

Beräknade kostnader

För de av utredningen föreslagna åtgärderna för en effektivisering av övervakningsinstitutet har följande kostnadsberäkningar gjorts.

Kostnaderna för *övervakningskampanjer* av det slag som utredningen förordar, anser sig utredningen inte kunna precisera. Beräkningen av dessa torde förutsätta närmare överläggningar mellan berörda organ med en detaljerad planering av kampanjernas lämpliga uppläggning och omfattning.

Av utredningen föreslagna *förhöjda övervakningsarvodet* kan, med stöd av socialstyrelsens bedömningar av övervakningsuppdragens antal under den närmaste femårsperioden, beräknas medföra följande kostnader under denna tid.

Enligt socialstyrelsens petita för budgetåret 1966/67 beräknas antalet övervakningsfall till 950. I en långtidsbedömning anges sedan den årliga ökningen till 75 fall under den närmaste femårsperioden. Under budgetåret 1970/71 skulle således antalet fall uppgå till 1 250.

Utredningen föreslår ett grundarvode om 50 kronor samt för särskilt svåra uppdrag ett speciellt arvode om 50 kronor utöver grundarvodet. Utredningen har approximativt uppskattat antalet fall, som kan bedömas bli så svåra, att det särskilda högre arvodet kan komma att utbetalas, till ca 1/3 av samtliga övervakningsfall under ett år. Med hänsyn härtill kan kostnaderna under tiden 1966/67—1970/71 beräknas sålunda:

Budgetår	Antal fall	Grundarvode	Spec. arvode	Summa
1966/67	950	570 000	190 000	760 000
	(950 × 12 × 50)		$\left(\frac{950 \times 12 \times 50}{3}\right)$	
1967/68	1 025	615 000	205 000	820 000
1968/69	1 100	660 000	220 000	880 000
1969/70	1 175	705 000	235 000	940 000
1970/71	1 250	750 000	250 000	1 000 000

En del av övervakningarna kommer även i fortsättningen att handhas av personal inom ungdomsvårdsskoleorganisationen, i vilka fall inget övervakningsarvode utgår. Utredningen har vid sina beräkningar av arvodeskostnaderna inte tagit hänsyn härtill bl. a. av den orsaken, att fullt arvode enligt gällande regler skall utgå för påbörjad månad, vilket medför, att dubbla arvoden i praktiken ofta måste utbetalas när elev omplaceras. Någon närmare beräkning rörande frekvensen härav har inte kunnat göras, men de av detta förhållande betingade kostnaderna torde i stort sett kunna antas uppväga de i överkant upptagna arvodessummorna.

Vad gäller kostnaderna för *övervakarkurser* i socialstyrelsens regi, har utredningen ansett, att med nuvarande personella resurser maximum 10 kurser torde kunna genomföras per år med 15—20 deltagare per kurs. Varje kurs beräknas omfatta 36 timmar. Om socialstyrelsens arvodesnor-

mer för föreläsare följes, skulle 75 kronor utbetalas per föreläsningstimme, vilket för en kurs skulle innebära en kostnad av 2 700 kronor. En av andra förvaltningar tillämpad arvodesnorm numera är dock 100 kronor per föreläsningstimme, varför det torde vara mera realistiskt att planera kostnaderna med detta belopp som grund. Föreläsningkostnaderna för en kurs skulle då belöpa sig till 3 600 kronor. Kostnader för lokalhyra kan beräknas uppgå till ca 1 200 kronor per kurs och bidrag till kursdeltagares resekostnader bedömes per kurs kunna belöpa sig till ca 250 kronor. Härtill kommer utgifter för diverse kursmateriel, som per kurs har beräknats till ca 1 250 kronor. I runt tal kan kostnaderna för en kurs beräknas till ca 6 300 kronor. För 10 sådana kurser skulle således summan uppgå till 63 000 kronor.

Av utredningen föreslagen utbyggnad och intensifiering av *handledning av övervakare* samt en aktiv *kontaktverksamhet* mellan skolorna och deras övervakarkader torde i stort sett kunna ske inom nuvarande ram för anslagsposten "Vård utom skola", varför någon detaljerad kostnadsplanering här ej ansetts nödvändig.

Sammanfattning

Övervakning av utom skola vårdade elever måste, enligt utredningens mening, ses som ett betydelsefullt led i behandlingen. Utredningen finner, att vissa åtgärder bör vidtagas, om denna del av vård- och behandlingsarbetet skall kunna få önskad effekt.

1. En strävan efter "rätt övervakare till rätt elev" kräver ett breddat rekryteringsunderlag för valet av övervakare. Utredningen föreslår därför, att en propagandaverksamhet anordnas av socialstyrelsen dels i samverkan med statens ungdomsråd och dels i samverkan med t. ex. fackliga organisationer.

2. Det övervakningsarvode på 25 kronor, som för närvarande utgår, anser utredningen vara för lågt. Utredningen föreslår en höjning av det samma till 50 kronor. Vidare föreslås en differentiering av arvodet på så sätt, att ett högre sådant om 100 kronor skall av ungdomsvårdsskolorna efter beslut av socialstyrelsen kunna utbetalas för övervakningsuppdrag, som kan bedömas vara speciellt svåra och arbetskrävande.

3. Utredningen föreslår också att, med visst tillägg till ungdomsvårdsskolestadgan, övervakare skall kunna förordnas redan någon tid innan elev utplaceras i vård utom skola, varigenom etablerandet av kontakten mellan övervakare och elev bättre skulle kunna förberedas och underbyggas.

4. En intensifierad kursverksamhet för lekmanövervakare anser utredningen nödvändig med hänsyn till det svårt missanpassade klientel dessa har att arbeta med vid övervakning av ungdomsvårdsskoleelever. Det

föreslås, att socialstyrelsen i egen regi skall bedriva regional utbildning med tidigare angivet kursinnehåll.

5. En kontinuerlig handledning för lekmanövervakarna måste enligt utredningen anordnas i fastare former än som hittills förekommit. Sådan handledning bör kunna ombesörjas av skolornas förste assistenter för vård utom skola, eftervårdskonsulenterna och de regionala psykologerna.

Över huvud taget bör en närmare kontakt mellan ungdomsvårdsskolorna och de övervakare dessa anlitar på olika sätt eftersträvas och stimuleras av berörda myndigheter.

6. Utredningen rekommenderar slutligen, att antalet övervakningsuppdrag per övervakare begränsas genom att uppdragsgivaren, innan övervakaren förordnas, inhämtar uppgift från denne om hur många aktuella uppdrag han har.

AVDELNING B

Utredningens tilläggsdirektiv

AFDELNING B

Utredningens tillägsdirektiv

VI

Överväganden rörande vissa åtgärder för ökad stöd åt ungdom i den asociala riskzonen

Bakgrunden

Genom Kungl. brev den 18 november 1963 har åt 1961 års utredning uppdragits att verkställa utredning och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i fråga om *beredande av ökade möjligheter att bistå unga personer, som löper fara att utvecklas i asocial riktning*. Detta direktiv, som vidgat ramen för utredningens ursprungliga arbetsuppgifter, sammanhänger med att riksdagen — med överlämnande till Kungl. Maj:t av andra lagutskottets av riksdagen godtagna uttalande nr 58 i anledning av dels proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen, dels i ämnet väckta motioner — som sin mening givit Kungl. Maj:t tillkänna vad utskottet anfört om behovet av utredning och åtgärder. Som bakgrund till denna fråga kan följande anföras.

I 1924 års barnavårdslag fanns i 31 § 3 stycket ett stadgande om preliminärt omhändertagande från polismyndighets sida, vilket med vissa ändringar överfördes till 1960 års barnavårdslag. I den nya lagen föreskrives i 33 §:

Innebär underårigs uppträdande eller levnadssätt fara för allmän ordning eller säkerhet och föreligga sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat mot den underårige, äger polismyndighet på lämpligt sätt taga honom i förvar i avbidan på barnavårdsnämnds beslut.

Då underårig sålunda tagits i förvar, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden, som har att skyndsamt besluta, om han skall omhändertagas eller frigivas. I sistnämnda fall må han enligt nämndens bestämmande kvarhållas till dess han avhämtas av föräldrarna eller annan fostrare.

Socialstyrelsen anförde i sina råd och anvisningar nr 133 januari 1961 bl. a., att det inte nödvändigtvis behövde vara fråga om omhändertagande för samhällsvård, utan att bestämmelsen vore tillämplig även i fall, där förebyggande åtgärder kunde tänkas komma till användning. En förvaring av den underårige var avsedd att ha mycket kort varaktighet. Polismyndigheten skulle ofördröjligen anmäla förvarstagande till barnavårdsnämnden, vilken i sin tur skyndsamt skulle besluta, om den underårige skulle omhändertagas eller frigivas. Ett ärende av detta slag torde i allmänhet bli föremål för ordförandebeslut enligt bestämmelserna i 11 § barnavårdslagen. Dessutom torde prövning i första hand komma att gälla, om förutsätt-

ningar funnes för den underåriges omhändertagande för utredning enligt 30 §. Om barnavårdsnämnden funne, att förutsättningar för omhändertagande inte förelåg och att den underårige därför skulle frigivas, kunde nämnden likväl besluta, att han skulle kvarhållas hos polisen till dess han avhämtades av föräldrar eller annan fostrare. Även ett sådant kvarhållande borde givetvis begränsas till kortast möjliga tid. Åtgärden förutsatte samråd och samförstånd med barnets fostrare.

Socialstyrelsen hemställde den 5 oktober 1962 om sådant tillägg i barnavårdslagens 33 §, att polismyndighet erhöles befogenhet att under vissa angivna omständigheter omhänderta och till föräldrar eller annan fostrare överantvarda underårig, som ej fyllt 18 år. Socialstyrelsen framhöll bl. a. att polis- och barnavårdsmyndigheter påtalat, att sprit- och narkotikamissbruk, sedeslöshet och jämförliga företeelser syntes ha vunnit allt större utbredning bland ungdom. Ett av allmänheten uppmärksammat exempel härpå var de s. k. raggargängen, som på flera håll blivit ett ordnings- och ungdomsproblem av betydande omfattning. I synnerhet gällde detta större städer samt orter, som av en eller annan anledning utövade dragningskraft på dessa ungdomar. Inom polisen rådde osäkerhet om vilka ingripanden, som lagligen kunde göras mot ungdomar, vilka inte gjort sig skyldiga till brott och som inte heller utgjorde en fara för ordning och säkerhet, men vilka uppenbarligen befann sig i sådana situationer, att de löpte risk att komma på glid. Huvudfrågan i detta sammanhang var, om ingripande kunde ske mot unga flickor, vilkas förfarande oftast inte kunde anses innebära fara för allmän ordning eller säkerhet, men där i allmänhet sannolikhet förelåg för att ingripande av barnavårdsnämnd var påkallat. Socialstyrelsen föreslog, att ett tillägg till 33 § barnavårdslagen skulle göras av följande lydelse:

Anträffas underårig, som ej fyllt aderton år, under förhållanden, vilka måste antagas innebära risk för den underåriges hälsa eller utveckling eller för brottslig eller annan skadlig verksamhet från hans sida, må han genom polismyndighetens försorg tagas om hand och på lämpligt sätt överantvardas till föräldrarna eller annan fostrare. Anmälan om åtgärd som nu sagts skall göras till barnavårdsnämnden.

I de remissyttranden, som avgavs över socialstyrelsens förslag, framfördes bl. a., att överlämnande till föräldrar eller annan fostrare många gånger kunde visa sig olämpligt och att fråga då uppstod hur polisen borde förfara. Vidare påpekades, att svårigheter vore förknippade med att överlämna den minderårige till ungdomshem. En del remissorgan påtalade risken för, att dessa ungdomars negativa attityd till samhället skulle skärpas och framförde behovet av, att istället den uppsökande och förebyggande verksamheten hos barnavårdsnämnderna skulle utökas. Ehuru flertalet remissinstanser tillstyrkt förslaget, ansåg Kungl. Maj:t att det från olika håll mött sådana invändningar, att det inte kunde läggas till grund för proposition. I Kungl. Maj:ts förslag togs fasta på vad som framförts om behovet

av att kunna utröna identiteten hos ungdomar, vilka anträffades under förhållanden som innebar sannolika skäl för ingripande med stöd av 25 § barnavårdslagen. Åldersgränsen föreslogs bli 21 år. Andra lagutskottets behandling av ärendet resulterade i det förslag till tillägg, som sedan antogs av riksdagen och som har följande lydelse:

Föreligga, utan att fara som avses i första stycket är för handen, sannolika skäl för ingripande med stöd av 25 § mot någon, som kan antagas vara under aderton år, och kan hans namn eller bostad icke utrönas, må han tills utredning i nämnda hänseende vunnits tagas i förvar av polismyndighet eller i avbidan på dess beslut av polisman. Har polisman sålunda tagit någon i förvar, skall anmälan skyndsamt göras hos polismyndigheten.

I anledning av vad som framförts från olika håll under behandlingen av tilläggsförslaget anförde utskottet, såsom tidigare nämnts, behovet av utredning och ytterligare åtgärder.

Vid överlämnandet av delbetänkandet om ungdomsvårdsskoleelevers vård utom skola i kollektiva former uttalade 1961 års utredning, att problemen som angavs i tilläggsdirektivet bedömdes påfordra skyndsamma åtgärder. Utredningen ansåg sig dock böra i första hand slutföra sitt pågående utredningsarbete.

Den 27 januari 1965 överlämnade statsrådet Lindström till 1961 års utredning, rikspolisstyrelsen och socialstyrelsen för kännedom avskrifter av en av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län den 6 juli 1964 gjord framställning angående polisens befogenhet att ingripa, då minderårig rymt eller eljest försvunnit från hemmet m. m. Länsstyrelsen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte till polismyndigheternas vägledning utfärda erforderliga anvisningar. Till framställningen bifogades skrivelse till länsstyrelsen den 22 augusti 1963 från poliskammaren i Göteborg, genom vilken frågeställningen aktualiserats. Vidare bifogades vissa utredningar i ärendet gjorda av poliskammaren den 11 oktober 1963 och den 10 december 1963 samt av Göteborgs barnavårdsnämnd den 29 januari 1964. Socialstyrelsen hade den 18 augusti 1964 avgivit yttrande över länsstyrelsens hemställan, vari förordades att frågan blev föremål för utredning.

Aktuell situation

För att erhålla en uppfattning om barnavårdsnämnders och polismyndigheters erfarenheter av de praktiska problem, som kan vara förknippade med tillämpningen av 33 § barnavårdslagen, har utredningen hänvänt sig till dessa myndigheter i vissa större städer (över 50 000 invånare den 1 januari 1964). Sålunda har från polisen i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Uppsala, Västerås, Hälsingborg, Örebro, Linköping, Borås, Eskilstuna, Gävle, Solna och Jönköping uppgift begärts om bl. a. antalet under år 1964 gjorda anteckningar enligt nämnda paragraf och antalet omhändertaganden för identifiering. Vidare har respektive barnavårds-

nämnder tillfrågats om vilka åtgärder, som anmälningar av detta slag för-
anlett. Härutöver har från båda dessa myndigheter inhämtats allmänna
synpunkter i samband med paragrafens tillämpning.

Polismyndigheterna i Västerås, Örebro, Linköping, Borås och Jönköping
har inte i något fall under år 1964 tillämpat 33 § barnavårdslagen. Orsaker-
na härtill är något varierande. Sålunda anför polisen i Västerås, Örebro och
Jönköping, att intimt samarbete mellan polis och barnavårdsnämnd regel-
mässigt förekommit i form av gemensam patrullering m. m., vilket givit så
god personkännedom i fråga om ungdomarna och så tidig information till
barnavårdsnämnden, att några ingripanden med stöd av denna paragraf
från polisens sida inte erfordrats. Örebro-polisen uppger vidare, att i de fall
ingripande mot ungdom skett med stöd av polisinstruktionen, har barna-
vårdsnämnden kunnat informeras redan samma dag eller senast följande
dag. Polisen i Linköping uppger, att staden inte är större än att polisen i
stort sett känner de ungdomar, som kan vara i behov av övervakande åtgärder.
Från Borås anföres, att anledningen till att paragrafen ej tilläm-
pats torde vara, att den "är så kringskuren av bestämmelser, att den är
synnerligen svår att tillämpa i praktiken". För att undvika det svåra ställ-
ningstagandet om *sannolika skäl* föreligger för ingripande med stöd av 25 §
barnavårdslagen, använder polisen sig i stället av t. ex. 19 § polisinstruk-
tionen. I de fall den underåriges uppträdande inte innebär fara för den all-
männa ordningen, men han anträffas under sådana förhållanden, att hans
identitet behöver fastställas, anses som regel ingripande kunna göras i form
av att den underårige omhändertages såsom misstänkt efterlyst. — Polisen
i Gävle har endast uppgivit, att ingripanden enligt 33 § visserligen förekom-
mit, men att någon statistik häröver inte förts.

Barnavårdsnämnderna i Malmö och Gävle uppger sig inte ha några till-
gängliga statistiska uppgifter; från Malmö meddelas dock, att såvitt barna-
vårdsnämndens tjänstemän kan erinra sig, har det under år 1964 inte in-
kommit någon anmälan jämlikt 33 § barnavårdslagen. Till Norrköpings och
Solna barnavårdsnämnder har inte gjorts någon anmälan enligt nämnda
lagrum från polismyndigheten. Nämnden i Solna uppger, att den driver ett
pojkhem, som vid behov kan utnyttjas för kortvariga placeringar. Vidare
står några inackorderingsfamiljer till nämndens förfogande. Barnavårds-
nämnderna i Västerås, Örebro, Linköping, Borås och Jönköping har ej heller
mottagit sådan anmälan. Dessa nämnder anför i stort sett likartade motive-
ringar härför. I dessa städer förekommer regelbundet samarbete på fältet
med polisen, vilket medfört, att identifieringsproblem beträffande städer-
nas egna ungdomar ej funnits. Från Västerås socialförvaltning meddelas,
att samarbetet med polisen gör, att fältassistenten ofta på platsen kan över-
ta ärenden, där annars ett ingripande enligt 33 § vore tänkbart. Förhållandet
är likartat om polisen med stöd av polisinstruktionen infört någon ungdom
till polisstationen. För att slippa ha ungdomar sittande någon längre tid på

polisstationen, placeras de ofta i något av de genomgångshem för pojkar och flickor, som barnavårdsnämnden driver. De kan också tillfälligt placeras hos familjer, som i förväg vidtalats och som är villiga att ta emot tillfälliga nattgäster. Dessa möjligheter används framför allt då det gäller ungdomar, som avvikit från sina hem och påträffats i staden. Även andra, som av någon anledning behöver hjälp, får utnyttja dessa placeringsmöjligheter. Ungdomar från närliggande orter, vars föräldrar ej själva kan hämta dem, får hjälp med betryggande hemfärd genom fältassistenten eller jourhavande socialassistent. I den uppsökande verksamheten stöder assistenterna sig på 3:e och 14:e §§ barnavårdslagen. — Örebro-nämnden betonar angelägenheten av tillgång på logi för ungdomar, som av någon anledning ej kan mottagas i föräldrahemmen efter omhändertagandetillfället. För pojkar i övre tonåren saknas sådana resurser i staden.

Polismyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Uppsala, Hälsingborg, Eskilstuna och Solna uppger sig under år 1964 ha i större eller mindre omfattning tillämpat 33 § barnavårdslagen. Både polisen i Stockholm och i Göteborg uppger, att *förvarstaganden* jämlikt paragrafens första stycke varit mycket sparsamt förekommande. Anledningen härtill synes vara svårigheter för den enskilde polismannen att bedöma om rekvisiten för ett ingripande verkligen föreligger, särskilt rekvisitet "fara för allmän ordning och säkerhet". Vad beträffar *identifieringar* med stöd av tredje stycket uppges, att det inte synes föreligga några större svårigheter för polismannen på fältet att i praktiken verkställa sådana, bl. a. beroende på de detaljerade tillämpningsanvisningar, som utges av polismyndigheterna i storstäderna. Förhållandena tycks vara i stort sett likartade i Malmö och Norrköping. Från polisen i Stockholm påpekas angelägenheten av, att polisen får möjlighet att även mot den underåriges vilja direkt avlägsna honom från farliga miljöer. Polisen anses böra få möjligheter att ingripa redan i ett skede, då det kan bedömas, att den underårige är i fara att komma in i en sådan asocial livsföring, som avses i 25 § b) barnavårdslagen och barnavårdsnämndens beslut inte utan våda kan avvaktas.

De barnavårdsnämnder, som under år 1964 haft några praktiska erfarenheter av problematiken kring 33 § barnavårdslagen, är nämnderna i Stockholm, Göteborg, Uppsala, Hälsingborg och Eskilstuna. Stockholms stads barnavårdsnämnd uppger i sammanhanget bl. a.: "Utredningen har också hemställt om uppgift på speciella hjälpåtgärder som barnavårdsnämnden funnit önskvärda men där resurser saknats. Med den kraftiga utbyggnad av den förebyggande verksamheten inom Stockholms stad kan i dagens läge icke anses att resurser saknas för att ta upp adekvata åtgärder beträffande nu berörda ungdomar. Barnavårdsnämndens allmänt förebyggande verksamhet inom ungdomsgårdar och inom föreningslivet ävensom den inom fritidsavdelningen utbyggda fältverksamheten utgör en faktor av synnerligen positiv betydelse när det gäller dessa ungdomar. De ekonomiska resur-

serna för hjälpåtgärder enligt barnavårdslagen har också ställts till förfogande av stadsfullmäktige varför det ej föreligger hinder ur den synpunkten att vidta erforderliga åtgärder till stöd och hjälp för de underåriga. Det är klart att i de fall ungdomar saknar bostad föreligger svårigheter att vidta tillfredsställande anordningar i detta hänseende. Sedan nämnden inrättat nya lokaler för södra ungdomshemmet har resurserna beträffande den bostadslösa kringdrivande ungdomen avsevärt förbättrats". — Barnavårdsnämnden i Göteborg uppger, att ett mycket gott samarbete sker mellan nämnden och polisen. Kuratorerna vid barnavårdsnämndens avdelning för uppsökande och förebyggande verksamhet tar kontakt med ungdomar, som påträffas i för dem olämpliga miljöer, vare sig sannolika skäl för ingripande med stöd av 25 § barnavårdslagen föreligger eller inte. Inte heller göteborgsnämnden redovisar några bristande resurser i arbetet med ifrågasvarande ungdomsgrupper. — Barnavårdsnämnden i Uppsala meddelar, att det "allmänt kan sägas att tillägget till 33 § knappast kommit till den användning, som lagstiftaren avsett". Vidare sägs: "I en stad av Uppsalas storlek är ungdomar, som förekommer i här aktuella situationer, sällan så helt okända att det är omöjligt för polisen att identifiera dem utan att tillgripa ett omhändertagande. I de situationer, då det verkligen visar sig omöjligt finns det i allmänhet andra skäl till ingripande exempelvis med stöd av P 19. Det finns ju starka skäl att misstänka att ungdomen i fråga har avvikit någonstans ifrån och därför tvekar att uppge sin identitet. Med hänsyn till det mycket stora antal personer, som ständigt är efterlysta, finns det all anledning för polisen att göra en ingående kontroll. — Som framgår av bifogade sammanställning har 33 § Bvl i Uppsala kommit att fungera så att polisen själva tar kontakten med föräldrarna och i de flesta fall för ungdomarna till hemmen varefter barnavårdsnämnden underrättas påföljande dag. Det förefaller vara det för polisen och barnavårdsnämnden smidigaste och enklaste förfaringssättet. Ungdomarna själva accepterar detta och föräldrarna är i allmänhet mycket tacksamma". — Hälsingborgs barnavårdsnämnd anför, att det synes vara i ett relativt fåtal fall, som polisingripande skett med stöd av 33 § 1:a stycket. I vilken mån ingripande skett enligt tredje stycket är okänt, eftersom uppgift därom saknas i anmälningarna till nämnden. Det finns dock anledning anta, att de flesta ingripandena skett med stöd av polisinstruktionen. Efter en redovisning av de ärenden, där paragrafen *kan* ha tillämpats (och av vilka endast ett fåtal rör ungdomar hemmahörande i staden) och en allmän redogörelse för nämndens handläggning av dessa fall, anföres avslutningsvis följande: "Nämnden har ekonomiska resurser att vidta de frivilliga hjälpåtgärder, som är önskvärda. Inte sällan föreligger emellertid brist på bostäder, som är lämpliga för ungdomar. Hade bostadsfrågan kunnat lösas hade flera av de i förteckningen upptagna skötsamma ungdomarna önskat stanna kvar i Hälsingborg". — I eskilstunanämndens yttrande framhålles det omfattan-

de samarbetet med stadens polismyndighet. Nämnden uppger vidare, att Eskilstuna barnavårdsnämnd är en av de få nämnder, som har egna pojks- och flickhem och att det i några enstaka fall hänt, att de här aktuella ungdomarna fått bo på dessa hem över en natt i avvaktan på andra åtgärder.

Det kan sålunda konstateras, att problemen i samband med 33 § barnavårdslagen för *polismyndigheternas* del framförallt utgöres av tillämpningssvårigheter. Sju polismyndigheter anser lagparagrafen så kringskuren av bestämmelser, att den är svår att använda. I ett par enkätsvar efterlyses utförligare anvisningar i och för tolkandet av speciellt paragrafens första stycke. Från sex städer uppges, att hemtransporter — även mot den unges vilja — vore önskvärda för att uppnå en bättre förebyggande effekt i ungdomsarbetet. Polisen i Hälsingborg anser däremot inte ett sådant tvångsförfarande ge positivt resultat. Två polismyndigheter påtalar bristande personalresurser hos såväl polis som barnavårdsnämnd och slutligen önskar en myndighet, att jourtjänstgöring skall inrättas hos barnavårdsnämnden.

Det bör påpekas att frågan om samarbetsformerna mellan barnavårdsnämnd-polis för närvarande är föremål för behandling av rikspolisstyrelsen i samråd med socialstyrelsen.

Barnavårdsnämndernas resurser uppges i allmänhet vara jämförelsevis goda. De nämnder, som har en uppsökande verksamhet, ofta tillsammans med polisen, lär snabbt känna sådana ungdomar, som kan vara i behov av förebyggande eller övervakande åtgärder. Hjälps och stöd kan därför ofta ges omedelbart. Endast fyra nämnder har redovisat önskemål i någon form beträffande ökade resurser. Sålunda anför nämnden i Linköping, att det skulle vara värdefullt, om s.k. kontaktmän kunde förordnas för ungdomar, vilka kan behöva råd och stöd, men för vilka 25 § barnavårdslagen ej är tillämplig. — Hälsingborgs barnavårdsnämnd har ekonomiska resurser, men efterlyser lämpliga bostäder för skötsamma ungdomar från andra kommuner, vilka nu inte har möjlighet att ta arbete i staden. — Även Solna barnavårdsnämnd påtalar svårigheterna att hjälpa äldre ungdomar med lämpliga bostäder. — Örebro barnavårdsnämnd slutligen saknar tillgång till logi för pojkar i övre tonåren.

Utredningens ställningstagande

Utredningen har i första kapitlet beträffande tilläggsdirektivet angivit som sin huvuduppgift att utreda behovet av och förutsättningarna för olika samhällsåtgärder, syftande till att erbjuda lämpliga boendeformer för ungdomar, vilka saknar stöd eller omvårdnad i den egna bostadsmiljön.

I samband med behandlingen av socialstyrelsens hemställan om tillägget till 33 § barnavårdslagen anförde föredragande statsrådet bl.a.:

I likhet med förslagets kritiker anser jag att de ökade insatser på den förebyggande ungdomsvårdens område, som utan tvivel är påkallade, bör ankomma

på barnavårdens organ. Vad som under remissbehandlingen anförts från företrädare för den kommunala barna- och ungdomsvården borgar för att man är beredd till sådana insatser. Härvid bör barnavårdsnämnderna kunna påräkna att större resurser i olika avseenden ställs till deras förfogande från kommunernas sida.

Av de inkomna enkätsvaren framgår, att den uppsökande och förebyggande barna- och ungdomsvården i flera av de större städerna också utvidgats under de senaste åren. Samarbetet på fältet med polisen uppges vara av mycket stort värde; det ger god personkännedom och tidig kontakt med ungdomar, som kan anses löpa fara att utvecklas i asocial riktning. Barnavårdsnämnder och polis kan alltså, där inte personalbrist är en hindrande faktor, bl. a. genom fältverksamheten utöva en mer aktivt förebyggande vård bland den egna kommunens ungdomar.

Beträffande behovet av mera långvariga inackorderingsmöjligheter kan följande redovisas. Till Stockholms stads barnavårdsnämnd inkom under år 1964 totalt 177 anmälningar enligt 33 § barnavårdslagen; av dessa gällde 14 ungdomar från andra kommuner, till vilka anmälningarna överlämnades. Ett mycket stort antal av anmälningarna inkom under hösten och gällde samma plats, ett raggarkafé. (Under tiden 1 januari—16 december 1965 var totala antalet anmälningar enligt 33 § endast 45). Det övervägande antalet anmälningar år 1964 föranledde efter utredning hos nämnden inte någon åtgärd. För 32 ungdomar rådde sådana missförhållanden, att endera övervakning eller ett omhändertagande för samhällsvård jämlikt 29 § barnavårdslagen pågick, eller också att dessa åtgärder vidtogs i anledning av den aktuella anmälan och utredningen. De barnavårdsnämndsåtgärder, som närmast kan rubriceras såsom hjälp till miljöbyte, är omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § och inackordering på ungdomshem. Dessa åtgärder vidtogs i Stockholm för endast 2 respektive 3 ungdomar. — För Göteborgs del redovisas 4 omhändertaganden enligt 31 §, medan exempelvis Hälsingborgs och Uppsala barnavårdsnämnder inte hade någon sådan åtgärd i de av dem redovisade fallen.

För inrättandet av speciella inackorderingshem för de här aktuella ungdomarna har sålunda inte något egentligt behov framkommit genom de avgivna enkätsvaren.

De polisingripanden, som gjorts enligt 33 § 3 stycket, har ofta gällt ungdomar från andra kommuner. I de flesta av de tillfrågade städerna har totala antalet förvarstaganden under år 1964 varit litet. Det är sålunda endast polismyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Norrköping, Hälsingborg och Eskilstuna, som för identifiering omhändertagit mellan 30—100 ungdomar. Malmö, Uppsala och Solna har redovisat mellan 8—15 förvarstaganden, övriga städer inga. En del av ungdomarna har efter omhändertagandet hämtats av föräldrar. I andra fall har betryggande hemtransport ordnats genom barnavårdsnämndernas eller polisens försorg. Om detta t.ex. på grund av

långa avstånd eller av andra skäl inte kunnat ske omgående, har av en del nämnder nattlogi erbjudits, endera på ungdomshem eller i familj. Inkvarteringar uppges, förutom i Stockholm och Göteborg, ha förekommit endast i enstaka fall under året. Några problem i samband med dessa ungdomshemsplaceringar har inte redovisats. Ett par barnavårdsnämnder har uppgivit, att såväl ungdomarna själva som deras föräldrar i de flesta fall varit tacksamma för erbjudandet om hjälp med hemresa eller nattlogi.

Att en del städer inte redovisat hjälpåtgärder i form av erbjudandet av nattlogi behöver inte innebära, att denna åtgärd ej skulle ha varit önskvärd för enstaka ungdomar. Avsaknaden av upptagningshem i en stad eller dess närmaste omgivning kan ha varit bidragande orsak. Stockholm, Göteborg och Eskilstuna, som redovisat de flesta förvarstagandena, har dock placeringsmöjligheter för ungdomarna. För övriga städer synes antalet ingripanden inte vara tillräckligt stort för att utgöra underlag för inrättandet av upptagningshem speciellt för dessa ungdomsgrupper.

Enligt den av Kungl. Maj:t fastställda, nu gällande planen för barnhemsvårdens ordnande inom riket, har de flesta landstingskommuner själva eller genom regionsamverkan placeringsmöjligheter för flickor och pojkar i åldrarna 13—15 och 16—17 år. Endast i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens läns landstingskommuner saknas helt upptagningshem för ifrågasvarande grupper, men inrättandet av hem beräknas ske under de närmaste åren. Utredningen vill förorda, att behovet av platser även för dessa ungdomar skall medräknas vid den allmänna planeringen av upptagningshemmen.

I många fall torde det dock bli ett omständligt och praktiskt svårgenomförbart förfarande att ordna transport från platsen för ett omhändertagande till ett för en eller flera landstingskommuner gemensamt upptagningshem. Barnavårdsnämnden på orten måste då lösa placeringsfrågan på annat sätt. Säkerligen kan på många orter, liksom i Solna och Västerås, familjeinackordering användas. Barnavårdsnämnden i Västerås har vidtalat ett par intresserade och lämpliga familjer, vilka tar emot ungdomar för tillfälliga placeringar. Nämnden erlägger ett garantibidrag om för närvarande 75 kronor/månad mot att ett rum i bostaden får disponeras för ändamålet och att tillsyn ges åt den unge. Därutöver betalas 15 kronor/dygn vid användandet av platserna.

Sammanfattningsvis vill utredningen anföra följande:

Enligt 3 § barnavårdslagen har barnavårdsnämnderna att bl.a. "särskilt uppmärksamma sådana underåriga som med hänsyn till kroppslig eller själslig hälsa och utrustning, hem- och familjeförhållanden samt omständigheterna i övrigt kunna anses vara särskilt utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt". En uppsökande verksamhet och tillgodoseendet av lämpliga boendeformer för kommunens ungdom ingår sålunda som naturliga delar i

den allmänt förebyggande ungdomsvården. Denna sektor av barnavårdsnämndernas arbete är givetvis av största betydelse, men såväl behovet av denna verksamhet som de personella och ekonomiska resurserna varierar mellan olika kommuner. Som framgått av enkätsvaren kommer nämnderna i kontakt med ungdomar i riskzonen på olika vägar, bl.a. genom det egna eller tillsammans med polisen utförda fältarbetet och genom polisingripanden enligt 33 § barnavårdslagen eller 19 § polisinstruktionen. De barnavårdsnämnder, som har en uppsökande verksamhet, uppger den vara av mycket stort värde genom att god personkännedom erhålles och att hjälpåtgärder tidigt kan vidtagas. Utredningen förutsätter, att en fortsatt kommunal utbyggnad av denna verksamhetsdel kommer till stånd.

Beträffande behovet av upptagnings- eller inackorderingshem för ifrågasvarande ungdomar finner utredningen, att det av enkätsvaren inte erhållits tillräckligt underlag för inrättandet av speciella sådana hem. De flesta landstingskommuner har placeringsmöjligheter på upptagningshem för flickor och pojkar i åldrarna 13—15 och 16—17 år. Enligt den gällande planen för barnhemsvårdens ordnande inom riket kommer en ytterligare utbyggnad att ske under innevarande femårsperiod. Utredningen vill förorda, att behovet av platser även för dessa ungdomar medräknas vid den fortsatta allmänna planeringen. Flera barnavårdsnämnder bör också, liksom i t.ex. Västerås, lokalt kunna lösa placeringsfrågan genom familjeinackordering mot garantibidrag och dyngnersättning.

BILAGOR

THE ACTS

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...
12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...
19. ...
20. ...
21. ...
22. ...
23. ...
24. ...
25. ...
26. ...
27. ...
28. ...
29. ...
30. ...
31. ...
32. ...
33. ...
34. ...
35. ...
36. ...
37. ...
38. ...
39. ...
40. ...
41. ...
42. ...
43. ...
44. ...
45. ...
46. ...
47. ...
48. ...
49. ...
50. ...

BILAGA 1

Ungdomsvårdsskolornas bedömning av behovet av ökade möjligheter till medicinsk-psykologisk behandling av utom skola vårdade elever

1. Antal elever, som under tiden 1/9 1963—31/8 1964 placerats för vård utom skola. (I såväl enskilda hem som kollektiva inrättningar.)

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkesskolor	644	346	990
Skolhem	101	14	115
	<u>745</u>	<u>360</u>	<u>1 105</u>

2 a. Antal av ovan angivna elever, som före intagningen på ungdomsvårdsskola varit föremål för behandling vid klinik eller motsvarande inom PBU.

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkesskolor	136	119	255
Skolhem	57	6	63
	<u>193</u>	<u>125</u>	<u>318</u>

Anm. Flera skolor har uppgivit, att det varit mycket svårt eller omöjligt att av tillgängliga handlingar avgöra hur många elever, som före intagningen varit föremål för behandling inom PBU.

2 b. Antal av dessa elever, som under tiden för vård utom skola återupptagit kontakt med PBU.

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkesskolor	4	6	10
Skolhem	3	1	4
	<u>7</u>	<u>7</u>	<u>14</u>

Anm. Ytterst få har, som framgår ovan, återupptagit en PBU-kontakt under vården utom skola, vilket till stor del torde bero på, att vård utom skolan sällan äger rum inom samma ort eller distrikt där den eventuella tidigare PBU-behandlingen skedde.

3. Enligt skolornas bedömande skulle en behandling vid PBU ha varit av betydelse för den fortsatta anpassningen för följande antal av de under punkt 1 angivna eleverna.

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkesskolor	391	190	581
Skolhem	35	3	38
	<u>426</u>	<u>193</u>	<u>619</u>

Anm. En ungdomsvårdsskola har ej besvarat denna fråga.

4. Enligt skolornas bedömande skulle behandlingen till övervägande del ha bort lämnas i form av

a. åtgärder för eleven personligen, genom medikamentell behandling, psykoterapi eller stödkontakt:

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkeskolor	371	193	564
Skolhem	28	3	31
	<u>399</u>	<u>196</u>	<u>595</u>

b. åtgärder avsedda att stödja vistelsemiljön:

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkeskolor	276	102	378
Skolhem	10	3	13
	<u>286</u>	<u>105</u>	<u>391</u>

Anm. En skola har ej besvarat fråga 4 a. Två skolor har ej besvarat fråga 4 b.

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkeskolor	136	118	254
Skolhem	57	8	65
	<u>193</u>	<u>126</u>	<u>319</u>

Anm. Flera skolor har uppgivit att det varit mycket svårt eller omöjligt att av tillgängliga handlingar avgöra hur många elever, som fått utskick av tillräckligt stort föremål för behandling, som följande skolor har besvarat fråga 2 b. Enligt skolornas bedömande skulle skänkt en behandling vid PBU, på varit av betydelse för den fortsatta anpassningen för följande antal av de under punkt 1 en givna eleverna

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkeskolor	3	1	4
Skolhem	3	1	4
	<u>6</u>	<u>2</u>	<u>8</u>

Anm. Ytterst få har, som framgår ovan, utskickat en PBU-kontakt med värdet noll. Skola vilket till stor del torde bero på att värdet noll skolan alltså inte har någon kontakt med värdet noll. Ett annat skäl till detta är att de eventuella tillräckligt stora föremål för behandling, som följande skolor har besvarat fråga 2 b. Enligt skolornas bedömande skulle skänkt en behandling vid PBU, på varit av betydelse för den fortsatta anpassningen för följande antal av de under punkt 1 en givna eleverna

Skoltyp	Pojkar	Flickor	Summa
Yrkeskolor	301	190	491
Skolhem	35	2	37
	<u>336</u>	<u>192</u>	<u>528</u>

Anm. En ungdomsvårdsenhet har ej besvarat denna fråga

BILAGA 2

Beräknad psykiatermedverkan i antal timmar per år
(budgetåret 1965/66)*

Ungdomsvårdsskola	Rådg. psykiater	Bitr. rådg. psykiater	Anm
<i>För manliga elever</i>			
Bärby	100	150	
Fagared	200	100	(för ½ år)
Forsane	100	100	
Gräskärr	168	—	
Gudmundsgården	150	—	
Hammargården	200	250	
Johannisberg	168	120	
Långanäs	112	—	
Lövsta	260	220	
Margretelund	48	—	
Råby	150	—	
Stigby	112	—	
Sundbo	125	200	
Vemyra	200	—	
Östra Spång	125	—	
Summa	4 996	1 140	
<i>För kvinnliga elever</i>			
Bistagården	75	—	
Broby	75	—	
Brättegården	87	—	
Eknäs	75	160	
Folåsa	75	—	
Hornö	100	104	
Håkanstorp	75	—	
Härsjögården	140	—	
Morängen	110	60	
Ryagården	500	—	
Summa	1 312	324	Heltidsanställd överläkare fr o m 1.9.1965
Samtliga skolor	6 308	1 464	

* Uppgifterna erhållna från socialstyrelsen.

BILAGA 3

Beräknad psykologmedverkan i antal timmar per år (budgetåret 1965/66)

Ungdomsvårdsskola <i>För manliga elever</i>	Psykologisk expertis; antal timmar per år
Fagared	360
Forsane	204
Gräskärr	1 056
Hammargården	732
Johannisberg	216
Margretelund	180
Råby	420
Stigby	162
Sundbo	456
Östra Spång	144
Summa	3 930
 <i>För kvinnliga elever</i>	
Brättegården	120
Eknäs	600
Hornö	336
Härsjögården	156
Summa	1 212
Summa timmar på samtliga ovannämnda skolor	5 142

Anm. Vid Morängen, Gudmundgården och Vemyra har avtal med konsulterande psykolog om regelbunden tjänstgöring ej kunnat träffas. Vid dessa skolor anlitas i viss utsträckning expertis från psykologiska institutioner.

Fyra (4) skolor saknar helt f n psykologisk expertis; dessa skolor är Broby, Bistagården, Folåsa och Håkanstorp.

Vid Lövsta, Ryagården, Bärby och Långanäs har psykologtjänster på heltid inrättats.

BILAGA 4

Enkätfrågor riktade till PBU och de psykiatriska klinikerna

1) Kan Ni som patienter ta emot ungdomsvårdsskoleelever (som vårdas utom skola)

a. om de tidigare varit föremål för behandling hos Er?

Ja Nej

b. om de tidigare inte varit föremål för sådan behandling men "tillhör" Ert landsting? Ja Nej

c. om de tidigare inte varit föremål för sådan behandling och tillhör annat landsting? Ja Nej

Anm. Det räknas här med att behandlingsbehovet skall kunna tillgodoses polikliniskt.

Synpunkter:

2) Om Ni anser Er kunna ta emot någon eller några av ovan uppräknade kategorier för behandling —

a. skulle då denna behandling i princip kunna beredas som en del av det ordinarie arbetet? Ja Nej

b. om inte — skulle någon form av privatbehandling kunna ges inom ramen för klinikens resurser? Ja Nej

Synpunkter:

3) Skulle man kunna tänka sig den möjligheten att i Er verksamhet anställda befattningshavare kontraktvis skulle kunna ställa ett visst antal timmar per vecka till förfogande för utom skola vårdade elever? Ja Nej

Synpunkter:

4) Om berörda myndigheter och instanser skulle ge sitt tillstånd — skulle Ni då tillstyrka att sådana kontrakt kunde tecknas med någon eller några hos Er anställda

a. läkare? Ja Nej

b. psykologer? Ja Nej

c. kuratorer? Ja Nej

Synpunkter:

5) Hur lång väntetid räknar Ni för närvarande med för patienter, som

a. Ni inte tidigare haft kontakt med och inte heller anser vara s. k. förtursfall? Svar:

b. Ni tidigare haft kontakt med men som inte anses vara "trängande förtursfall"? Svar:

Synpunkter:

BILAGA 5

**KUNGL. MAJ:TS kungörelse
om övervakning enligt barnavårdslagen;**

given Stockholms slott den 28 oktober 1960.
(SFS nr 593.)

Kungl. Maj:t har, med stöd av 99 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), funnit gott förordna som följer.

1 §.

Barnavårdsnämnd, som har tillsyn över övervakning enligt 28 eller 43 § barnavårdslagen, skall bistå och vägleda övervakaren samt tillse att denne utför sitt uppdrag på tillfredsställande sätt.

Nämnden skall erinra övervakaren om innehållet i 91 § barnavårdslagen.

2 §.

Övervakaren skall snarast möjligt efter det han erhållit uppdraget skaffa sig kännedom om de omständigheter, som föranlett beslutet om övervakning.

Övervakaren skall jämväl utan dröjsmål besöka den övervakade i dennes hem för att utröna under vilka förhållanden han lever. Övervakaren bör genom att sätta sig i förbindelse med myndigheter och enskilda, som kunna lämna upplysning om den övervakade, även i övrigt göra sig noga underrättad om de omständigheter, som är av betydelse för övervakningens utövande.

3 §.

Övervakaren bör fullgöra sitt uppdrag med allvar och nit men också med takt och finkänslighet. Han bör lämna den övervakade, hans fostrare och övriga närstående råd, hjälp och vägledning samt sträva efter att få till stånd ett förtroendefullt förhållande till dem.

Vid övervakningen skall iakttagas att, såvitt möjligt är, de därav berörda icke utsättas för obehörigas uppmärksamhet eller störas i sin lovliga verksamhet samt att övervakningen icke åsamkar dem kostnader utöver vad som är oundgängligen nödvändigt.

4 §.

Genom hembesök och på annat sätt bör övervakaren hålla fortlöpande personlig kontakt med den övervakade och hans fostrare samt uppmärksamt följa hans utveckling.

Åtnjuter den övervakade skolundervisning, bör samråd angående övervakningen äga rum med företrädare för skolan. Har den övervakade arbetsanställning, bör övervakaren, där så bedömes kunna ske utan men för den övervakade, samråda med arbetsgivaren.

5 §.

Övervakaren bör verka för att den övervakade får tillfredsställande hemförhållanden samt den utbildning, anställning och fritidssysselsättning, som äro bäst

ägnade att främja en gynnsam utveckling för den övervakade. Vidare bör övervakaren medverka till att den övervakade vid sjukdom erhåller nödig läkarvård. För de ändamål som nu angivits bör övervakaren, där så befinnes erforderligt, samarbeta med myndigheter, institutioner och befattningshavare sådana som socialnämnder, nykterhetsnämnder, familjerådgivningsorgan, barnavårdscentraler, den psykiska barna- och ungdomsvården, tjänsteläkare, distriktssköterskor och den offentliga arbetsförmedlingen ävensom med företrädare för ideellt ungdomsarbete och enskild hjälpverksamhet.

6 §.

Har barnavårdsnämnden med stöd av 26 eller 43 § barnavårdslagen meddelat föreskrifter rörande den övervakades levnadsförhållanden, skall övervakaren söka tillse att föreskrifterna följas.

7 §.

Det åligger den övervakade, där hans ålder och utveckling så medgiva, att hålla övervakaren underrättad om sin bostad och adress, på kallelse inställa sig hos honom och ej undandraga sig hans besök, ofördröjligen besvara hans förfrågningar, bemöda sig om att följa hans råd, ej byta vistelseort, lämna arbetsanställning eller avbryta utbildning utan att dessförinnan ha inhämtat övervakarens råd samt att även i övrigt underlätta övervakningen.

Den övervakades fostrare bör efter bästa förmåga bistå övervakaren vid uppdragets utövande.

8 §.

Övervakaren bör samråda med barnavårdsnämnden i alla frågor av betydelse för övervakningen.

Det åligger övervakaren att utan dröjsmål göra anmälan till barnavårdsnämnden

1. om den övervakade byter vistelseort;
2. om övervakaren på grund av sjukdom eller av annan orsak är förhindrad att fullgöra sitt uppdrag;
3. om behov föreligger av hjälpåtgärder, förmaning, varning eller föreskrifter eller om anledning förekommer att ändra eller upphäva given föreskrift;
4. om den övervakade bör omhändertagas för samhällsvård eller, i fall som avses i 43 § barnavårdslagen, samhällsvården bör återupptagas;
5. om anledning till övervakning icke längre föreligger, när syftet med den samma uppnåtts; samt
6. om, i fall som avses i 43 § barnavårdslagen, samhällsvården bör slutligt upphöra.

9 §.

Övervakaren skall föra anteckningar rörande övervakningen enligt formulär, som fastställs av socialstyrelsen.

Det åligger övervakaren att genom utdrag av anteckningarna eller på annat lämpligt sätt till barnavårdsnämnden avgiva rapport angående övervakningen. Sådan rapport skall avgivas på tid, som nämnden bestämmer, dock minst en gång varje halvår.

Då övervakningsuppdraget upphör, skall övervakaren ofördröjligen till barnavårdsnämnden överlämna samtliga handlingar rörande uppdraget.

10 §.

Det åligger barnavårdsnämnden att föra förteckning över alla övervakningsärenden, som stå under nämndens tillsyn. Förteckningen skall föras enligt av socialstyrelsen fastställt formulär.

BILAGA 6

Antal övervakade elever 1964 fördelade på olika övervakarkategorier

För att få en överblick av vilka övervakare, som i allmänhet förordnas av skolorna vid placering av elever för vård utom skola, har en sammanställning gjorts av elevrapporterna under år 1964 gällande både pojkar och flickor.

Övervakarna har indelats i 10 olika kategorier. Materialet avser 1 494 elever, varav 439 flickor. Någon uppdelning på respektive skolor har inte gjorts.

Indelningen i övervakarkategorier och antal övervakade elever per kategori framgår av följande uppställning:

	Pojkar	Flickor
1) Skolans personal, när elever placerats inom 10 mils omkrets från skolan:	167	126
2) Övervakare ej tillsatt vid utplacering (För denna grupp handhar skolan t.v. övervakningen):	15	36
3) Skolans personal när elever placerats mer än 10 mil från skolan:	28	22
4) Konsulent (Socialstyrelsens eftervårdskonsulenter):	94	43
5) Övriga socialarbetare (Barnavårdsnämndsassistenter och liknande):	175	51
6) Inackorderingshems-, lägerföreståndare eller liknande:	271	16
7) Person i den familj där eleven är inackorderad:	48	49
8) Arbetsgivare:	14	4
9) Polis:	38	11
10) Övriga:	205	81
Summa	1055	439

BILAGA 7

Antal personer, som den 31/12 1964 av ungdomsvårdskolorna
var förordnade såsom övervakare

A. fördelade på elevantal per övervakare samt ungdomsvårdsskolekategori

	Pojkar		Flickor		Summa
	Yrkesskolor	Skolhem	Yrkesskolor	Skolhem	
endast 1 elev	285	40	145	32	502
2—3 elever	33	4	23	2	62
mer än 3 elever	12	1	8	2	23
Summa	330	45	176	36	587

B. Fördelade på övervakar- respektive ungdomsvårdsskolekategori

	Pojkar		Flickor		Summa
	Yrkesskolor	Skolhem	Yrkesskolor	Skolhem	
Rektor el. assistent vid ungdomsvårdsskola	13	8	11	3	35
Annan ungdomsvårds- skolepersonal	7	2	1	0	10
Eftervårdskonsulent	25	4	19	1	49
Annan socialarbetare	102	10	39	14	165
Övriga	183	21	106	18	328
Summa	330	45	176	36	587

Antal personer, som den 31.12.1964 är anställda för fulltid vid förbundsstatens myndigheter.

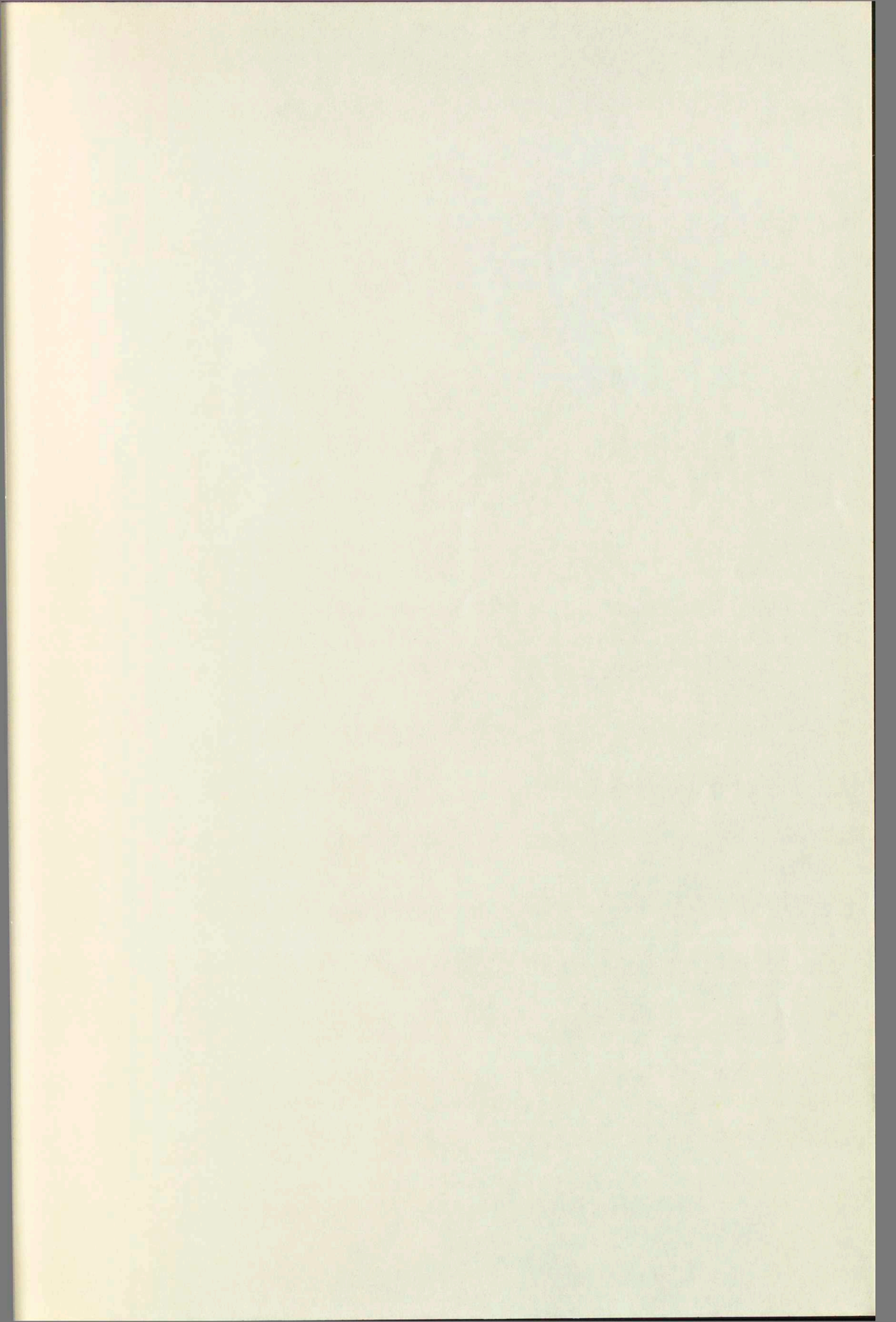
A. Förbundsstatens myndigheter med myndighetsfunktion

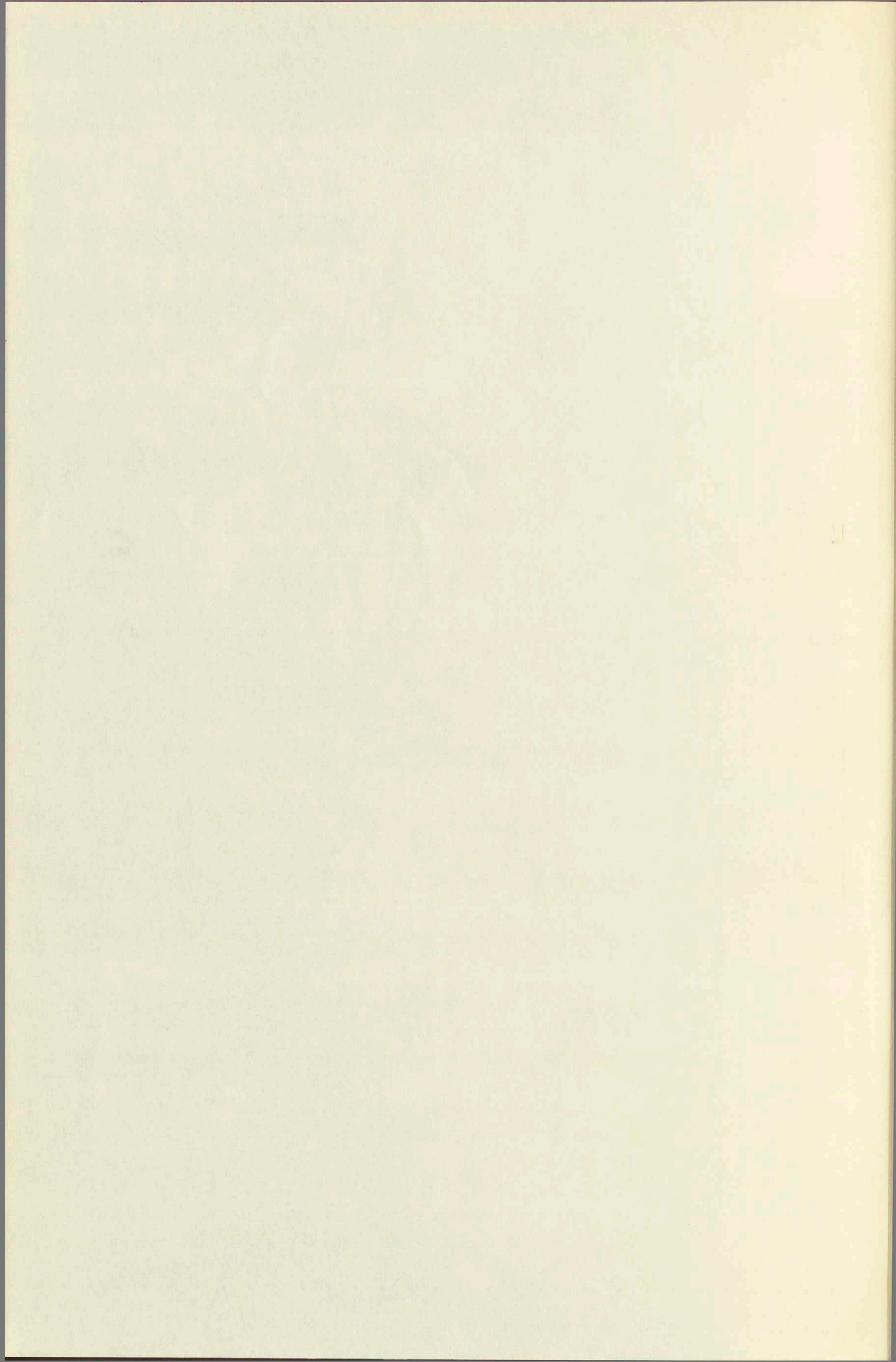
Förbundsstatens myndigheter	1964		1963	
	Personer	Antal	Personer	Antal
Samtliga myndigheter	270	42	270	42
Medlemmar i styrelser och andra styrelseorgan	12	2	12	2
Övriga	258	40	258	40

B. Förbundsstatens myndigheter med tjänstfunktion

Förbundsstatens myndigheter	1964		1963	
	Personer	Antal	Personer	Antal
Samtliga myndigheter	270	42	270	42
Medlemmar i styrelser och andra styrelseorgan	12	2	12	2
Övriga	258	40	258	40

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1966

1. La Coopération internordique.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Lagberedningen. 1. Utsökningsrätt IV. [7] 2. Utsökningsrätt V. [38]
Hyreslagstiftningssakkunniga. 1. Ny Hyreslagstiftning. [14] 2. Undersökning angående hyressplittningen. [15]
Arbetspromemorier i författningsfrågan. [17]
Decentralisering av naturalisationsärenden m. m. [20]
1963 års markvärdekommitté. 1. Markfrågan I. [23]
2. Markfrågan II. Bilagor. [24]
Atomansvarighet III. [29]
Vägfraktavtalet I. [36]

Utrikesdepartementet

Internationellt fredsforskningsinstitut i Sverige. [5]

Försvarsdepartementet

Tygförvaltningens centrala organisation. [11]
Strategi i väst och öst. [18]
Skeppholmens framtida användning. [27]
Militärsjukvården. [35]

Socialdepartementet

Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. [6]
Omsorger om psykiskt utvecklingshämjade. [9]
Läkemedelsförmånen. [28]
Kommunerna och ungdomen. [32]
De statliga undervisningssjukhusens organisation. [37]
Vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. [43]

Kommunikationsdepartementet

Friluftslivet i Sverige. Del III. Anläggningar för det rörliga friluftslivet m. m. [33]
Luftfartsverkets ekonomi och organisation. [34]
Fordonskombinationer. [41]

Finansdepartementet

1965 års långtidsutredning 1. Svensk ekonomi 1966—1970. [1] 2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1. [2] 3. Tillgången på arbetskraft 1960—1980. Bilaga 2. [8] 4. Handelsn arbetskrafts- och investeringsbehov fram till 1970. Bilaga 3. [10] 5. Utvecklingstendenser inom undervisning, hälso- och sjukvård samt socialvård 1966—1970. Bilaga 6. [13]
Ny myntserie. [4]
Ny folkbokföringsförordning m. m. [16]
Statliga betänkanden 1961—1965. [19]
Oljebranschen. [21]
Konsumtionskrediter i Sverige. [42]

Ecklesiastikdepartementet

Yrkesutbildningen. [3]
Arbetspsykologisk verksamhet. [40]

Jordbruksdepartementet

Renbetesmarkerna. [12]
Bostadsarrende m. m. [26]
1960 års jordbruksutredning. 1. Den framtida jordbrukspolitiken. A. [30] 2. Den framtida jordbrukspolitiken. B. [31]

Handelsdepartementet

Ellagstiftningsutredningen. 1. Lagstiftning mot radiostörningar. [22] 2. Lagstiftning om elektriska anläggningar. [39]
Sällskapsresor. [25]

